

XVI. KÖTET, 3. FÜZET. UJ FOLYAM. 1908. JÚLIUS—SZEPTEMBER.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ

1908. ÉVI FOLYAM.

III. FÜZET.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1908.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Gulyás Pál. Újabb külföldi tanulmányok Mátyás király könyvtáráról. (Egy szövegközi hasonmással.)	193
Dr. Vértessy Jenő. A Fánecs-féle szinlapgyűjtemény a M. N. Múzeum könyvtárában	201
Dr. Gulyás Pál. Egy tudományos kölcsönkönyvtár: a »London Library«	223
Dr. Melich János. Újabb adalékok a hazai vend (szlovén) nyelvű iro- dalom bibliográfiájához	231
Tárca. Évnyegyed jelentés a M. N. Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtár- ról az 1908. év második negyedében	246
A budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtára az 1906. évben ...	250
Szakirodalom. Gyulai Augustus, Bibliography of english authors. Ism. Σ. — Leidinger Georg, Die Teigdrucke des XV. Jahrhunderts. Ism. <i>Dr. Gulyás Pál.</i> — Giehlow Karl, Kaiser Maximilians I. Gebetbuch. Ism. — r. — Cockerell Sidney, The Gorleston Psalter. Ism. <i>G—s.</i> — Dorez Léon, Les manuscrits à peintures de la bibliothèque du Lord Leicester. Ism. Σ. — Külföldi folyóiratok szemléje. (Deutsche Literatur- zeitung, XXIX. 14—19., 21., 22. La bibliofilía, X. 1. 2—3. Le biblio- graphie moderne, XI. 64—65. Mitteilungen des Österr. Vereins für Bibliothekswesen, XII. 1. Revue des bibliothèques, XVIII. 1—3. Rivista delle biblioteche e degli archivi, XIX. 2. The library Journal, XXXII. 1—6. Zeitschrift für Bücherfreunde, XII. 1—3. Zentralblatt für Bibliothekswesen, XXV. 3—6.)	261
Horváth Ignác. A magyar bibliografiai irodalom az 1908. év második negyedében	277
Vegyes közlemények. Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárában. A múzeumi hirlaptár állománya. (<i>K—y.</i>) A bibliofil és a bibliomán. (—) A berlini kir. könyvtár új épülete. (<i>Observer.</i>) Könyvtárszervezői állások Északamerikában. (—u—.) Fővárosi kiadványok ingyenes szétosztása. Takáts Ráfael nyomdászati működéséről	279
Változások a magyarországi nyomdáknál 1908. évi máj. 1-től aug. 31-ig	288
Melléklet. A hazai hirlapirodalom 1907-ben. I. Hirlapok. <i>Kereszty István-</i> tól. II. Folyóiratok. <i>Horváth Ignác</i> -tól	1—21

UJABB KÜLFÖLDI TANULMÁNYOK MÁTYÁS KIRÁLY KÖNYVTÁRÁRÓL.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

(Egy szövegközi hasonmással.)

Hollós Mátyás király könyvtárának már is kiterjedt irodalma az utóbbi években három érdekes adalékkal gazdagodott, melyek eredményeivel a következőkben kívánjuk megismertetni a *Magyar Könyvszemle* olvasóit.

Az egyik Henry *Simonsfeld*nek, a müncheni egyetemen a történelmi segédtudományok ny. rk. tanárának *Einige Kunst- und Literaturgeschichtliche Funde* czímen 1902. november 8-án a bajor kir. tud. akadémia történelmi osztálya elé terjesztett értekezése,¹ mely a biztos Korvin-kódexek számát kettővel öregbítette.

Simonsfeld a müncheni országos levéltárból közli Anselm *Stoeckl* bajor hercegi tanácsosnak 1578. április 26-án kelt s Vilmos herceghez intézett levelét, melyben több irodalmi kérdésben ad érdekes felvilágosításokat. Nyilatkozatainak legérdekesebbje egy *Polybius* történelmi munkájának öt könyvét tartalmazó hártya-kéziratra vonatkozik, melyet szerinte *Heliodorus* Aegyptius-szal és *Herodianus*-szal együtt *Camerarius* Joachim ajándékozott 1577-ben Vilmos herceg atyjának, V. Albrechtnek s a mely Mátyás király könyvtárából származott.²

Ez a kézirat a müncheni Hof- und Staatsbibliothek görög kéziratái közt C. gr. 157. sz. a. ma is megvan s tényleg *Polybius* első öt könyvét, továbbá *Herodianus* nyolcz könyvét s *Heliodorus*

¹ V. ö. Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und der historischen Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften zu München. 1902. évf. 521 és köv. ll.

² »*In Matthia Corvini, Ungariae Regis Bibliotheca gewesen.*« V. ö. I. h. 563. l.

Egyptica Historia 10 könyvét tartalmazó hártyakódex, mely elülső táblájának belső felületén *Camerarius* Joachimnak Albrecht herceghez intézett, 1577. május 3-ikáról keltezett ajánlását is tartalmazza. Az azonban, hogy e kézirat tényleg a Korvinába tartozott, magából a kodexből meg nem állapítható. Kötése újabb, jellegzetesen német, bőrrel átvont, rézveretű fatáblás kötés, melyen nyoma sincs pompakedvelő királyunk szokott emblémáinak s ezekkel a kódex belsejében sem találkozunk, a mi különben a Korvinából származó egyéb görög kéziratok túlnyomó részénél is hiányzik.

Simonsfeld azonban keresett és talált is olyan bizonyítékokat, melyek *Stoeckl* állítását megerősítik és kétségtelenné teszik. Megállapította ugyanis, hogy a szóban forgó kézirat szolgált alapul *Heliodorus* Aethiopicája 1534-ben, Baselben megjelent *editio princeps*éhez, melyet Vincentius *Obsopoeus* (családi nevén *Heidnecker*), *Luther* lelkes híve s a legtevékenyebb humanisták egyike adott ki. *Obsopoeus* pedig, az általa felhasznált kéziratról műve előszavában a következőkép nyilatkozik: »Devenit ad me servatus ex ista clade Ungarica qua serenissimi quondam regis Matthiae Corvini bibliotheca omnium instructissima superioribus annis a barbarie asiatica vastata est. Hunc cum aliis nonnullis miles quidam plane gregarius et ab omnibus tam Graecorum quam Latinorum disciplinis abhorrentissimus iam apud nos tinctorem agens, tunc vero illustrissimum principem Casimirum marchionem Brandenburgerensem laudabilis memoriae comitatus in Ungariam forte fortuna non sine mente reor, sine numine divum, sustulit, quia auro exornatus nonnihil adhuc splendescerat, ne scilicet tam bonus author et visus et lectus paucissimis interiret. Sed servatus multis adhuc et voluptati foret et oblectationi et usui.«

Miként került a kézirat *Obsopoeus* birtokából *Camerarius* tulajdonába, erre *Simonsfeld*-nek igen valószínű föltevésre kell támaszkodnia. Az a *Camerarius* Joachim ugyanis, a ki a C. gr. 157-et Albrecht hercegnek ajándékozta, fia volt az 1574-ben elhalt hasonnevű nürnbergi orvos és polyhistornak, a ki szoros viszonyban állott az 1539-ben elhalt *Obsopoeus*-szal. Igen valószínű, hogy *Obsopoeus* még életében barátjának adományozta a kötetet; bár az sincs kizárva, hogy az idősebbik *Camerarius* *Obsopoeus* halála után, annak hagyatékából szerezte meg a kötetet mely azután fiára szállt.

Simonsfeld Obsopoeus-szal foglalkozva; e humanista többi kiadványait is átvizsgálta s még egy érdekes pozitív eredményre jutott. Az erlangeni egyetemi könyvtárban őriznek u. i. C. gr. 88. sz. a. egy vörös atlaszba kötött *Xenophon*-kéziratot, melynek legrégebbs ismert tulajdonosa *Baptista Guarino* volt, a ki azt atyjának, a veronai *Guarino*-nak († 1460) ajánlotta fel. Ezután állítólag Mátyás király gyűjteményébe került, a miről azonban eddigelé csupán *Murr* XVIII. sz. végéről való nyilatkozata tanuskodott. Miután *Murr* állítása forrásáról nem emlékezik meg, *Fischer*¹ e kötetet a »valószínű» Korvinák közé sorolja. *Simonsfeld* átvizsgálva az erlangeni kódexet, első lapján a következő bejegyzést találta: *Liber Vincentii Obsopoei et suorum amicorum* s e megjegyzésből teljes joggal arra következtetett, hogy az erlangeni kéziratot használta fel *Obsopoeus* barátja, id. *Camerarius* 1572-ben kiadott *Xenophon*-fordításához. E latin fordítás előszavában viszont a következő nyilatkozatot találjuk: »Interpretati sumus ea quae extant in vetere jibro allato ex bibliotheca Budensi et mecum communicato a doctiss. viro Vincento Obsopoeo.«

Ez adatok alapján *Simonsfeld*-del bátran kimondhatjuk, hogy *Xenophon* Kyropaediájának erlangeni kézírata a kétségtelen Korvinák sorába tartozik.

Simonsfeld azonban, nem érve be két kétségtelen Korvin-kodex megállapításával, nem kevesebb mint öt más kéziratot a valószínű Korvinák sorába iktat, *Obsopoeus* egyéb kiadásainak előszavában foglalt állítások alapján. Ezek volnának 1. a müncheni udv. könyvtár C. gr. 497. jelzetű *Basilius* kézírata; 2. és 3. a bécsi udvari könyvtár 80. és 105. sz. kézíratai, melyek *Diodorust*, illetve *Demostenest* tartalmazzák s végül 4., 5. a londoni British-Museum Burney-gyűjteményének 110. és 112—14. sz. kézíratai, melyek *S. Marcus Eremita* iratait tartalmazzák. *Simonsfeld* e véleménye azonban bővebb indokolásra szorul. Ő e kéziratokat inkább csak találomra jelöli meg, de a nyomtatásban megjelent szöveggel nem veti össze s így korántsem bizonyítja be, hogy *Obsopoeus* tényleg e kéziratokat használta. Egy helytt pedig — a *S. Marcus Eremita* előszavában — maga *Obsopoeus* is csak annyit jegyez meg az általa felhasznált kézíratra nézve, hogy »codex

¹ V. ö. Mathias Corvinus u. seine Bibliothek 35. 1.

equidem, ex quo ista mihi descripta sunt, admirandam antiquitatem arguit* s éppen nem látjuk be, miért kellene ennek a nagyon régi kéziratnak a Korvinából származnia.

*

Tudományos értékre messze mögötte maradnak azok a fejtetések, melyeket Niccolò *Anziani*, a Laurenziana egykori prefektusa bocsátott közzé *Intorno a due bellissime Bibbie Corviniane* czímen 1906-ban megjelent értekezésében.¹

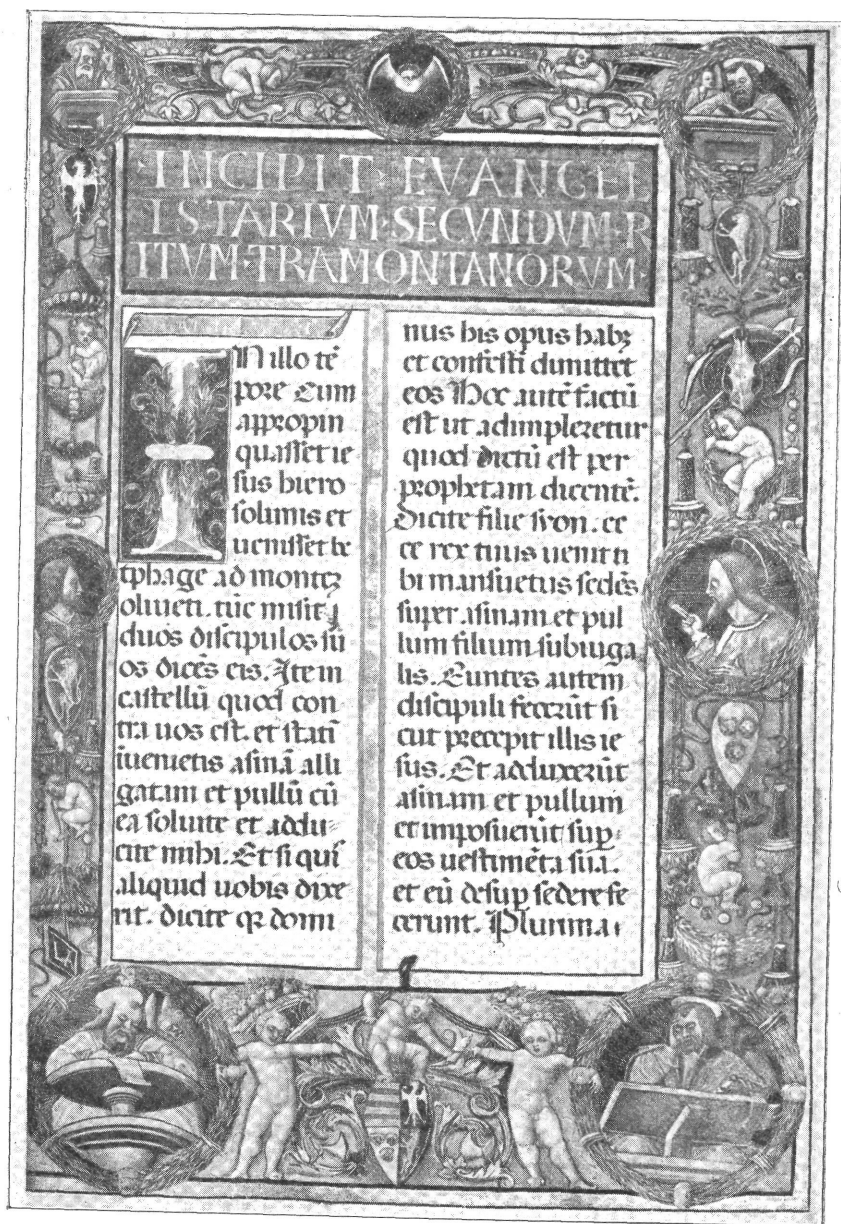
Anziani, miként dolgozata czíméből is kitetszik, két bibliakéziratról szól, melyek szerinte Mátyás király megrendelésére készültek ugyan, de a magyar király közbejött halála folytán nem kerültek tényleg birtokába. Hogy a Mátyás király részére megrendelt kéziratok egy részét tényleg ez a sors érte, azt *Vasari* tanuságtétele mellett, a firenzei signoria 1498. május elsején kelt, Ulászlóhoz intézett levele is bizonyítja, melyet *Anziani* függelékének II. pontjában közöl. Ulászló ugyanis *Alexander Formosert* küldte Firenzébe, hogy a Mátyás megrendelte kódexek hazaszállításáról gondoskodjék. A signoria e levélben elismeri, hogy a *Mediciék* birtokában van egy nagy biblia, mely Mátyás részére készült, de visszatartották az uralkodó 1400 aranyra rúgó tartozása fejében s hogy ugyanily okból tartják vissza a *Capponiak* is a Mátyás rendelte breviáriumot.

A Laurenzianában Plut. 15., Cod. 15., 16., 17. sz. alatt ma is őriznek egy három kötetes Szentírást, melynek festése befejezetlen s melynek készen lévő miniaturáit — a mint azt Eugène *Müntz* már 1882-ben kimutatta — *Francesco del Cherico* festette. E háromkötetes bibliában Mátyás és Beatrix teljes alakú képe is előfordul s így alig szenved kétséget, hogy eredetileg Mátyás király részére készült s éppen halála folytán befejezetlenül maradt kódexszel van dolgunk.

Anziani azonban a fentebb hivatkozott okmány *ingens Bible* kitételét nem e három kötetes Szentírássra vonatkoztatja, hanem azt a nyolczkötetes bibliát akarja alatta érteni, melyet X. Leo pápa ajándékozott a portugál királynak az első indiai aranyért s

¹ Ujra lenyomatva Attilio *Hortis* által az Archeografo triestino XXXII. kötetében (1908).

mely sok viszontagság után a lissaboni állami levéltárba (*real archivo da torre do tomo*) került, hol ma is őriztetik.

II. Ulászló evangéliumos könyve lord Leicester könyvtárában.

Ez okoskodását *Anziani* a következő érvekkel igyekszik támogatni: 1. X. Leo tudvalevőleg a *Medici*-család tagja volt s így valószínű, hogy a portugál királynak ajándékozott bibliát a családi könyvtárból vonta el; 2. a nyolczkötetes biblia utolsó kötetét a *Magister Sententiarum* teszi, már pedig a Laurenziana Plut. XXI. cod. 18. jelzet alatt szintén őriz egy *Magister Sententiarum*ot, melyet a scriptor saját bejegyzése szerint Mátyás király példányáról másolt; 3. *Sigismundi de Sigismundis*, a ki a lissaboni biblia első kötetét másolta, Mátyás királynak is másolója volt.

Mint látjuk, csupa olyan érveléssel van dolgunk, melyekből a lissaboni bibliának Mátyás királyhoz való viszonya a szükségszerűség erejével éppen nem vezethető le s a melyek legfeljebb valamely döntő bizonyíték másodlagos megerősítésére alkalmasak. Ilyen döntő bizonyítékkal *Anziani* adósunk marad, sőt olyan érveléssel áll elő, a mely a kézirat Korvina-voltát merőben lehetetlenné teszi.

A tanulmány függelékében ugyanis *Anziani* egy érdekes szerződést tesz közzé, melyben *Vante di Gabriello Octavanti* miniátor kötelezi magát azon nyolczkötetes biblia kifestésére, melyet *Chimenti di Cipriano di ser Nigi* másoltat különböző scriptorokkal. Mint-hogy e szerződés különösen kiemeli, hogy a mű nyolczadik köteté a *Magister Sententiarum*ot tartalmazza, valószínű, hogy a szóban forgó munka azonos a lissaboni bibliával, csak-hogy ez esetben le kell mondanunk *Anziani* amaz ábrándjáról, mintha e mű egyúttal Mátyás király rendeletére készült volna. Hiszen Mátyás 1490. április 6-án halt meg, míg e szerződés 1494. április 23-ikáról van keltevezve, a mi, hihetetlenül hangzik bár, de úgy van — elkerülte *Anziani* figyelmét.

*

Időrendben a harmadik adalékot Léon *Dorez*-nak, a párisi bibliothèque nationale kéziratári osztálya egyik tisztviselőjének, *Les manuscrits à peintures de la bibliothèque de Lord Leicester à Holkham Hall, Norfolk* című diszműve szolgáltatja, melynek általános ismertetését a szakirodalmi rovatban találja az olvasó. Ezen, a francia académie des inscriptions et des belles lettres és a 60 tagu société des bibliophiles françois segélyezésével kiadott munka LIX-ik műlapja, egy I. Mátyás és II. Ulászló magyar királyok tulajdonában volt XV. századi evangéliumos könyv cím-

lapját ábrázolja, melyet a kiadó engedélyével, felére redukáltan, képben is bemutatunk. Az engedély megszerzése gr. *Apponyi* Sándornak, a fentemlített bibliofil-társaság tagjának érdeme a ki egyuttal könyvtárunk igazgatóságának figyelmét is fölhívta a minket érdeklő kiadvány megjelenésére. A kiváló bibliofilnek szives közbenjárásáért ez úton is köszönetünket fejezzük ki.

Az értékes kódex leírása *Dorez* szerint a következő: A kötet címe: »INCIPIT· EVANGEL | ISTARIUM· SECUNDUM· R | ITUM· TRAMONTANORUM.« E felírás arany betűkkel áll zöld alapon. A kötet czimlapját szép keret díszíti, mely főleg lombozatból, gyümölcsökből, bőségszarukból, gyöngyökből s amorettekből van alakítva. A négy sarokban, zöldes tónusu sárga festékekkel színezett babérkoszorúban, a négy evangélistának dicskoszorúzott alakját látjuk, különböző formájú pulpitusok előtt ülve s munkájuk fölött elmélkedve, azt írva vagy átolvasva: felül, balról szent Mátét az angyallal, s jobbról szent Lukácsot az ökörrel; alul, balról szent Márkot az oroszlánnal s jobbról szent Jánost a sassal. A szent Máté és szent Lukács közbül eső részen két bőségszaru látható, melyen egy-egy amorett lovagol s középuitt, babérkoszorúban a Szent Lélek van ábrázolva, dicskoszorúzott, aransugarakkal övezett galamb képében. A felső s középső medaillonok alatt Magyarország czímerének darabjai vannak elhelyezve. Figyelemre érdemes a baloldali felső medaillon alatt s a cenztrális czímerpaizsban a lengyel fehér sas, mely lehet, hogy Ulászló parancsára került Corvin Mátyás hollójának a helyére.¹ E kis (oldal) paizsokra különböző ékitmények vannak felfüggesztve, u. m. fegyvercsoportozatok, ágas-bogas gallyak, mesterséges lombozatok, melyek közt angyalkák kúsznak és himbálódznak. Az alsó keretrészen, szent Márk és szent János között, e bájos egyének ketteje, akik nagyobbak mint a jobboldali bordür alakjai, Magyarországnak bőségszarukkal s lombbal díszes czímerpajzsát hordozzák, melyre egy középtermetű, harmadik amorinó kapaszkodott föl. A két központi medaillon közül a bal egy szent, valószínűleg szent Máté mellképét tartalmazza, míg a jobboldali Jézusét, profilban, dicskoszorúval fején, jobbjaival áldást osztva s baljában könyvet tartva. A szöveg élén álló szalag e szavakat tartalmazza: S(ECUNDUM)

¹ V. ö. F. F. Romer a *L'Art*-ban. X. kötet, 1877. 26. l. (*Dorez* idézete).

MATHAEUM XXI. Az I. kezdőbetű kék színben válik ki az arany pontokkal behintett gránátszínű alapból s zöld- meg arany színű lombozat díszíti. A keretet kívül-belül egy sötétkék s egy arany szalag díszíti, melyet még egy keskenyebb gránátpiros szalag körit.

A személyek ruházata kék, zöld, vörös és sárga színű. Szent Márk például, sötétkék köpenyt visel, zöld hajtókéval; Szent János sötétzöld köpenyt skarlátpiros gallérral s kék ruhát visel.

A miniatura ragyogó színeiről azonban, úgymond *Dorez*, semminemű leírás nem adhat fogalmat, azok csupán a zománczművekével hasonlíthatók össze. A címlap leírásával kapcsolatban szerző Mátyás király könyvtáráról is megemlékezik, néhány sorban vázolja annak sorsát a nagy bibliofil-fejedelem halála után, s ama véleményének ad kifejezést, hogy a becses kötetet Thomas *Coke*, későbbi Leicester gróf, a holkhamhalli könyvtár megalapítója, Velenczében szerezte meg a XVIII. sz. folyamán, több más kódexszel együtt. Arra a kérdésre nézve, hogy a szóban forgó kódexet a firenzei miniatorok melyike díszítette, határozott feleletet nem ad, de leginkább a *Boccardino Vecchio*-nak nevezett Giovanni di Giuliano *Boccardi* felé hajlik.

Mi részünkről *Dorez* azon nézetét, hogy Ulászló király lengyel címere, Mátyás király családi címerének helyettesítése, nem tehetjük magunkévá, miután köztudomású, hogy ott, a hol a hollós címer az ország címerével egyesítve előfordul, az előbbi mindig szív pajzs alakjában talál alkalmazást, míg a szóban forgó kódexen a lengyel sas a négyelt pajzs felső bal mezejében foglal helyet. Nincs kizárva azonban, hogy a kézirat Mátyás rendelkezésre készült ugyan, de életében nem fejeztetvén be, eredetileg is Ulászló címere került a címlapra. Bár az sem lehetetlen, hogy a kötet egyenesen Ulászló rendelése. Minden esetre értékes adalék a hazai bibliofília történetéhez.

A FÁNCSY-FÉLE SZÍNLAGGYŰJTEMÉNY A M. NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

DR. VÉRTESY JENŐTŐL.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában van egy tizenhat kötetre terjedő színlaggyűjtemény; négy kötetje negyedré, a többi folio, az első színlap kelte 1829. július 23., az utolsóé 1844. december 31., durva nyomás durva papíron, de érdekes adalékok szintörténetünk egyik legfontosabb korából: a vándorévek utolsó s az állandó színház első esztendői, tizenhatodféle évi műsor. Ez a *Fáncsy* Lajos színlaggyűjteménye.

Fáncsy, a Nemzeti Színház tagja, majd művezetője, nem tartozott a legragyogóbb tehetségek közé, de azért az első sorban is becsülettel megállotta helyét. Nem maga volt abban a romantikus korban, a ki a nyugalmas otthont, a biztos kenyérkeresetet föláldozta a művészi dicsőségért. Őri család sarja, orvosnak készült, hogy megittasuljon a színpadi lámpák fényétől, a dicsőség lázától s hűszesztenős korában beálljon az öreg *Könyves* Máté színtársulatába, a Nemzeti Színjátszó-társaságba. Sugár termete volt, csengő szép hangja és nagy intelligenciája. Hamlet azt mondja a színészeknek, hogy a szenvedély forgószele közepett is bizonyos mérsékletre kell törekedni és annak simaságot adni, mert minden olyas túlzott dolog távol esik a színjáték czéljától. *Fáncsy* dicséretesen felfogta ez arany szabály értelmét, a mi annál inkább becsületére válik, mert az akkori közönség szenvedélyesen tapsolt a túlzott, szemforgató, színfalhasogató, patetikus játéknak. *Fáncsy* szerencsésen elkerülte ez örvényt, ez irány nem hagyott nyomot játékán, épen úgy, a hogy a hosszú vándorlás, nélkülözés nem tette durvává őt magát sem. A Nemzeti Színház későbbi művezetőjét talpig gavallérnak és gentleman-nek ismerték mindenkor.¹

¹ *Szigligeti* Ede: Magyar színészek életrajzai (Olcsó Könyvtár).

A vándorévek első állomása Losonc. Ez esztendő július 26-án már Nyéken ütik föl sátorfájukat. Néha rövidek az állomások. Augusztus 29-én már Székes-Fehérvárott vannak. Deczember 6-ától Váczon játszanak. 1830. január 27-én *Fánecsy* Miskolczon vendégszerepel, február 6-án az egész társaság is ott vesz szállást. Április 12-én Eger a székhelyük, május 13-án visszatérnek Miskolczra. A július 7-i színlapon Borsod vármegyei színjátszó társaság nevet váltanak. Most Sátoralja-Újhelyen vannak, július 10-én Sárospatakon, 27-én Ungvárott, augusztus 2-án újból Sátoralja-Újhelyen, 10-én Miskolczon, megint a Nemzeti Színjátszó-társaság néven. Szeptember 8-án Nagyváradon vannak. A színi czédula jelenti, hogy a társaság összekapcsolódik a nagyváradival. A hely épen úgy változik, mint a társaság s mint az igazgatók. Most *Külényi* Dávid az igazgató, a híres *Külényi*, a *Déryné* sógora. Szeptember 11-étől a szomszédos Várad-Olasziban tartanak előadást, október 2-án Miskolczra kerülnek vissza, hol már régi ismerősök. E hó 28-án Rozsnyón vannak, deczember 5-étől két előadást Pelsőczön tartanak, 21-én Miskolczon folytatják. 1831. január 16-án Debreczenbe kerül *Fánecsy*, a hol sokat fog még játszani s majd Pestről is szívesen le-lejön vendégszerepelni. Június 2-án Nyiregyházán játszanak, egy estén Tokajban (dátum hiányzik), majd szeptember 18-án Miskolczra érkeznek. 1832. július 7-én Sárospatakon időznek, 1833. április 15-én *Fánecsy* Pozsonyba megy, május 17-én Győrbe. Szeptember 2-án Pesten játszik a városi játékszínen, 12-én a budai társulatnál vendégszerepel, majd oda is szerződik. 1834. deczember 14-én Miskolczon működik a Nemzeti Színjátszó-társaság. *Fánecsy* mint vendég lép föl. 1835. január 19-én Kassára megy velük. Május 17-én Nagyváradon játszanak, augusztus 1-én pedig Debreczenben az új színházban. 1836. május 14-én *Fánecsy* visszatér Budára az előbbi társasághoz. Ez voltaképen a kassai színjátszó-társaság volt, ez időben a legjelesebb s ez adta túlnyomó részben a Nemzeti Színház művészeit. *Fánecsy* most már itt is marad állandóan, csak 1837. február 13-án megy Debreczenbe hosszabb s május 6-án Pécsre rövidebb vendégszereplésre. A Nemzeti Színház augusztus 22-iki ünnepélyes megnyitását ő is játszik mind az »Árpád ébredésében«, mind a *Schenk* »Belizárjában«. Itt megszűnnek a vándorévek.

Nyolcz esztendő, mely alatt *Fáncsy* színészi egyénisége teljesen kifejlett. A színészettörténet kutatójának csak halvány adatok állnak rendelkezésére: egykorúak nyilatkozatai, melyek ilyen szempontból soh'sem egész megbízhatóak és képek meg színlapok, melyek a színésznek csak külsejét és szerepét mutatják. *Kántorné* szép jövőt ígért *Fáncsynak*, mert sokat tanult s a *Kántorné* hatalmas, öserőtől duzzadó tehetsége éles ítélőképességgel párosult.¹ *Fáncsy* sokat játszott és sokfélét, a minek mindig kétes az értéke: egyfelől sokoldalúságra tanít, mesterré tesz a sok gyakorlat, másfelől a fejlődést gátolja, mert átmenet nélkül való. Első szerepe a »Losonczon a gyapjúvásár« című vígjátékban Bodó káplár. Fiatal hősöket és szerelmeseket játszik, mindjárt az első napokban ő Mátyás király a *Szentjóni Szabó* sok készüllettel, de még több naivsággal írt darabjában; fejedelmi szerepeket általában sokszor kap, ha a szerep kevésbé fontos is, mert hangja és alakja van hozzá. Vígjátékokban is gyakran adja az első szerelmezt, ő játsza a *Shakespeare* »Makranczos hölgyében« Petrucchiót, illetve a német átdolgozás szerint Eröss öbesterit. Ez átdolgozás kegyetlenül bánik ugyan *Shakespeare* ifjúi erőttől forró, jókedvű darabjával, de így is *Fáncsy* jó ízlését bizonyítja, hogy ezt választja jutalomjátékaul. A magyar történelem daliás alakjait sokszor személyesíti, ő Hunyadi László, Juranics Lőrincz (*Körner* »Zrinyijében«), Szapáry Péter. *Grillparzer* kísérteties »Ósanyájában« Jaromir szilaj, féktelen szerepét adják neki, a »Figaro lakadalmában« Cherubint, a szerelmes apródot, a *Vörösmarty* »Vérnászában« Banó deákat. Ime egész skálája a szerepeknek a hősszerelmeztől a bönvivantig. Sőt próbálkozik a legnagyobb feladattal, minden idők legnagyobb szerepével, Hamlettel. Alakításáról sok elismeréssel írnak.² A Nemzeti Színházban nem játszottá már. Bizvást elhihetjük, hogy átértette s nem ábrázolhatta rosszul. A vándorévek utolsó idejében kezd közeledni későbbi szerepköre: a jellem és cselszövő szerepek felé, így *Schiller* drámáiban: a »Haramjékban« ő a szörnyeteg Moor Ferencz és a »Fiescoban« Muley Hasszán, a szerecsen. A színészet zsenge korában *Schiller*-nek épen fiatalkori munkái voltak kedvesek, de e két

¹ *Szigligeti*: I. m.

² »Honművész« 1835. I. 31. l.

szerep valóban hálás. Moor Ferencz a Jago s a III. Richárd összeolvasztott torzképe az idegekre ható jelenetekkel, a szerecsen ellenkezőleg csodálatosan reális: közönséges piszkos rabszolga gonosztevő, felülmulhatatlan humorral megalkotva. Ha *Fánccsynak* jutalomjátéka van, rendesen valami értékesebb művet választ, de ha vendégszerepel, javarészt a *Raupach* és *Halm*-féle rémdrámákban lép föl, hiszen ez kell a közönségnek, erre tódulnak. Ki veheti tőle rossz néven? Környezetében élt, mint többékevésbé mindenki.

Mialatt külföldön állandó színházak voltak, a magyar színész a vándorélet kenyerét ette.

A magyar színészelet egészen sajátos valami. Lelkes írók és hazafiak működése ellenére sincs még itt művelt társasélet, igazi közönség. A színháznak hely néhol csak kegyelemből jut. Rendesen a fogadók nagytermében szoktak játszani. A helyárak nagyon olcsók, első hely 40—50 krajczár, a páholyokat se merik 1—2 forintnál magasabb áron adni. Vidéki urak kutyáikkal járnak a teátrumba (1830. máj. 21-i színlap). Komáromban biztosítják a közönséget, hogy a harmadik hely el lesz kerítve a többitől (1833. máj. 27.). A színészek mindenáron keresik a közönség kegyét s óriási reklámmal dolgoznak. Ez ugyan általános vonás, de a formája sajátosan magyarrá teszi. Nem egyes nagyurak kedvében járnak, hanem az egész vármegyéében, a közre hivatkoznak, a magyarságra appellálnak. Minden a hazafias érzésbe torkollik, s ez a legnagyobb reklám.¹

A másik érdekes szempont a szemmel látható haladás. A XIX. század első fele Magyarország legjelentősebb ideje. Az akkor élő emberek szemmel láthatták, hogy az idő a mesebeli nagy csizmában halad előre. Gyűjteményünk is ad ehhez adalékot. 1829—30-ban még félbarbár állapotokat tükröztet vissza. Teljesen silány a műsor, rozoga a színpad és gyöngye a színtársulat. Ez az első színésznemzedék, egyes kivételektől eltekintve, jórészt műveltség nélkül való. Rémségesen szavaltak s a közönséghez olyan stílusban szóltak, mint manapság a népies levelezőkönyvek, mikor

¹ Déryné naplója. (Kiadta *Bayer* József.) — *Bayer* József: A nemzeti játékszín története. Bpest, 1887. — *Váli* Béla: A magyar színészet története. Bpest, 1887.

szépen akarnak beszélni. És mire megnyílik az állandó, a Nemzeti Színház, már van műsor, van társulat. Minket persze hogy nem elégít ki, de nem rosszabb, mint a német színpadok, a melyekből táplálkozott. Az utolsó időben kezdett érvényesülni a francia hatás s már volt néhány számottevő eredeti darabunk is. A második színésznemzedék állott elő, tele sok túlzással, fiatalos szelességgel, de fiatalos erővel, tüzzel és tehetséggel is. A hazafias érzés ösztökélte a közönséget, hogy színházba járjon, az írókat, hogy írjanak, fordítsanak és ez érzés megteremtette gyümölcsét. A sok polyvából megmarad a szem. A gyűjtemény, a melyben lapozunk, sok érdekes emléket mutat; a kezdődő színjátszás ez, mely a német lovag-, vitézi- és látványos nézőjátékok jegyében indult meg. Csodálatosképen egyik-másik túlélte korát s mosolyogva emlékszünk vissza gyermekkorunkból dühöngő zsarnokokra, lebontothajú szűzekre, vörösinges hóhérokra és fehérlepedős kísértetekre.

Jellemző, hogy ez első színlapokon a legtöbb színjátéknak nincs a szerzője megnevezve. A közönséget még jobban érdekelte, hogy mit játszanak? Czimük jó hangzatos van, azt meg kell adni. Kivált a vígjátékoknak: »A vétkesek a száz aranyos csókkal«, »A mokus vagy a völegény kandallóban«, »Oroszlány és a jókedvű pinczemeszter« stb. A műformák is csábítók. Van históriai rajzolat, igen mulatságos estvéli időtöltés, erkölcsi vígjáték stb. A színlapokon hangsúlyozzák, hogy a hazafiak mozdítják elő a nemzeti szent czélt. Lesznek nagy némaképletek görögtüzzel. Télen külön kiírják, hogy a nézőhely be lesz fűtve. Az »Oroszlány és a jókedvű pinczemeszter« cz. nézőjátékban az oroszánynak »sok és mesterséges jelenései lesznek« Id. *Horváth* úr fogja játszani. (1829. december 27.)

Már az első évben is *Kotzebue* a főbálvány. A színpad története nem ismer írókat, a kit gyakrabban játszottak volna. Pedig a későbbi divatos színpadi írók mind felülmúlták. *Kotzebue*ban nincs meg a *Scribe* szelleme, a *Dumas* père leleménye vagy a *Sardou* jellemző képessége. Tehetsége azonban föltétlenül volt, vígjátékaiban igen sok a jó ötlet, az egészséges észjárás ellentétben komoly művei mesterkéltséggel érzélgősségével. A mi közönségünk naivsága nagyon megérteti népszerűségét. *Katona* csak úgy csodálta, mint *Berzsenyi*. *Shakespeare*-előadás egy

van ez esztendőben, a már említett »Makranczos hölgy«. De nem eredeti formájában jelenik meg, hanem »A szerelem mindent véghez vihet« vagy »A megzabolázott akaratos« czímen. Mulatságos erkölcsjáték. *Holbein* után *Láng* Ádám. Alaposan elrontott német átdolgozás, de így is a műsor kedvelt darabja volt.¹ Az 1829-iki műsor magyar darabjai a következők (nem említve a névteleneket):

Elías István: Mohácsi csata (írta »hazafíúi érzéssel . . .«).

Kisfaludy Károly: Ilka.

Komlóssy Ferencz: A siklósi borzasztó éjszaka.

Szentjóni Szabó László: Mátyás király választása.

Szentjóni Szabó László darabja *Kántorné* javára megy. Az igazgatóság külön figyelmébe ajánlja a »hazafiaknak«. *Kántorné* játéka mindig esemény számba ment, fejjel kimagaslott a többiek közül s oly rendíthetetlen komolysággal vette feladatát, mely könnyűvérű társaira is nagy hatást tett.²

1830. Ezen év műsora igen jellemző és változatos, valamint a szintársulat is ide-oda kóborol az országban. Itt föltűnik az első esztendő ama jellemző sajátsága is, hogy a sok gyarlóság közben a legjava darabok is színre kerülnek, éppen úgy, a hogy a gyöngye társulattól váltak ki színészetünk legkiválóbb alakjai.

A látványosságok most sem hiányzanak. Színre kerül »A pleskei nótárius« újonnan kidolgozva: van benne mindenféle látványosság, bolondok háza stb. »A nótárius *Szamáron* jelenik meg« (márcz. 14.). »Az óriás király« cz. színjátékban farkas szerepel s mivel ez a jelmez költséges, pár krajczárral fölemelik a helyáratat. (május 9.) De az állatkomédiák közt legnépszerűbb lesz a »Joko, a braziliai majom« cz. darab, *Hensler* után egy hazafítól (aug. 27.). Meg is magyarázza a színlap, hogy a braziliai majom az »Oráng-gutáng« (melyet ugyan bajos volna Braziliában találni). Ugyanaz a komédiás játszotta, a ki már egyszer a farkast közmegelegedéssel játszotta. A legérdekesebb látványosság különben Sárospatakon adódik elő a szabad ég alatt: »Báró Egerváry Balázs magyar lovasgenerális«, tábori nagy katonai játék. A kez-

¹ *Bayer* József: Shakespearai nyomok irodalmunkban. (Kisfaludy-társaság évlapjai XXIII. k.)

² *Szigligeti*: I. m.

detét ágyúlövés jelzi, egész tábor vonul föl benne lóháton, a dámák kocsin jönnek. Közben mással is fűszerezik az előadást, tiroli énekesek lépnek föl, kiket a burkus király is szívesen hallgatott (febr. 13.), majd egy *Dalmazzo* József nevű — úgylátszik talján — impreszárió, a ki Fido kutyáját mutatja be (május 21.). Mivel a nyomtatott színlapot nem hazudtolja meg már senki, higgyük el, hogy az okos állat minden deák betfüt ismert, máriást tudott kártyázni akárkivel s e szót »Mann« érthetően kimondta. Abból, hogy a nézőket kéri: hagyják kutyáikat ez este odahaza, kitűnik, hogy négylábu közönsége is szokott lenni az előadásnak az Úr 1830. esztendejében Miskolcz városában.

Szegény színészek a haza históriáját sem hanyagolják el. Fölvonulnak szegényesen jelmezeikben István király, majd Endre, a Hunyadiak (Szilágyi Erzsébet lóháton jelenik meg). Hunyadi János elhunyt már, de szelleme él s nyugodtan pihen, ha látja érdemes unokáit (június 24.). *Dellné* javára »Mária Teréziát« adják s a jutalmazott így ajánlja a darabot: »Nem köthettem kellemetesebb koszorút, mintha a haza történetéből ily példát a dráma kertyén illatoztathatok« (febr. 27.). A leggyakrabban szereplő szerző *Kotzenbue* s mellette a németek több, csekélyértékű színműrója, mint *Ziegler*, *Cuno*, *Bauerle*. Játsszák a *Körner* igen népszerű »Zrinyi Miklósát« is a *Szemere* Pál fordításában. Mint afféle hazafias alkalmi darabnál, számítanak a honfi szív felbuzdulására s ez este a páholyok és zártszékek árát a kegyes pártfogók nagylelkűségére bízzák (ápr. 3.). A műsoron találjuk *Schillert* is. »A haramijákat« adják »Moor Károly« czímmel és a szerző neve nélkül.

Shakespeare három darabjával találkozunk. Az egyik a »Hamlet«, második előadásán »pompás udvari színjátéknak« nevezve. Ezidét *Kazinczy* fordításában adják, a ki a *Schröder*-féle átdolgozást fordította le. Prózai, a darab első felében elég hű fordítás, de annál barbárabbul bánik a végével s Hamletet életben hagyatja. A másik »A makranczos hölgy« másik átdolgozása, címe: »Ördögűző Fábíán« vagy »A megzabolázott akaratos«. Ez már két kézen ment által, a német *Schink* J. F. dolgozta át először, az övét meg *Scherer* György, a ki magyar köntösre fordította s a Petrucchio nyakába is huszár-mentét kerített. Így lett belőle Fábíán huszárkapitány. Érdekes a két átdolgozás közti finom

árnyalat: *Holbeiné* azon alapszik, hogy »A makranczos hölgyet« is szelíd hitvestárrsá teszi a szerelem, míg a *Schinké* szinte középkori módon brutális, itt a férjnek az asszony rossz szellemét kell kikergetnie belőle. A harmadik darab a »Sok hühö semmiért« »Az egymást bosszantók« cím alatt. *Beck* Henrik német átdolgozásából készítette *Benke* József. (Mindkét színmű névtelenül szerepel.)¹

A magyar darabok:

Dugonics András: Bátor Mária. (A színlap megjegyzi: közkívánatra. Kétszer.)

— Matskási Juliánna vagy Az arany perecek.

Fejér György: Rang és természet. (A színlap illő módon megfőtisztendő-urazza az érdemes szerzőt. A drámát pedig így ajánlja: »A Tüzelme ezen rajzolatban a characterek helyes festése mellett 24 óra alatt megfutja a Dramaturgia nagy tengerét.« Kétszer adják.)

Glück Aloiz József: A kecskeméti familia Bécsben.

Katona József: A borzasztó éjféli (Lucza széke).

Külényi Dávid: Thurzó Szaniszló.

Kisfaludy Károly: Az újmódi leánykérők (A kérők).

— Ilka.

— Vidor (A hűség próbája).

Komlóssy Ferencz: A siklósi borzasztó éjszaka.

Kossuth Lajos: András és Béla vagy Korona és kard. (Kétszer.)

Láng Ádám: A kísértő fehér szűz.

— Mátyás deák és a cinkotai deputatio. (Kétszer.)

Péry Ignác: Báró Egerváry Balázs.

Wándza Mihály: Fernando és Eugénia. (Kétszer.)

— Zöld Marci.

— és *Külényi* Dávid: Hunyadi László halála.

Mindezek között a legérdekesebb *Kossuth* drámája. A »Honművész« kritikusa kifogásolja a darab szerkezetét, dagályos és néhol — épen ellenkezően — köznapi nyelvét.² Mi nem vehetünk hozzá drámai értékéhez. Meseje mutatja, hogy a kor szokásos hazafias páthosza lobogott benne s valószínű, hogy *Kossuth* még távolról se volt az a ragyogótollú író, a ki később lett. Mikor ez ifjúkori munkára figyelmes lett *Váli* Béla, kérdést intézett

¹ *Bayer*: I. m.

² 1833. ápr. 25.

Kossuthhoz. Az ősz hazafi már régóta Turinban élt, ragyogó és viharos pályája után a természet vizsgálatába merülve. Már nem is emlékezett, hogy a huszonnyolcz éves ügyvéd drámát is írt valaha.¹

1831. Évről-évre fogynak a névtelen darabok. Ezen esztendő több érdekes újdonságot hoz. Az újévet nagy »allegóriai rajzozással« ünneplik meg »A három század« czímmel, melyben az 1731., 1831. és 1931. éveket mutatják be. Az utolsóban levegőben repülnek az emberek. Nemsokára ezután búcsut vesznek Miskolcztól, a mit a színlap a maga módján jelez. »A válás iszonyú fájdalmait« emlegetik. Debreczenbe, majd tovább viszik műsorukat, mely tele van *Kotzebueval*. Ez években az előadásoknak körülbelül tíz százaléka *Kotzebue. Ziegler* mellett különösen *Holbein* és *Weissenthurm* Johanna darabjait adják, majd *Raupach* is műsorra kerül. Ez évben találunk már egy-két francia vaudeville-t is melyet a színlap »érzékeny rajzolatnak« nevez. Akad értékesebb is. Január 10-én kerül színre *Grillparzer* »Ósánya« című szomorújátéka, mely még sok estét fog betölteni. A nagy író ifjúkori műve, a német romantika háborzongató darabja, ám a hogyan a kísérteties hangot megüti, a jövődő kiváló drámaíró érezteti már. A hatásvadászó szörnyűségekkel ellentétben eljátszszák *Metastasio* »Achilles Scirusban« című színművét, mely csupán költői hatásra törekszik. A *Kazinczy* fordításainak egyike ez, melyekkel a lelkes férfiú műsört akart teremteni. S hogy a jó miskolcziatkat ne hozza zavarba a sok görög vitéz, a színlap elmagyarázza nekik a trójai háborút. Játszották *Goldonit* is, »A két úr szolgáját« *Sághy* Ferencz fordításában. A legérdekesebb új darab a *Calderoné*: »Az élet csak álom«, »költeményes nézőjáték«. Erről is le van tépve az eredeti köntös, *Vest* bújtatta németbe, Roderichnek keresztelvén el a hősét s a mi színlapunk *Vestet* is nevezi szerzőül. Fordította *Déry* István. *Shakespeare* két darabbal szerepel: a »Hamlettel« s a »Makranczos hölgygel« — ez utóbbi mind a két átdolgozásban. Míg a *Holbein*-féle az átdolgozó nevét viseli, az »Ördögűző Fábián« *Shakespeare*t vallja íróul.

Ez év magyar darabjai:

Bárány Boldizsár: Jezid Ildirim.

Dugonics András: Bátor Mária.

¹ *Váli* Béla: *Kossuth Lajos »nemzeti drámája«*. (»Magyar Szalon« 1888.)

Gombos Imre: Szent a törvény, szent az esküvés.

Horváth Elek: Németújvár ostroma.

Katona József: Lucza széke. (Névtelenül.)

Kisfaludy Károly: A leányörzök.

— Csalódások. (»Remekjáték«, írta néhai tek. Kisfaludy úr.)

— Ilka.

— Vidor. (Hűség próbája.)

Kisfaludy Sándor: A lelkes magyar leány.

Kossuth Lajos: András és Béla. (Kétszer.)

Kovács Pál: Magának akart, másnak kért.

Láng Ádám: Genovéva.

— Mátyás deák. (Kétszer.)

Wándza Mihály: Orpheus és Euridice. (Ez nagyobb apparátussal ment. *Schmidt János* írta a zenéjét. Nagy decoratiói miatt föl-emelt helyárrakkal adták.)

Eredeti, a mit a *Gombos Imre* drámájával tesznek. A színlap elmondja, hogy ez igen jeles mű, de az ötödik felvonásán sokan megütköztek. Természetellenes, hogy a fiú tulajdon apját ölje meg, mint *Grillparzern*él, vagy *Müllnern*él s azért e felvonást *Kilényi Dávid* átdolgozta.

1832. Ez esztendőben kezdik adni a *Birch-Pfeiffer Charlotte* darabjait, kinek népszerűsége a *Kotzebuét* közelíti meg. A külső hatás titkait el tudta lesni, de összes érdeme ebből áll. Tehetségtelenebb írónak talán soh'se volt ekkora hatása. Nem kárhozzatjuk érte a magyar színpadot, a német színpad bűne volt, attól került hozzánk. A legnépszerűbb darabja »Szapáry Péter«. A címszerepet versenyezve játszsza *Fánccsy, Bartha, Egressy*. Mennyire gyermekkorát éli még a magyar dráma, hogy idegen írókra szorultak, a kik a magyar hősöket színpadra vigyék. A »Szapáry Péter« mellett a »Quasimodo« állandó műsordarab. Olyan ez utóbbi, mint a *Raupach* »Molnár és gyermeke«; csodaképen nem tűnik le a műsorról, mai nap is találkozunk vele. Eltűnt világ színlapjaiban lapozunk, sok egyértékű társából csak a színlap maradt meg emlékül és e kettő él. Ez évben találkozunk *Scribe* egy darabjával is, »Yelva, az orosz árva« címmel, a ki nemsokára szintén a legnépszerűbb szerzők egyike lesz.

A klasszikus írók közül *Calderon* darabja már az író nevének szerepel. Elég szépen vannak képviselve a németek. *Schillernek* három darabját állítják be a műsorba: »Az orléáni szüzet«, »A messinai menyasszonyt« és a »Fortély és szerelmet«. Ezek-

hez járul *Lessing* »Galotti Emiliája« és *Grillparzer* »Sapphója«. E legutolsó a *Kántorné* érdeme, az ő ambíciója e gyönyörű szerep, e klasszikus szoborra emlékeztető tökéletességgel megalkotott hősnő. *Kántorné* Sapphója azon alakítások közül való, a melyek híre annyira elterjed a késő időkig, hogy a korabeli legjava alkotások közé sorolhatjuk.

Shakespeare-től a »Hamletet« adják s a »Macbethet«. *Éder* György fordítja¹ s *László* József javára kerül színre, a ki Malcolm királyfit játszsza, a Nemzeti Színház későbbi híres bonvivantja, eleven, friss temperamentum, vígjátékra született, de komoly darabokban is ügyesen, bár kevés mélységgel játszott a szerelmes szerepeket.² Macbethet *Újfalusy* játszsza, Macduff-öt *Fáncsy*. A színlap egyike a legmulatságosabbaknak. Az emberi lélek legmélyebb régióiba lépünk belé, nehéz álom ez Skócia hegyeiből s *László* imígy ajánlja be Sárospatak közönségének: »Schakespeare porai a' földbe, melyen és hová Költői Lelke e' mai történetet festette, több Századok óta nyugszanak már; de Emléke Játékszini Darabjaiba (melyek közzül honni nyelvünkön tsak *Hamlet* és *Macbeth*hez van szerentsénk) halhatatlan fénybe díszlik, mint virág, sirja felett, melyet nem szakaszthat le az idő hosszú sora. — Fentebb ihletű Lelke Játékaihoz is, többnyire, más világból költsönözött személyeket, melyeknek e' mai Darab negyedik Felvonásába mulhatatlanul szükséges ábrázolására elkerülhetetlen megkívántató *Bübáj Lámpát* (Laterna Magica) minden műszereivel megszerezvén, bátorkodom Nagyságtokat figyelmetessé tenni a' negyedik Felvonás utolsó Jelenéseire; a' midőn a' varázs Barlangba a' Thrónusra és gyilkosságra tsak az intselkedő Fúriák bübajos igézeteik által tsalatott Király és a Nézők szemei előtt is, az általa megöletett 6 koronás árnyékok egymás után, különböző színekbe, a' legkisebb kiterjedés és legnagyobb messzeségről, embernyi nagyság és kézzelfogható közelségre nevekedve, láthatóképpen fognak megjeleni: éppen olyan móddal, mint a' hogy ezen megfoghatatlannak tetsző mutatványt, ezelőtt néhány évvel Opticus Vieland Úr a' Fehér Ló Vendégfogadóba előadta.

¹ *Bayer* e fordítást név szerint nem említi. I. m.

² *Vörösmarty*: Dramaturgiai lapok. Összes művei VII. k.

Én nékem, a' mai Játék darabbal reménységeimet, a' padlazon életemmel, 's szíves szorgalommal egyesített örökös szolgálatomat, Nagyságtoknak, a' Nagy Érdemű Községnek ajánloni, szentelni, van szerentsém elkötelezett legkissebb szolgáljak László«. A tragédia »varázsdramának« van nevezve s a személyek utolsója: »Banko Lelke, az asztal felett, a' Trónusonn«.

Dugonics András: Bátori Mária.

— Berényi Jolánta. (Kún László. Név nélkül.)

Kisfaludy Károly: A leányörzö. (Kétszer.)

— A tatárok Magyarországon.

— Az újmódi leánykérők. (A kérők. Kétszer.)

— Csalódások. (Kétszer.)

— Három egyszerre. (Kétszer.)

— János kulacsa. (Mátyás deák.)

— Kemény Simon.

— Stibor vajda. (Kétszer.)

— Szeget szeggel. (Háromszor.)

Kisfaludy Sándor: A lelkes magyar leány.

Komlóssy Ferenez: A siklósi borzasztó éjszaka.

Telepi György: A hivatlan képviselő. (Kétszer.)

Kisfaludy Károlynak kilencz darabja szerepel, némelyik több estén is. Hosszú időn át a legkedveltebb magyar színműirő; egyszerű, jóízű játékain mulatott a közönség; a színészek szerették, mert hálás szerepeket írt. »Stibor vajda« előadásánál a színház ártatlan önérzettel dicsekszik, hogy ezt a drámát előadták már Bécsben is, Párisban is. Említést érdemel, hogy *Katonát*, a »Bánk bán« ezidétt még ismeretlen szerzőjét egy *Weisenthum*-darab színlapja úgy tiszteli meg, hogy »fordította T. *Katona* József úr, több jeles darabok szerzője«. A többi sügőkönyvekkel együtt ott vándoroltak az ő darabjai is, a ki valaha szintén járta a színészek vándorútját.

1833. Budán az ország szívében már jelentős a társaság. A kezdetleges viszonyok mellett jelentkezik némi művészi összjáték. Szeptember 23-án a *Körner* »Zrinyije« van színen. Másodszor van kitűzve, mert a multkori játékot elrontotta az esőszakadás. *Kántorné* javára megy, a ki Zrinyinét játszsza, Zrinyit *Bartha* kapja mennydörgő hangjával és hatalmas egyéniségével, a szultánt *Megyeri*, kortársai szerint a legnagyobb jellemzők egyike; *Juranicsot* *Fánacsy*, Lévi orvost *Telepi*, a kitünő epizód-színész.

Külön felhívják a figyelmet a bán menyegzői pompás öltözetére, a mit a társaság iránt viseltető különös tekintetből *Kostyal* Ádám pesti polgár készíttetett. A művész arc képe fönmaradt, délczeg hatalmas alak, büszkén hátraszegett fővel, merész tekintettel. Az ékes mente, a sujtásos köntös már régen a molyok fogára került, de a hazafi ajándékaról megemlékezünk, ki a szegényes ruhatárat gazdagította.

A zenekarra is kezdenek nagyobb gondot fordítani. Egy győri színlap (augusztus 20.) hangversenyt hirdet, melyen *Rossini* mester gyönyörű dallamait éneklék a »Tancredból« és az »Othellóból«. *Schiller* darabjai közül ujonnan kerül színre a »Fiesco«, *Goethetől* a »Clavigo« a *Kazinezy* fordításában. »Az élet álom« mellett egy másik spanyol klasszikus is műsorra jut, a *Moreto* »Donna Dianája« *West* fordítása nyomán esztendőkön át kedvelt darabja lesz, a *Lendvay*-pár és *László* egyik legjobb szerepe. *Shakespearétől* csak »A szerelem mindent tehet« fordul elő.

Az esztendő magyar termése:

Bárány Boldizsár: Sajdár és Rurik.

Csipáky József: Zoltán, Árpád fia. (Háromszor.)

Dugonics András: Bátori Mária.

Fáy András: A régi pénzek.

— Két Báthory. (Kétszer.)

Katona József: Hédervári Cecilia (Aubigny Klementin).

— Luca széke.

Kisfaludy Károly: A kőrök.

— A pártútók.

— Csalódások.

— Három egyszerre.

— Ilka.

— János kulacsa. (Mátyás deák.)

— Stibor vajda.

— Vígjáték.

Kisfaludy Sándor: A lelkes magyar leány.

— Az emberszívnek örvényei.

Kossuth Lajos: András és Béla.

Kovács Pál: A zshivány.

Székrenyessi: A véletlen úrrá Ievés.

Telepi György: A hivatlan képiró.

Tóth Lajos: Az álpesi kőszirten épült rablólvár.

1834. A német műsor divatos írói immár teljes számban szerepelnek, így *Halm* s a két népszerű bécsi író: *Raimund* a

maga limonádézű, de legalább nemesebb irányra törekvő tündérjátékaival s *Nestroy*, a karzatok e vérbeli írója, tipikus bécsi, harsány kedvével és nyers ötleteivel. »Lumpaci Vagabundus« soká műsoron maradt s kedvencz szerepet adott *Barthának*, a ki a víg hangnemben is valami csiszolatlan öserővel tudott játszani, a mit folyton hangos kaczagás kísért. Az ephemer-értékű német darabok mellett a német drámairodalom egy gyönyörű virágát is átplántálják a magyar színre. *Kleist* »Heilbronnai Katinkáját«, bár ezt sem eredeti formájában, hanem *Holbein* színrealkalmazása után fordította *Komlóssy*. Katinka bájos szerepét *Lendvayné* játszsza, a darab színen van a Nemzeti Színház első éveiben is, de ez az első és egyetlen *Kleist*, a mit magyar színen adtak s ezt se hosszú időn keresztül.

Érdekes, hogy ez években a *Goldoni* darabjai is kedveltek, a »Két úr szolgáján« kívül »A fogadós« s »A házasságszerző« szerepelnek több estén. A későbbi években ez ötletes, kedves író lekerül a műsorról. Egy igazi klasszikus vígjátékkal is szaporodik a műsor, a *Beaumarchais* »Figaro lakodalmával«. *Junger* átdolgozása szerint adják, név nélkül, de a személyek sora kétségtelessé teszi, hogy a *Beaumarchais* vígjátékáról van szó. *Telepi* mulatságos Figaro lehetett, bár kétséges, hogy volt-e benne elég francia finomság. *Beaumarchais* szellemének borotvaélet a kettős fordítás bizonyynyal csorbává verte. Szerepel még egy Don Juan-travestia s egy »Doctor Faust« cz. dráma, de a színlap nem ad közelebbi fölvilágosítást. *Molière*-től »A botesinálta doktort« adják *Kazinczy* fordításában.

*Shakespeare*től játszsza az »Egymást bosszantókat«, a »Hamletet« s a »Macbethet«. De már eltűnt előbbi torz köntöse, a *Döbrentei* verses fordításában adják, mely azon kor legjobb fordításai közül való. A színlapról se vigyorognak a kísértetek s az előadás is érdekes lehetett, mert *Kántorné* Lady Macbethjét egyik legjobb szerepéül említik s *Bartha* játszotta a hőst.

Mint érdekes estét említhetjük a márczius 23-ikét, a *Pályné* jutalomjátékát. Hangverseny (a színlap szerint »hangászat«) *Kacziáner* Károly hannoverai operaénekes vendégszereplésével (ki a magyar nemzet iránti tiszteletből lép föl) s igen jó műsorral: *Mercadante* és *Rossini* operáiból is énekelnek részletet, sőt *Mozart* »Varázsfluvólájából« éneklí Sarastro áriáját *Bartha*. Mert

még külön énekes-személyzetről szó sincs s a kinek az Úristen hangot adott, vígan vállalkozik a legnehezebb áriák éneklésére is. Egész operát is találunk a műsoron, a *Meyerbeer* »Ördög Róbertjét.«

A budai színtársulat ez évben örömmel látja, hogy a farsangi megcsappant látogató közönség mellett is jól megy a színház. A színlapon is megjelentik ezt a hazafi közönség buzdítására. Szemük úgy tekint az állandó színház felé, mint az igazhívó muzulmán Mekka felé. . . Talán még megérik. E jelentés oly jellemző, hogy érdemes a közlésre: »Örömmel jelenti a' tekintetes Pest Vármegye részéről lévő igazgatóság, hogy *fővárosunkban* álló nemzeti játékszínünk, mind eddig rendben tarthatta magát a' folyt bérletekből 's így a' tisztelt ns. Vármegye járásaiból gyűlt segedelempénzhez nyulni még épen nem kellett. A' mult octóberi, novemberi jövedelem' feleslege pótolta a' farsangi hiányt. Egyébiránt ns. Buda városából is kedvezőleg jelent meg folyvást a' nagy érdemű közönség. És ha majd a' Duna hídja könnyen eresztí által ns. Pest városának is Magyarait, nincs kétség, hogy a' két városból divatozó folyamat ne eredne.

E' februariusi 1-ső 's majd a 2-ik bérletszűnés, azért még az igazgatóság pénztáráé, mivel a színészek jutalomjátékai tulajdonképen Mártiusban kezdődnek. Egyébiránt hiszen minden jövedelem egy köz szándék létesítésére fordíttatik, nemzeti játékszínünkére, mellyet már most csak el nem ejtünk.« (febr. 20.)

Ez évi magyar darabok:

Bárány Boldizsár: Sajdár és Rurik.

Dugonics András: Bátor Mária.

Farkas József; Asszony esztrenga.

— Véletlen vőlegény.

Katona József: István, magyarok első királya

— Szentgyörgyi Cecília (Aubigny Klementin).

Kisfaludy Károly: A kérők.

— A leányórző. (Kétszer.)

— Csalódások.

— Hűség próbája.

— Ilka.

— Nem mehet ki a szobából.

— Vigjáték.

Komlóssy Ferencz: A siklői borzasztó éjszaka.

Munkácsy János: A garaboncás diák. (→Első eredeti magyar paródia.«

Négyszer.)

Szöllősy Lajos: Nagydai lakodalom.

Vörösmarty Mihály: A kincskeresők.

— Várnász.

Figyelmet érdemel a »Várnász« előadása. Külön fölhívja a társaság a közönség figyelmét, mint az Akadémia pályakoszorúzott darabjára. Többszöri előkészület után mindent el fognak követni a sikerért — ígérk. A körülményekhez képest elsőrendű szereposztással is adják: *Bartha* játssza Telegdit, *Megyeri* a remetét, a délczeg *Lendvay* a szilaj Koltát, Lenkét *Parázsoné*, Banót *Fánccsy* és Kuvikot *Telepi*. Az egykori tudósítás nagy sikerről számol be s főleg *Fánccsyt* dicséri, ki nagyon szépen, értelmesen szavalta *Vörösmarty* gyönyörű sorait.¹

1835. Ez esztendőben *Fánccsy* ismét vándorol: megfordul Kassán, Nagyváradon és Temesvárott. Viszi magával diadalmas új szerepét, Banó diákot. Mindenütt a »Várnász« a jutalomjátéka. A kassai première színlapja nemzetiszínű. *Fánccsy* a közönség figyelmébe ajánlja, de már egész egyszerű szavakkal, nem a régi jutalomjátékok lehetetlen stílusában. Telegdit *Czelesztin* adja, e híres színpalhasogató hősszínész, míg Lenke szerepében a fiatal *Laborfalvi Benke* Róza arat sikert. A közhit az, hogy *Vörösmarty*nak nem voltak színi diadalai. A »Várnász« előadásai fényes czáfolat. Diadallal járja be a fővárosból a vidéket s a koszorúból juttassunk egy levelet *Fánccsynak*, mert megérdemli. Manapság sikert aratott darabot egyre-másra játszanak, de a 30-as években még máskép állt a dolog. A közönségnek folyton új kellett, azért olyan változatos a műsor. S mivel ez esztendőben egy darab se éri el a »Várnász« előadásainak számát, bizvást följegyezhetni az eredményt.²

A »Várnász« diadala a kor ízlésének megfordulását jelenti. A francia romantika kezd előnyomulni. *Kotzebuet* ugyan most is gyakran adják, de jelentékenyen kevesebbszer, mint az előbbi években. Egészségesebb és föltétlenül költőibb irány ez. Kalandos mesék, élére állított helyzetek, de tüzes, lobogó érzések és nemes szenvedélyek. Scribe mellett színre kerül *Dumas* »Szaracén«-ja,

¹ »Honművész« 1834.

² Erre már *Bayer* József mutatott rá: »A »Várnász« első előadásai a vidéken« cz. cikkében. (»Irodalomtört. Közlemények« 1904.)

vérbeli romantikus dráma, hatásos szerepekkel, majd a nagymester, *Hugo Victor* »Borgia Lucretiája«. A romantika kék virága helyett a piros hajt ki.

Operákat is gyakrabban játszanak már. Előadják *Mozart* »Tündérsipját« (»Varázsfuvola«) nevető, életörömet árasztó muzsikával és eszeveszett librettójával s a kassaiak élvezhetik kedvencezüket, *Dérynét*, a mint szívhez szóló, ezüst hangján éneklő Pamina áriáit. A legkedveltebb opera ez években *Hérold* élénk, frisstempójú daljátéka: »Zampa« vagy »A márványara.« A kótái régóta a lomtárban hevernek, de emlékét megőrizte egy vendéglőczímer egyik legnépszerűbb vendéglőben a budai oldalon.

*Shakespeare*től csak »Hamletet« játszsák ez évben.

A magyar darabok sora:

Bárány Boldizsár: Szittyá magyarok kiindulása Ázsiából.

Csipáky József: Zoltán, Árpád fia.

Fáy András: A régi pénzek.

— Két Báthory.

Jakab István: Falusi lakodalom.

Kisfaludy Károly: A kérők. (Kétszer.)

— A leányörzö.

— Csalódások.

— Iréne.

— Stibor vajda.

— Szeget szeggel. (Kétszer.)

— Vigjáték. (Kétszer.)

Kovács Pál: A koldúsleány.

— Magának akart, másnak kért.

— Mátyás király Pozsonyban.

Láng Ádám: Mátyás deák.

Munkácsy János: A garaboncás deák. (Négyszer.)

Pergő Czelesztin: Toldi Miklós.

Vörösmarty Mihály: A kincskeresők.

— Várnász. (Ötször.)

1836. *Fáncsy* debreczeni tartózkodása idején a színlapokon több ízben találjuk az *Arany* János nevét. Nem nagy szerepek után áll: pl. inas, 1. gavallér, 4. paraszt stb. Ekkor állt be *Arany* színésznek, de sehogy se tudott érvényesülni. Része lehet ebben igénytelenségének éppen úgy, mint a véletlennek. Önéletrajzában — és ez az egyetlen dicsérő szava magáról — említi, hogy szép, csengő hangja volt; a »Bolond Istók«-ban egy mellékszerepben

aratott sikeréről is beszél, de azt is mondja, hogy erővel a divatos ál-páthoszra akarták szoktatni s végkép a párszavas szerepekre szorították.¹ Ime legnagyobb költőnk aktorságának emlékei.

A romantikus darabok mind nagyobb tért hódítanak. *Scribe* sok estét tölt be, nemkülönben *Dumas*, a kinek híres »Korona és vérpadját« ez évben illesztik a műsorba, melynek Ethelwoodja parádés szerep lesz. *Hugótól* a »Tudor Máriát« és az »Angelót« hozzák színre. A *Dumas* ügyes s a *Hugo* költői drámái mellett a romantika polyvája és szemetje is kezd belekeveredni, mint a *Des Arnold* és *Fournier* »Vasálorczája« (ford. *Garay* János), hogy még évtizedekig rettegtesse a vidéki közönséget, mikor a nagy *Hugo* darabjai a Nemzeti Színházban már csak ünnepnapon kerülnek színre.

Schillertől Debreczenben kerül színre a »Stuart Mária« *Déry* szabad fordításában, melynek stílusához hozzávethetni a hirdetésből, hogy az utolsó jelenetben néma ábrázolatban Mária fővételét is láthatni, a mit Leicester képzeletében lát. A budai színpadon pedig *Gozzi* után írt kedves mesejátékát, a »Turandot«-ot adják, de ezt már *Gáthy* János verses fordításában. *Molière*-től szerepel »A botcsinálta doktor«. *Kazinczy* magyarítását még egyszer megoldozza *Balog* István. *Shakespeare*től adják a »Szerelem mindent tehet« cz. átdolgozást és »Hamletet«, a dán királyfi szerepében ezúttal *Egressy* Gábor lép föl.

A budai társaság műsorában az operák is kezdenek tért foglalni. A gyér műsor határozottan elsőrendű. *Auber* »Fra Diavolója« mellett játszották *Rossini* »Tancredját« s ma is kedvelt, gyönyörű, igazi olaszos »Sevillai borbélyát« (Jellemző a színlapon, hogy *Egressy* Benjámin, mint kezdő színész, Figarót énekelvén, a közönség kegyes elnézéséért esedezik) s e mellett a német zene egyik el nem avuló remekjét, a *Weber* »Büvös vadászat«.

A magyar darabok ez évben:

Babócsai István: Vigkedvű Mihály.

Bárány Boldizsár: Sajdár és Rurik.

Dugonics András: Batori Mária. (Kétszer.)

Eötvös József: Bosszú.

Fáy András: A régi pénzek.

¹ II. é. 62—97.

- Jakab* István: Zsarnok apa. (Kétszer.)
Katona József: Bánk bán.
Kisfaludy Károly: Stibor vajda.
 — Szécsi Mária.
Kovács Pál: Magának akart, másnak kért.
Máczay Imre: A számkivetett magyar.
Munkácsy János: Garaboncás deák. (Négyszer.)
Szentjóni Szabó László: Mátyás király választása.
Szabó Pál: A magyar külföldön.
Szigligeti Ede: Dienes.
Telepi György: A hivatlan képiró.
Tóth Lőrincz: Átok.
 — Ekebontó Borbála.
Vörösmarty Mihály: A fátyol titkai. (Kétszer.)
 — Várnász.

A »Bánk bán«, mióta *Egressy* művész szeme kiemelte az ismeretlenségből, ha szórványosan is, elő-előfordult. Már ragyogott, mint a nemes gyémánt, de még nem ismerte föl mindenki. Ezen előadása kitünő szereposztásban történt: Bánkot *Bartha*, Gertrudist *Kántorné*, Melindát *Lendvayné*, Peturt *Szentpétery*, Ottót *Egressy* és Biberachot *Megyeri* játszása. *Szigligeti* »Dienesé« is esemény: második darabja és első sikere ez írónak, ki egykoron a Nemzeti Színház legtermékenyebb írója és vezetője lesz. Még fiatal ember, a romantika felé csapong s a színműíró koszorúja mellé a színészet is akarja tűzni. Ezidétt még játszik nagyobb szerepeket is (Pl. »Az élet álom«-ban Astolfót), de itt rövidesen a háttérbe szorul.

1837. Az öt hónap műsorán a következő magyar darabok szerepelnek:

- Bárány* Boldizsár: Sajdár és Rurik.
Csató Pál: Fialat házások.
Dugonics András: Bátor Mária.
Gaál József: A király Ludason.
Kisfaludy Károly: A kérők.
 — A leányórző.
 — A pártütők.
 — Csalódások.
Munkácsy János: Garaboncás deák.

A színtársulat ez idő alatt megerősödött, a legjava tagok egy helyre tömörültek. Műsorukat változatossá igyekeztek tenni,

tömérdék darabot fordítottak le jól-rosszul; nem hiányoznak sohasem a klasszikus írók s már van eredeti drámairodalom is. Minden megért az állandó színház számára.

Az augusztus 22-ki színlap piros betűivel kegyeletes emlék. *Vörösmarty* »Árpád ébredése« a legszebb alkalmi költemények egyike. Mosolygunk a naiv helyen, ahol az egyik ifjú társait tisztességes magaviseletre inti a színházban, de lelkesedés és megindulás fog el, ha olvassuk Árpád és a költő dialógját, mert végigrezeg benne a kor összes bánata és minden reménye.

* * *

A Nemzeti Színház eleinte Pesti Magyar Színháznak nevezi magát. 1840. augusztus 8-ától viseli a Nemzeti Színház nevet. Páholyait 5 és 4 frtért adja, a többi jobb helyek 1 frt 30 kr. és 1 frtosak. Igazi európai kényelemről még nem lehet szó. Jellemző, hogy a közönséget azzal biztatják, hogy a színház a »lehetőségig« fűtve lesz. Csak 1843-tól fűtötték a színházat télen minden nap. A hazafiság s a jóakarát elnézte a kényelem hiányát. A 40-es évek elejétől különben a színlapnak is jobb formája lesz, elmaradnak róla a különböző magyar- és németnyelvű hirdetések. Szünet nincs, játszanak egész éven keresztül. Egy hosszabb szünet van s az szomorú emlékű: az 1838-ki árvíz okozta.

Ez esztendőк anyagát nem ismertetjük részletesen, mert jó-részt ismerős és feldolgozott anyag. A színház műsora a kor színvonalán áll s ez elég nagy dicséret. A látványosságok vásári hirdetése még itt-ott kísért. Majom-darabja is van még a nemzeti színháznak három, de az egyik a *Nestroy*-é, a jó bécsi közönség kedvenczéé. A *Hugo* drámáinak nagy tér jut s ezek szereposztása kiválóan gondos. Olyan művészek, mint *Egressy*, *Lendvay* játszzsák a »Borgia Lucretiában« Gennaro barátait. Feltűnő, hogy a spanyol klasszikusok milyen kedveltek: »Donna Diana« *Moretótól*, »Az élet álom« *Calderontól* és »Sevilla csillaga« *Lope de Vegától* sűrűn fordulnak elő. E legutolsó *Fánccsy* fordítása s az ő kedvencz szerepe a Don Sancho Ortizé. *Shakespeare* elterjesztésében *Egressy*-é az oroszlánrész. A régi fordításokat újak váltják föl: főkép a *Vajda* Péter s maga *Egressy* fordításai, melyek legalább hűségre törekszenek. A *Kazinczy*-féle megcsontított »Hamlet« is eltűnik. *Egressy* külföldi utazása és annak következtében történt betegsége

anyagi veszteségeit az igazgatóság jutalomjátékkal kárpótolja s a jeles művész »Othellót« választja. Az eredeti műsor élénkítése hozza előtérbe *Szigligetit*. A színlap szükségesnek tartja külön megemlíteni, hogy a jövedelem egy része »a szerző jutalma«. Operát átlag kettőt adnak hetenként, kiváló gondos kiállítással. Az egykori lapok tele is vannak panaszszal, hogy a drámát hanyagolják el miatta.

A vendégszereplések között érdekes Löw Lajosé, a Burgszínház tagjáé, a ki szívességből lép föl. E műélvezet mellett a régi divat emberei láthatták *Czelesztint* is tombolni és dühöngeni a Schiller »Haramjában«, még pedig egyszerre Moor Károly és Moor Ferencz szerepében. Azt hiszi az ember, hogy ez lehetetlen, pedig nem. A hősnek s az intrikusnak valóban nincs közös jelenete. A híres *Czelesztin* játéka mutatványnak elég érdekes lehetett s hatalmas fizikum tanubizonyságát adta, de művészi eljárásnak, aligha mondható.

1840. január 4-én és 11-én a zenekedvelőknek volt ünnepe. Liszt Ferencz tartott hangversenyt a Nemzeti Színházban. A mestert szépen jellemzi, hogy első hangversenye jövedelmét a színháznak, a másodikét a fölállítandó konzervatóriumnak szánta. Tartottak hangversenyt (akadémiát) különben a leendő nyugdíjintézet javára is. Valószínűen Lisztnél is nagyobb közönséget vonzott az *Elszler* Fanny táncza. Legalább a színlap előre figyelmeztet, hogy a zártszéktulajdonosok jöjjenek jókorán, nehogy a tolongás miatt be ne juthassanak (1844. jún. 2.). Állóhelyet t. i. annyit adtak el, a mennyi elkelt.

Két ízben kegyeletes ünnepély színlapját is találjuk a többi között. Egyik 1842. május 5-én Láng Ádám János aggszínész jubileuma. A színházat teljesen kivilágítják s a színlap közli Láng első fölléptének színlapját is 1792-ből. Valóban félszázados vándorélet a magyar nyelv szolgálatában nem volt csekélység. *Szigligeti* írta az ünnepi prólógot. Ez év utolsó napján a »Peleskei nótáriust« adták, *Szentpétery*, a kedélyes apák kitünő személyesítője viselte Zajtay uram maszkját, de mindenkinek eszébe jutott az igazi a felejthetetlen nótárius: *Megyeri* Károly. Két estét szántak az ő emlékének: egyik a művész árváit, másik a siremlékét illette. Élte javában dőlt ki az érdemes ember, nem sokkal azután, hogy megérte az állandó színház felállítását. A megnyitó estén Belizár

sisakját és pallosát viselte. Ambíciója a drámai szerepek felé vitte s jellemző ereje itt is megállta helyét, de míg tragikai képességét csak a színlapok jelzik, komikai erejét a *Vörösmarty* tolla örökölte meg.¹

Fánacsy ez években már mint intrikus és jellemszínész szerepel, bár esetről-esetre szerelmes szerepet is játszik. A kritika néha kifogásolja hidegségét. Lehet, hogy e hidegséget ma előnyére tudnánk be. *Shakespeare* drámáiban ő játszsza Jagót, Shylockot, Claudiust. *Vörösmarty* főképen két szerepében dicséri: *Hugo* »Angelójában«, mint Homodei egyre jobban kidolgozza szerepét s metsző értelmességgel mondja el a kém mondanivalóját; a »Fiesco« Muley Hasszánját pedig tökéletesnek mondja.² Ha Kolozsvárra, Debreczenbe megy, azért inkább a daliás szerepeit választja; a szaracént, Don Sanchót, Percivalt.³

E vendéjátékok színlapjai is ott vannak a többi között. 1844. január 15-én Debreczenben Shylockot játszsza. E színlapon olvassuk, hogy »*Petőfi* úr, színészi pályára menendő ifjú a jelölt szerepet próbatétül választván, a közönség kegyes részvételére ajánlja magát«. A jelölt szerep a marokkói hercegé, kis szerep, de a színészek előtt kedvelt, mert Portia kezét keletiesen színes nyelven, titáni kijelentésekkel kéri meg. Bizonyjal jó alkalmat adott *Petőfi*nek, hogy megmutassa, mennyire nem termett a színjátszásra. Gyűjteményünkben van *Petőfi* utolsó kísérletének emléke is: »A szökött katona« ez évi október 12-iki színlapja, a mikor Gémesi jegyzőt játszotta. Kudarcza az irodalomtörténetből ismeretes.

Kár, hogy ez érdekes gyűjtemény csak 1844. végéig terjed. Az ilyen gyűjteménynek becse évről-évre nő, annál is inkább, mert magának a Nemzeti Színháznak sincs teljes színlapgyűjteménye megnyitástól kezdve. A Múzeumé 1844-ig csaknem teljes. Egy-kettő hiányzik ebből is, vagy elkallódott annak idején, vagy rosszindulatu kéz csonkította meg. Az emlékek kegyeletes gyűjtője lépten-nyomon szembe kerül a barbár látogatóval. Herostratos csak egy volt, de apró utódai, fájdalom, még mindig vannak.

¹ *Szigligeti*: I. m. — *Vörösmarty*: I. m.

² I. m.

³ *Halm* »Griseldis«-ében.

EGY TUDOMÁNYOS KÖLCSÖNKÖNYVTÁR:
A »LONDON LIBRARY«.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

A londoni, rendkívül fejlett könyvtári intézmények között egész sajátos helyet foglal el a város legelőkelőbb negyedében, a Pall mall közelében zöldelő St. James's square egyik szögletén látható, külsőleg jelentéktelen épületben elhelyezett *London Library*, az egész föld kerekéségén talán legrégebb s legértékesebb tudományos kölcsönkönyvtár.

Alapítása az 1840-ik évig nyúlik vissza s a modern angol irodalom egyik legsajátosabb alakjával, Thomas *Carlyle*-lél s annak tudományos törekvéseivel van szorosan egybeforrva. Talán nem lesz érdektelen *Froude*¹ nyomán röviden előadni az érdekes és életrevaló intézmény geneziséét.

Carlyle az 1838-ik év utolsó napjaiban kezdett foglalkozni *Oliver Cromwell* alakjával s munka közben élénken érezte a szükséges segédkönyvek, forrásmunkák hiányát. A British Museum olvasóterme ugyan az ő számára is nyitva állt s cambridgei barátai is kisegítették az egyetemi könyvtár anyagával, de *Carlyle*-t mindez nem elégítette ki. A szükséges könyveket otthon, a maga íróasztala mellett ugyanolyan szabadsággal szeretne volna forgatni, mint akár a magáéit s erre az országos gyűjtemények, a kikölcsönzés korlátoltsága, vagy teljes eltiltása folytán épen nem nyújtottak módot. A meglévő kölcsönkönyvtárakra szintén nem lehetett gondolni, mert azok a szépirodalom kérészéletű termékei mellett legföljebb a nem kevésbé múló értékű útleírások s életrajzok köröztetésére voltak berendezve.²

¹ Thomas Carlyle, a history of his life in London 1834—1881. London 1884.

² I. m. I. köt. 151—152. l.

E szomorú állapoton segitendő, *Carlyle* 1839 telén mozgalmat indított oly kölcsönkönyvtár szervezésére, mely tudományos munkákat tegyen hozzáférhetővé a komoly szándékú olvasóknak.

A mozgalom mind nagyobb hullámokat vert s végül egy 1840. június 24-én tartott nyilvános ülésben csúcsosodott ki, melyen Lord *Eliot* elnökölt s oly férfiak vettek részt, mint *Bulwer* és *Gladstone*, hogy csak a legismertebb neveket említsük. Maga *Carlyle* igen tüzes beszédet tartott az alapítandó könyvtár érdekében, heves temperamentumával oly túlzó kijelentésekre ragadtatva magát, mint pl. az, hogy könyvtárak dolgában olyan nivón áll Anglia, mely Dahomeyhez volna méltó. De egyben kifejtette azt a helyes alapelvet, miszerint a könyvek nem csupán a gazdagok, hanem mindenki számára irattak, hogy minden emberi lénynek a dolog természete szerint *joga* van meghallani azt, a mit más okos emberi lények mondtak neki.¹

Gyújtó szónoklatának hatása alatt az egybegyűltek egyhangúan kimondották az új alapokra fektetendő kölcsönkönyvtár létesítésének szükségességét s alig néhány héttel utóbb, W. D. *Christie*, az első aláírók egyike, *An explanation of the scheme of the London Library* czímen röpiratot bocsátott közre, melyben a következőkép vázolta az alakulófélben lévő intézmény feladatát és irányelveit:

»A kölcsönkönyvtárak főtörekvése, könnyű irodalmi termékekkel látni el a közönséget. Ezt elmondhatjuk, az igazság megsértése nélkül, a legjobb kölcsönkönyvtárakról is, míg az átlagos kölcsönkönyvtáraknak ez az egyetlen törekvésük. A London Librarynek ellenben az a célja, hogy a tudomány minden ágából a jó könyveket hozzáférhetővé tegye. A könnyebb fajta irodalmi termékek s új könyvek szükségképen beleértendők, mert a nélkül a könyvtár nem volna teljes: de az új könyvek nem vásároltának meg pusztán csak azért mivel újak és természetszerűen sok válogatás fog esni a könnyebb irodalom mezején, mely a kölcsönkönyvtárak legfőbb üzletága s a *London Library* előfizetői nem úgy jönnek ide, mint a kölcsönkönyvtárakba, hogy a legutóbbi szemlét vagy uralmon lévő regényt megkapják, melyeknek nincs más erényük, mint újdonságuk. A London Library tehát

¹ U. o. 188 l.

nem akar betörni a kölcsönkönyvtárak sajátképi területére, hanem az általános olvasó részére nagyobb s jobb könyvgyűjteményről kíván gondoskodni, mint a minő a legjobb kölcsönkönyvtár lehet s remélhetőleg egyúttal arra is alkalmas lesz, hogy azok szükségleteit is kielégítse, a kik a legkiterjedtebb mértékben s a legpontosabb kutatások alapján művelik az irodalmat és a tudományt.«¹

E tervet megvalósítására a fentemlített gyülekezet kiváló tudósokból, írókból s politikusokból álló bizottságot küldött ki a könyvtári szabályzat s a könyvbeszerzések tervezetének kidolgozására. E bizottságnak *Carlyle* mellett *Lewis*, *Macaulay*, *Bulwer*, *Gladstone*, Lord *Littleton*, *Fitzgerald*, *Pusey* stb. voltak legkiválóbb tagjai. A könyvtári bizottság 1841. februárjában választott titkárt és könyvtárost John George *Cochran* személyében, majd a következő hóban kibérelvén a Pall Mall 49. száma alatt a könyvtár első helyiségét, hozzálátott a könyvbeszerzés sok körületekintést igénylő munkájához. Az alig 3000 kötetből álló gyűjtemény május 3-án adatott át a használatnak. Állománya egy év leforgása alatt 13,000 kötetre emelkedett. A könyvkészlet gyarapodása azóta is évről-évre nem hagyott alá, úgy hogy ma már közel 240,000 kötetből áll a gyűjtemény.

Jelenlegi épületébe a könyvtár 1845-ben költözködött át s egy ideig a *Statistical Society*-vel osztozott a rendelkezésre álló helyiségeken. 1874 óta azonban az egész épület a könyvtár céljait szolgálja. Az épületet az intézet 1881-ig csupán bérben bírta, ekkor azonban kölcsön útján szerzett összesen 21,000 £-ért megvásárolta. 1896-ban pedig 17,000 £ költséggel teljesen átépítették az épületet. Az új helyiségek 1898. december 5-én adattak át a nyilvánosságnak.

A kívülről meglehetősen jelentéktelennek látszó, egyéb magánházak közé beékelte könyvtárépületbe széles hallon át jutunk, melynek két hosszanti oldalán elhelyezett keskeny asztalok mellett bonyolítják le a kikölcsönzést, az alább közlendő feltételek mellett. A helyiség közepét széles bőrpamlagok foglalják el, melyek a várakozó feleknek szolgálnak pihenőül. A hall mélyén

¹ V. ö. London Library. St. James's Square, S. W. Laws with an introduction and a list of members. London, 1905. 7—8. l.

kényelmes, szőnyeggel borított lépcső vezet az első emeletre, melynek utczára tekintő részét a társalgó módjára berendezett olvasóterem foglalja el. Az olvasóteremben a szabad használatra kitett szótárak s lexikonok mellett főleg a nagyszámú folyóiratok legújabb füzetei állnak az előfizetők korlátlan rendelkezésére, nyitott asztalokon, tárgyak szerint elhelyezve. A napilapok s képes hetilapok teljesen hiányzanak, ellenben nincs az az elvont tudományág, melynek legelőkelőbb angol, francia, német vagy olasz nyelvű organuma fel ne volna található. Az épület többi részét a hivatalnokok dolgozóhelyiségei s az embermagasságú könyvtár-emeletek foglalják el. Az összes könyvraktárakat kellőkép elszigetelt vezetéken függő villamos lámpák világítják meg, miután a nappali világosság, főleg az udvar felé eső részeken, ritkán elegendő.

A könyvtár felállítása annyiban sajtószertű, hogy a könyvek a leltári számon kívül semminemű jelzettel nem bírnak, hanem tárgyszerinti betűrendben vannak a polczokon felállítva s a szükség szerint bármikor, minden jelzészváltoztatás nélkül elmozdíthatók. A szekrények végére mutatótáblák vannak fölerősítve, melyek arról adnak felvilágosítást, hogy melyik tárgyra vonatkozó munkák melyik szekrényosztályban találhatók. Arra a kérdésre, vajjon a jelzet hiánya a könyvek visszaosztásánál nem okoz-e zavarokat, megnyugtató választ nyertem, a mi azonban nem annyira a rendszer helyessége, mint az alkalmazottak ügyessége mellett szól.

A meglévő könyvekről egy vaskos kötetet kitevő nyomtatott katalógus áll rendelkezésre,¹ melyet dr. C. T. Hagberg *Wright*, a könyvtár jelenlegi igazgatója, 1903-ban bocsátott közre s azóta az évi gyarapodás jegyzékével évről-évre kiegészít. A katalógus elrendezése szótárszerű, vagyis ábéczé rendben sorolja fel a műveket a szerző s tartalom elnevezése alatt. Bibliografiai részletességre ez a teljesen praktikus czélokot szolgáló kiadvány természetesen nem tart igényt s minden törekvése abban összpontosul, hogy minél gyorsabb s áttekinthetőbb tájékozást nyújtson az előfizetőknek. Az egyes könyvczímek 2—3-szor is ismétlődnek benne

¹ Czíme: Catalogue of the London library of St. James's square. London, Williams and Norgate, 1903. 4° XIII., 1626 l.

különböző péczeszók alatt. Így pl. Leopold *Delisle Le Cabinet des manuscrits* című munkája *Delisle, Bibliothèque nationale* és *Paris* czimszók alatt feltalálható; Sir Bulwer *Lytton* eredetileg névtelenül megjelent regénye, *The last days of Pompeii* pedig *Lytton, Last* és *Pompeii* czimszók alatt. Az egyes szerzőknek szentelt czikkelyek három főrésztre oszlanak ú. m. a szerzők összes munkáinak, egyes dolgozatainak s végül a reájuk vonatkozó irodalomnak a felsorolására.

Jelenleg a könyvtár személyzete, *Wright* doktor vezetésével az egész könyvanyag részletesebb tárgymutatójának elkészítésén dolgozik, mely legközelebb nyomtatásban is meg fog jelenni. E tárgymutató a vegyes tartalmú kötetek, minők pl. az essay-gyűjtemények s a történeti emlékek gyűjteményes kiadásai, egyes részeinek feltüntetésére is kiterjeszkedik s lényegesen megkönnyíti majd a kutatók feladatát. Az 1905. május havában megkezdett munka jelenlegi állása a következő: eddigelé 72,046 kötetet dolgoztak fel s az anyagról nem kevesebb mint 161,141 utalás készült.

A könyvanyag, az intézmény programjához híven, az összes tudományok többé-kevésbé teljes irodalmára kiterjed s különösen gazdag a drága, sok helyet igénylő s éppen azért magánemberek részéről nehezen megszerezhető sorozatos kiadványokban, történeti forrásgyűjteményekben, oklevéltárakban, valamint a gazdagon illusztrált nagy értékű műtörténeti munkákban. Magyarország szintén képviselve van a gyűjteményben, ami, azt hisszük, elsősorban *Wright* dr. érdeme, a ki nagy barátja hazánkának s mint ismeretes, a *Riedl*-féle magyar irodalomtörténet angol kiadásánál is hathatósan közreműködött. A magyar nyelvű irodalom, a mint azt a helyszínén láthattam, körülbelül 8—10 polcot tölt meg s néhány történeti munkán s okmánytáron kívül *Jókai, Mikszáth, Herczeg Ferencz, Gárdonyi* s mások főbb szépirodalmi műveinek magyar nyelvű kiadásait tartalmazza.

Röviden ismertetve ez érdekes és értékes könyvtár keletkezését s elhelyezését, meg kell még emlékeznünk a működését és használatát szabályozó intézkedések felől.

A könyvtáregyesület tagjai közé bárki felvétetik, egyik régebbi tag írásbeli ajánlatára. Az újonnan választott tagnak a megválasztását követő három hónapon belül eleget kell tennie fizetési kötelezettségeinek s mindaddig, míg a beiratási díjat s az

évi tagdíjat le nem fizeti, a tagsággal járó jogait sem gyakorolhatja. A beiratási díj jelenleg 1 £ 1 s, az évi tagdíj pedig 3 £ 3 s. Örökös tagok egyszer s mindenkorra bizonyos, életkoruktól függő összeget fizetnek be az egyesület pénztárába. A legmagasabb örökös tagsági díj a 21—25 éves férfiakra van kiróva s 40 guineát tesz ki, míg a legkisebb örökös tagsági díj 15 guinea s a 70 évnél idősebb új tagok által fizetendő. A tagdíj előre fizetendő. Oly tagok, a kik a befizetés határnapján túl két hónapig nem tesznek eleget ebbeli kötelezettségüknek, nem vehetnek kölcsönkönyveket. Az esetben, ha valamely tag egy kerek esztendőre távozik Angliából s ezt a titkári hivatalnak bejelenti, ez éven át a tagdíj fizetése alól fel van mentve, a nélkül, hogy töröltetnék a tagok jegyzékéből.

Az egyesület választmánya kellő indokok alapján bármely tagot kigolyózhat, de ítélete a legközelebbi közgyűlésen megföllebbezhető.

A könyvtár-egyesület kormányzata a választmány kezei közé van letéve, mely egy elnökből, négy alelnökből, három gondnokból (trustee) s huszonnégy egyéb tagból áll. Az elnök, alelnökök s gondnokok életfogytiglan választatnak meg, de tisztségükről bármikor leköszönhetnek, illetve a közgyűlésen jelenlévő tagok által kétharmad szótöbbséggel elmozdíthatók. A társulat vagyonát a választmány ellenőrzése mellett, a gondnokok kezelik.

A választmány 24 többi tagja közül évenként a hat legregebben megválasztott tag kiválik, de újból megválasztható.

A választmány rendeli meg a könyveket, fogadja fel, vagy küldi el a könyvtárost, titkárt s egyéb alkalmazottakat, s intézi a társulat számadásait.

A könyvtáros, a ki további intézkedésig, egyúttal a társulat titkára, a választmány irányítása mellett a társulat ügyvivője.

Az évi rendes közgyűlés június 10. és július 10. közt tartandó meg a választmány által kijelölendő napon és helyen. A közgyűlés tárgyai az évi jelentés és számadás elbírálása s a választmányi tagok megválasztása. Rendkívüli közgyűlést a választmány akár a maga jószántából, akár 50 tag aláírásával benyújtott beadvány alapján bármely ügyben összehívhat, illetve köteles összehívni.

A tagok jogait a következő intézkedések szabályozzák. Minden tagnak, a ki a londoni főposta épületétől 15 mértföldnyi

küllővel vont körön belül lakik, egyszerre legföljebb 10, a ki pedig távolabb, de az Egyesült királyság területén lakik, legföljebb 15 kötetet kölcsönözhet ki. A ki egyszerre ennél a számnál magasabb kötetszámot akar igénybe venni, pótdíjat fizet, a mi évi 1 £ többlet után öt-öt régibb, illetve egy-egy új kötet kikölcsönzésére jogosít. A kötetek kicserélése természetesen nincs korlátozva; a tagok akár mindennap cserélhetik könyveiket. A kötetek hazaszállításáról s visszaszolgáltatásáról az olvasó maga tartozik gondoskodni, vagy pedig e czélból bizonyos, öt shillingnél nem kisebb, összeget tesz le a titkári hivatalban, mely míg a letét tart, annak terhére portómentesíti a kölcsönkért küldeményeket. Az olvasó a nála lévő kötetekért anyagilag felelős s az esetleg megrongált vagy elvesztett kötetek bolti, illetve beszerzési árát megtéríteni tartozik.

A kikölcsönzés időtartama három hónap, de a könyvtárosnak jogában áll két hónap elteltével bármely kötetet az időközben érte jelentkező más olvasó részére bevonni s a kölcsönző köteles az erre vonatkozó felszólításnak egy héten belül eleget tenni. Ha az olvasónál künn lévő kötetekre előjegyzés nem történt, kikölcsönzésük időtartama, az első határidő eltelte után, további három hónapra meghosszabbítható. A könyvek visszaszolgáltatásával hátralékos olvasó mindaddig nem kap ki újabb köteteket, míg azokat a műveket, melyek határideje már lejárt, vissza nem szolgáltatja. Ha pedig az olvasó valamely könyvet féléven túl magánál tart s a könyvtáros két ízben tett felszólítása daczára sem szolgáltat vissza, annak árát megtéríteni köteles. Új könyvek, mely kitétel alatt a legutóbbi 12 hónapon belül megjelent művek értetnek, csupán a kölcsönvétel napjától számított két hétre adatnak ki s a lejárati napján minden külön felszólítás nélkül visszaszolgáltatandók.

A választmánynak jogában áll egyes könyvekre, vagy szakokra kimondani, hogy azok egyáltalán ki nem kölcsönözhetők, vagy csupán külön feltételek mellett adatnak házonkívüli használatra.

A vállalat életrevalóságát s czélszerűségét legjobban az bizonyítja, hogy a könyvtárnak jelenleg 2,962 fizető tagja van, a mi évente 184,968 korona (7707 £) bevételnek felel meg, oly összegnek, a minő felett nem egy állami közkönyvtár sem ren-

delkezik. Ez összegből a mult esztendőben személyi kiadásokra 2662 £ 5 s. 8 d., könyvek beszerzésére 1852 £, könyvkötésre pedig 618 £ 6 s. 8 d. adatott ki. A könyvtár forgalma ez évben 121,482 kötetet tett ki, 7018 kötettel kevesebbet, mint az előző évben, a mi alighanem az egyre erősebben fejlődő ingyenes köz-könyvtáraknak tudható be.

A könyvtár az angol király védnöksége alatt áll; jelenlegi elnöke Arthur J. *Balfour*, az ismert államférfiú s választmánya az Egyesült királyság születési és szellemi arisztokráciájának kitünőségeiből alakult.

UJABB ADALÉKOK A HAZAI VEND (SZLOVÉN) NYELVŰ IRODALOM BIBLIOGRAFIÁJÁHOZ.

DR. MELICH JÁNOSTÓL.

A »Magyar Könyvszemle« új folyama X. kötete 426. s köv. lapjain »A magyarországi vend (szlovén) nyelvű irodalom bibliográfiája« czímmel összeállítottam mindazt, a mit akkor hazai vend nyelven nyomtatott könyvekről tudtam. A czikknek a végén azt írtam, hogy összeállításom hézagos, s időről-időre a hiányokat pótolni fogom. Azóta Grácban az egyetemi könyvtárban, valamint a Joanneum könyvtárában kutattam hazai vend nyomtatványok után, s a mit eddig mint előttem ismeretlent találtam, közlöm az alábbi sorokban.

1. *Vanecsei Szever Mihály*. A M. Könyvszemle új foly. X. 428. lapján azt állítottam, hogy »Vanecsei Szever Mihály a vendeknél dívó szokás szerint lehetett Vanecsa (ma Vas-Lak, Vas-megye) faluból való, lehet, hogy ott is született. Lehetséges azonban, hogy Vanecsa . . . községben volt pap . . .« Az 1789-ben megjelent *Nouvi gráduvál*-ban *Bakos Mihály* (előszó 4. lap) ezt írja: » . . . ka je pred nyim nisce nej csinijo, esi vö vzemem Vanacsaj Mihála skolnika Nemske Gmajne vu N. Csobi, i on je vu szvojem Katekizmusi, nistere szlov. peszami vö dao stámpati. v-Halli, 1747 . . .«.

E szerint *Vanecsei Szever Mihály* a nemes-csói (vasmegyei) német egyház tanítója volt.

2. Nouvi | Gráduvál, | vu sterom sze | vö zebráne, pobougsane, |
i | zdaj vete nouvi réd posztá- | vlene dühovne peszmi nahájajo |
szamomi Bougi na diko | vö dáni | Stampani v-Soproni | po Siesz
Jou'zefi. | Vleti 1789. (Múzeumi jegye: Lit. 921^a) 8-r. 8,456, 16.

Az énekeskönyv *Bakos Mihály*, tótkereszturi ág. ev. pap műve, a mint azt az előszó végén levő aláírás tanúsítja. *Bakos Mihály* elmondja, hogy *Kuzmics István* surdi lelkész egyik fő

gondja volt, hogy a szlovén lutheranusok kezébe minél több könyvet adjon. Így bocsátotta közre újtestamentomát és a keresztény hit rövid summáját. Célja volt hívei kezébe énekes könyvet is adni, el is készült vele; mielőtt azonban kiadhatta volna, meghalt (1779, okt. 20.). *Bakos Mihály Kuzmics* utódja volt a surdi parókián. A maga fordítását összevetette Kuzmicsével s így adta ki az énekes könyvet. — Lásd még Tud. Gyűjtemény 1828: V, 26. l.

3. Krátka Summa | velikoga | Katekizmus | z-szpitávanyem, | i odgovárjanyem | mladostzi | na návuk | vu czaszarszki, i | králeszki dr' sányaj. | (kép és Tíz parancsolat) | Sze najde v-Radgoni, | Pri Weitzinger Aloysi. | 8-r. 112 (A₁—G₈) = A nagy káté rövid summája.

Weitzinger Alajos a XIX. század elején volt Regedén könyvkereskedő. A könyvet ezen idő táján nyomtatták. Egy példány a gráci Joanneum könyvtárban.

V. ö. Magy. Könyvszemle X. 445. lapján az 52. számú könyvet.

4. Sztároga, i nouvoga | Testamen- | toma | szvéte | historie | krátka summa | Na sztári szlovenszki Jezik obrnyena | po | Postüvanom Goszpoudi | *Kuzmics Miklósi*, | Sztétoga Benedeka Fare Dühovniki, | ino Okroglina Szlovenske Vice-Öspörössa. | Z. dopüscsenyom Králeszke Vizoke soule | Stamparie. | Sze najde V-Radgoni, | Pri Weitzinger Aloysi. | 8-r. 133, 2. (=Az ó és új testamentom szent történetének rövid summája... fordította *Kuzmics Miklós*.)

A műben se előszó nincs, se pedig nincs megnevezve a nyomtatás éve. Mivel *Weitzinger* Alajos 1813 táján volt regedei (radkersburgi) könyvkereskedő (vö. M. Könyvszemle X. 436. lapon a 10. számú könyvet), valószínű, hogy ezt a könyvet is a XIX. század első felében nyomták. Emellett szól az is, hogy a fordító, Kuzmics Miklós 1804 szept. 11-én halt meg (v. ö. Magy. Könyvszemle X. 436). Megvan a gráci Joanneum könyvtárában. A mű első kiadása 1780 körül jelent meg 8-ad rétbén 135 lapon; egy kiadása 1858-ban jelent meg M.-Óváron 140+11. lapon. Lásd Simonič, Slov. bibliografija I. 499. lap.

5. Diktomszke, versuske i molitvene *knjizice* za to malo sölszko deczo szprávlene po *Kis Jánosi*... na nas szlovenszki jezic obrnyene po *Barla Miháli*, kövágó-örské fare dühovnom pasztéri. V-Soproni 1820.

Megvan a M. N. Múzeum könyvtárában Paed. 1179^s. jegy alatt.

6. Szvéti evangeliomi. V. Radgoni 1840.

A gráci egyetemi könyvtár katalógusa szerint ilyen kiadás is van, a könyvet nem találtam. A szlovén »Kres« folyóirat I. 183. lapján levő jegyzet szerint ugyancsak a »Sv. evangeliomi za nedele i svétka celoga leta v-Radgoni« 1844-ben is megjelentek volna. Egyikből se láttam példányt.

7. Zobriszani | Szloven | i | Szlovenka | med | Múrov i Rábov. | Najde sze v-Körmendini | pri Udvary Ferenci Knigovezari. | 8-r. 143 l. (=A művelt vend és vend-nő a Rába és Mura közt.)

A könyv elején egy Budán 1845. évi Boldogasszonyhava 28-áról kelt rendelet van közölve, a mely a hazai tanítókról szól. A könyv saját könyvtáramban megvan. Simonič, Slov. bibliografija I. 241 szerint *Kossits* József műve.

8. Veliki | Katekizmus. | Katolicsánszkoi mladostni | za | pravi Krscsánszki navuk. | Po | Kraleszki derzsanyaj. | Sza najde v-Radgoni, | pri Weitzingeri I. A. | Duga ulicza hizse stevilo 18. | 8-r. 126. l. (= Nagy káté a kathol. ifjúság számára.)

Azt hiszem, hogy 1848—1867 közt nyomtatták Grácban, a nyomtató nevét az utolsó lap így közli: »Natis A. Leykamovih dedičev«. Megvan a gráci egyetemi könyvtárban.

9. Kniga | molitvena | sztaró-szlovenszka. | V-steroj sze najdejo | razloesna Molitvi, Litanie, szv. Pesmi | za vszako prilozsno potrebesino | i szv. Krizsna pot. | Na haszek | katolicsánszkim krscsenikom. | Najde sze v' Radgoni | pri Weitzinger Janosi. | 8° 431 lap. (= Ó-vend imádságos könyv.)

A könyv elején Román, gráci püspök 1846 ápr. 15-éről kelt engedélye van közölve, utána a mozgó ünnepek 1864—1900. évig mutató táblája. Az utolsó 431. lapon található a nyomtatás éve, helye és nyomtatója, így: »V Gradei, 1864 | Natis i papir od Andreja Leykama dedičev (naslednikov).« A könyv megvan a gráci egyetemi könyvtárban.

Vö. Magy. Könyvszemle X. 436., 441., 445. lapokon a 10., 31., 51. számú könyveket.

10. Dühovna Hrána | ali | knizsica puna lepih návukov | molitev i peszem | za kath. kerscsenike. | Najde sze | V-Radgoni pri Weitzinger J. knigári, | duga vulica, hizsna Nr. 18 | 8° 240, 7 (= Lelki manna, eledel).

A könyvben egy 1868—1900 közti mozgó ünnepek napjait mutató tábla van, a miből következtethetni, hogy a művet 1868-ban

nyomták. Az utolsó lapon ez olvasható: »Natis A. Leykamovih dedičev«, a miből következik, hogy a művet Gráciban nyomták. Megvan a gráci egyetemi könyvtárban.

Vö. Magy. Könyvszemle X. 445. lapon az 53. számú könyvet.

11. Dühovna Hrána | ali | knizsica puna lepih návukov | molitvic i peszmic | za kath. kerscsenike. | Najde sze | V-Radgoni pri Weitzinger J. knigári | duga vulica, hizsna Nr. 18. | 8° 248, 4 (= Lelki eledel, manna).

A könyvben egy az 1871—1900. év közti mozgó ünnepek napját mutató tábla van. Valószínű, hogy 1871-ben nyomták. A nyomtatás helye Grác, a mi a nyomtató nevével az utolsó lapon így van közölve: »Natiskuje »Leykam Josefthal« v. Gradci.«

Megvan a gráci egyetemi- és a Joanneum-könyvtárban. A Joanneum-könyvtár katalógusa szerint a művet 1872-ben nyomták.

Vö. Magy. Könyvszemle X. 445. lapon az 53. számú könyvet.

12. Navúk vogrskzoga jezika | za zecetnike. | Piszao je | Augustich Imre. | Budapest 1876 8° 78. lap.

Egy példány *Štrekelj* Károly gráci egyetemi tanár könyvtárában.

13. Kniga | molitvena. | Bogá bojecsim dūsam dāna. | Sztáro-szlovenszka. | Najdes: | V-Radgoni, pri Weitzinger J. knigári. | duga vulica No. 18—19. | 8°, 428, 8 (= Imádságos könyv).

A könyv elején Román, gráci püspök ajánlata 1846 április 15-éről keltezve, majd egy 1877—1950 közti mozgó ünnepek napját mutató tábla van. Az utolsó lapon pedig ez áll: »Natiskuje Leykam-Josefthal v Gradcu.« E szerint ezt az imakönyvet (1877 körül) Gráciban nyomtatták. Megvan a gráci egyetemi- és a Joanneum könyvtárakban.

Vö. Magyar Könyvszemle X. 436., 441., 445. lapokon a 10., 31., 51. számú könyveket.

14. Kniga molitvena. V Radgoni 1853. Natis od leta 1877.

Igy van közölve a könyv címe a gráci Joanneum katalógusában. A könyvet nem láthattam.

15. Szvétí | Evangeliumi | za | nedele i szvétke celoga leta | z navadnimi molitvami pri bozsoj szlüzsbí, | pred i po poldnévi. — pridavek glavnih isztin | kerscsanszkgoga navuka. | z dovoljenom cirkenoga poglavarsztva. | Najdes | v-Radgoni pri Weitzin-

ger J. A. knigari | duga vulica, hizsna Nr. 18 | 8° 220 (= Vasárnapokra és az év ünnepeire rendelt szent evangéliumok).

A könyvben 1840. nov. 23-ról és 1840. decz. 3-ról keltezett gráci püspöki engedély van közölve, mely szerint a könyv újra nyomható. A nyomdász neve az utolsó lapon így van közölve: »Natisz A. Leykamovih dedicsev v-Gradcu.«

Megvan a gráci egyetemi könyvtárban, a melynek katalógusa szerint a mű 1885-ből való nyomtatvány, valamint a Joanneum könyvtárában is.

Vö. Magy. Könyvszemle X. 434. lapon a 9. számú könyvet.

16. Nájszvetejsega szrca Jezusovoga veliki kalendár Za Lüdsztvo na 1904 Leto. Z Dovolyenyom Szombotelszke visesnye cérkvene oblászti. Szombotel (= Szombathely), Cérkvena stamparija. — Később a cím: »Kalendar najszvetejsega szrca Jezusovoga na . . . leto«.

Eddig megjelent 1904., 1905., 1906., 1907. évi folyam. Megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban, jelzete: Chrlg. 405^{2p}.

17. Nevtepeno Poprijéta Devica Marija Zmozszna Goszpa Vogrszka. Pobojszen meszecszen liszt. Rédiga: Klekl Jozsef, kaplan v Cserenszovci. I. ketni tecsaj 1904. dec. — 1905. nov. (12. szám).

II. letni tecsaj 1905. dec. — 1906. nov. (12. szám). Szombathely (Szombotel), Egyházm. nyomda. — A szerkesztő a második évfolyamtól »plebanos pri Szv. Szebestjáni«.

Megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban, jelzete: Hung. e. 1463er.

18. Krizsna Pout na XIV. Stácie ali Posztjojaliscsa radeljena. (sic!) V-Monostri 1900. Stampana pri Wellisch Béli.

A Magyar Nemzeti Múzeum példánya, jegye: Mor. 4706^s.

19. Paduánszki szvéti Anton ino krüh szriomákov. Szent-Gotthárd 1998 (sic!).

20. Szvéti Evangeliomi za nedele i szvétké celoga leta. Z nisterami molitvami. Zdovoljenjom cirkvenoga poglavarsztva. Izdao Semlics Ferencz v Radgoni 1906.

A 19. és 20. számú könyv megvan *Asbóth* O. könyvtárában.

21. Od vnouge i velke miloscse | i pomoucsi | szvétoga skapulera. (Itt egy kép). Karmelszke Blazsene Divice Marije. | Dobi

sze pri fárnoj czérkvi na Gornjem Szaniki | 1898. | Stampano pri Wellisch Reli (sic!) v Monostri. Kis 16° 26 lap.

A mű végén ez van: »Naglasz sze dáva. Z karmelszki zgodovin sze nekaj, i veszéli rozni vejnecz sze v drúgoj *knigiczi* i kalendáraj napréjda!« A mű megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban, jegye: Mor. 5255^{ba}.

22. A muraszombati gazdasági fiókegylet kiadványa. A ver-tetü . . . Krváva vüs. Nyomatott Wellisch Bélánál, Szt.-Gotthár-don (év nél., magyar-szlovén szöveg). 8° 14 lap.

A múzeumi példány jegye: Oec. 965^{sd}.

23. Bratovscsina Karmelszkoga skapulira | Blázsene Device Marije (kép alatt) Pobožsna Knizsica . . . Nyomatott: Szombat-hely, Cerkvene zsupanije stamparna 1901. 8° 26.

A múzeumi példány jegye: Mor. 1882^c.

24. Végül ide írom, a mit *Csaplovits* János a vendek nyelvéről és irodalmáról írt a Tud. Gyűjtemény 1828, V. kötete 25—27. lapján. *Csaplovits* ezt mondja:

»Hogy annál jobb ideát formáljanak magoknak az olvasók a vendus nyelvről, ime ide írom a' Miatyánkot úgy, mint a' vendusok kiírni s mondani szokják:

»Otecz vagy Ocsa nass! ki szivu nebeszaj, szveti sze imé tvoje; pridi kralesztvo tvoje; bojdi vola tvoja, kak na nébi, tak i na zemli. Krüha nassega vszakdenésnye daj nam ga dnesz: i odpüszi nám dugé nasse, kak i mi odpüesamo dusnikom nassim; nevpelaj nász vu szküsavazye (sic! *z* hiba *n* helyett), nego odszloubodi nász od hüdoga. Amen.« (nb. ez kat. miatyánk.)

Ez a' nyelv még nagyon pallérozatlan. Csuda, hogy e maroknyi nép már régen el nem felejtette anyanyelvét. Mert sok századok óta minden nyomtatott könyvek nélkül volt. Még a' Lelki pásztorok is szükölködvén a' nyomtatott Evangeliomos könyvek nélkül, a' vasárnapok és innepnapok Evangeliomot előbb mint sem felléptek a' prédikáló székre, az elolvasás végett, magoknak deák-ból vagy horváthból vandalus nyelvre fordították, egy kis czédulára azt leírván, egy más könyvbe tették 's a' templomban felolvas-ták; míglen N. Tisztó Kuzmics Miklós Sz. Benedeki Plébános, 's Tótsági kerületnek Vice Esperestje ezen nagy szükségét valamennyire meg nem kissebbítette, midőn 1780-dik esztendő körül az egész esztendőre szolgáló Evangeliomokat vendus nyelvre fordította, s Méltóságos Szily János Szombathelyi Püspök' bőkezű-

ségéből kinyomtatatta volt; kinek buzgóságát észre vévén az Evangélikus szomszéd Lelkipásztorok, vetélkedve iparkodtak magok felel is segíteni, mert egymásután adták ki azon egynehány darab munkákat, mellyeknek tárgyaik az isteni szolgálat' szebb s csinosabb véghezvitele, úgymint az új Testamentomi Szentírás (1771), Graduale¹; halottas énekek, imádságos könyv. Ezekon kívül vagyon nékik iskolai' s menyegzői könyvök.

A' Katholikusoknál jeget tört a' fenn nevezett Kuzmics Miklós Úr; ennek több munkái vannak: 1. Evangéliomos; 2. Imádságos; 3. Betegeknek való; 4. Nagy és kis abc könyv; 5. Katekismus; 6. Kis Biblia. Sok számú énekei, mellyeket az isteni szolgálat alatt a' templomban szoktak énekelni a' Vendusok. Ezen tudós férjfiúnak munkájiról azt az ítéletet lehet hozni, hogy igen sovány 's sótalan a' stylussa; de nem is csuda, mert ezen pallérozatlan nyelvben, legelőször írni nagy munkába tellett volt. De ennek a' Vandaliában meg istenesített Lelkipásztornak munkái is igen kevés számmal vagynak még kéz között, mivel a' régi nyomtatványok elrongyosodván a' hasznóvétel által, jótévő pedig, a' ki újra kinyomtatná nem találkozáván, lassanként mind elenyésznek annyira, hogy a' Katholikus Vandaliának (mert az Evangélikusok látván a' Katholikusok' fogyatkozásait, hevesen dolgoznak) egy könyve sem lesz, ha csak a' főbb hatalmak valami rendelést és intézést e' végett fel nem gondolnak. Vannak valóban, kivált a' Papi rendben szép eszű férjfiak, kiknek sziveiken fekszik a' szegény együgyű Vendeknek és az ő nyelveknek kimívelése; erre nézve iparkodnak regulariter vandalusúl beszélteni, írni, 's különféle objektumokról disserálni; vannak is már több tárgybeli munkájik írásban, a' mellyeket mindazonáltal homályban tartani kéntelenek, mivel Mecénásokra szert nem tehetvén, magoktól a' szük provisio-jok miatt ki nem telhetik, hogy nyomtatásban azokat kiadhatnák.²

Csaplovits téved, mikor azt írja, hogy a' katholikus példa hatása alatt adtak ki az evangélikusok egyházi könyveket. A tény az, hogy az evangélikusoknak már 1715-ben, 1725-ben, 1747-ben, 1754-ben, 1771-ben (lásd Magyar Könyvszemle X : 428—33., 1., 2., 3., 4., 5. szám alatt) voltak könyveik. Ellenkezőleg, nagyon könnyű bebizonyítani, hogy *Kuzmics* Miklós sok helyen csaknem szóról-szóra írta ki *Kuzmics* István bibliafordítását (lásd Magyar Könyvszemle X : 435. lapon).

* * *

¹ Erről a' könyvről találtatik e' következő tudósítás Ambrósy' folyó-írásában: »Annales ecclesiastici etc. 1795. l. 65: Liber hymnorum, ante aliquot annos impressus chartae et typi nitore omnia fere Hu[n]gariae opera typographica longe superat.«

² Tiszt. Barla Mihály Úr, Kővágó Örsi Evangélikus Prédikátor (Szala Vármegyében) készített egy Vendus Grammatikát, de az is csak kéziratban hever.

Czikkem rég ki volt szedve, mikor *Hellebrant* Árpád akadémiai alkönyvtárnok, kiváló bibliografusunk arra figyelmeztetett, hogy egy nagyobb szerű szlovén bibliográfia jelent meg Laibachban, a melyben a magyarországi szlovén nyomtatványok is fel vannak sorolva. A bibliográfiát tartalmazó könyv czime: »Slovenska bibliografija. I. del: Knjige. (1550—1900.) Sestavil dr. Franc Simonič, kustos c. kr. vseučiliške knjižnice na Dunaju. Izdala in založila »Slovenska Matica.« V Ljubljani. 1903—1905. 8°, 4, 627 lap. E bibliográfiát 1902-ben megjelent czikkemben nem használhattam, most átnéztem, s a következő dolgokat jegyzem meg e bibliografiai összeállításra:

a) *Simonič* a magyarországi szlovén nyelvű könyveket össze-zavarja a magyarországi moson-sopronmegei horvát nyelvű nyomtatványokkal. *Simonič* szerint (lásd 148. lap) *Ficzko* József »Hizsa zlata moléchemu kerscheniku va ruke dana Kőszöghi, pri Leitner Janosu« (a múz. példány jegye Mor. 2573^s; a mű régebbi kiadásának czime: »Nova hizsa zlata stampane Soproni kod Katharine Kulcsár Leti 1829«, a múz. példány jegye Mor. 3573^r) című műve szlovén könyv, pedig nem kell hozzá nagy tudomány, hogy bármely hozzáértő az első tekintetre *horvát* nyelvűnek ne ismerje fel. — Természetes, hogy nem szlovén nyelvű könyv *Ficzko* »Novo Marianszko Zvetye« című műve se, bár *Simonič* (70. lapon) annak tünteti fel (nb. *Ficzko* életét lásd Szinnyei, Magyar írók). Nem lehet szlovén nyelven írott könyv a következő se, a mint a czimből bármely hozzáértő az első pillanatra is látja (lásd *Simonič* 200. lap): »Szridnyi katekizmus z-pítanyi i odgovori za ucsnyu mladine va ugerszkom kralyesztvi i k-nyemu szliséchi dersanyi. Sztarom-Gradi, stampani za lósno pri Alexandru Czéh. 1856. 12°. 95 str.«

b) Minthogy az én czéлом az volt, hogy a *magyarországi* szlovén nyelvű irodalmat állítsam össze, említetlenül kellett hagynom olyan regedei-gráczi nyomtatványokat, a melyek nézetem szerint nincsenek magyarországi szlovén nyelven írva. Így pl. *Simonič* említi a következő művet (200. lap): »Mali katekizem za obsinszke lüdszke sole. Najde sze V-Radgoni pri Weitzinger J. knjigari. 1880 körül. 12° 52. lap«. E művet nem láttam, de magyarországi szlovén nyelvűnek nem tekinthetem, mert e nyelvben »*katekizem*«-et senki sem mond.

c) *Simonič* nem ismeri az én dolgozatomat, sehol reá nem hivatkozik. S ezért megesett rajta, hogy sok hazai szlovén nyomtatvány elkerülte figyelmét. Elkerülte figyelmét azonban az is, hogy a XVI. századi *Truber*-féle szlovén irodalmi ritkaságok közül néhány darabot a M. N. Múzeum könyvtára is őriz.

Az alábbi sorokban már most összeállítottam azokat az adatokat, a melyek az én közlésemet valami módon kiegészítik,

továbbá azokat a hazai vend nyelvű könyvczimeket, a melyekre *Simonič* könyve alapján lettem figyelmes.

25.¹ *Simonič* 2. lap: »Szlovenszki *Abeczedar* za deczo. Posonii typis Weberianis«. 1793 körül jelent meg, 8°.²

Újabb lenyomata lesz a M. Könyvszemle X. 434. lapján. 7. szám alatt említett műnek.

26. *Simonič* 5. l.: »Prirodopis s kepami za národne šole Nastavo: *Augustich Imre*. Lástno družbe svetoga Števana. Buda-Pešt. Athenaeum 1877. 8° 58. lap, képekkel«. (= Képes természetrajz a népiskolák számára, írta Augustich Imre. A Szent-István-társulat tulajdona«).

27. *Simonič* 423. lap: »Prijátel. Znanoszt razserjüvajocse mészecsne novine. Odgovoren réditel: *Augustich Imre*. V Buda-Pesti. Stampano vu Franklin-tivaristve násztavi 1875—79. 4°. Őt évfolyam. — Havonta jelent meg e lap szöveggközi képekkel. Az első évfolyamból 3 szám jelent meg. A szerkesztő halálával 1879-ben megszűnt«. (= A barat. Ismeretterjesztő havi lap. Felelős szerkesztő: Augustich Imre).

Ebből az ismeretterjesztő folyóirathól a M. N. Múzeum hírlaptára egy évfolyamot őriz; czíme: »Prijátel. Znanoszt razserjüvajocse mészecsne novine. Podgovoren réditel: *Augustich Imre*.... Buda-Pest, 1876. Drügo leto, broj 1—12.« — E czimből látszik, hogy *Simonič* czímközlése nem pontos.

28. *Simonič* 11, 44. lap: »Szvéti *angel* csuvár ali vodnik v nebesza. V-Radgoni, pri J. A Weitzingeri. Nyomtatták Gráczban 1875 körül, 16° 86 + II lap. Második lenyomat év nélkül 108. lap«.

E mű szerzője *Simonič* szerint *Borovnyák* József, vas-hidegkuti plébános. *Borovnyák* 1826 febr. 9-én születet Szent-Benedeken, Vas megyében. 1858 jún. 20. óta plébános Hidegkuton (lásd: A szombathelyi püspöki megye névtára 1897, 185. lap).

29. *Simonič* műve 103. lapján azt mondja, hogy az e dolgozatban 15. szám alatt ismertetett »Szvéti Evangeliomi« című könyvet *Borovnyák* József vas-hidegkuti plébános rendezte sajtó alá.

30. *Simonič* 198. lapon említ egy katekizmust, a melyet *Borovnyák* József írt (V Gradczy. Sze Najde v Radgoni pri Wei-

¹ Folytatólagos számozás.

² A mik az idézetekben *Simonič* szavai, lefordítottam.

czingeri 1864. 8°), de példányt nem látott belőle, címét, lapszámát nem közli.

31. *Simonič* 619. lap: »Abecednik za katoličanske vesničke šole po velejnyi s. Števana družbe po rédi *Bárány* Ignácza slobodno oprávljeni od *Murkovič* Jánoša Bellatinskoga učitelja. III. natis. V Buda-Pešti, štampari vu »Athenaeum«-a štamparii 1878. 8° 57. lap«.

Bárány Ignác: Abécés könyvéről lásd M. Könyvszemle X : 443. lapon a 41. szám alatt mondottakat.

32. *Simonič* 155. lap: »Dühovna Hrana ali knizsica puna lepih návukov molitvic i peszmic za kath. kersesenike. Najde sze v- Radgoni pri Weitzinger J. knigári. Megjelent év nélkül Grácban, »Leykam-Josefsthal« nyomdában 16° 248 + IV. lapon. — Újabb lenyomat 1893-ban 252 + IV lappal«. (= *Lelki manna*).

E műnek más kiadásait lásd M. Könyvszemle X : 445. lapon 53. alatt alatt és ez értekezésben 10 és 11 szám alatt.

33. *Simonič* 416. lap: 1867. leta vogrszkoga orszacskoga spraviscsa poszvecseno pravdeszklenje. Poslovenil Ivan Kardoš. 1868.«

Simonič se látott e műből példányt, mert nem közli se a lapszámát, se a nyomtató helyét stb. A mű címe: »Az 1867. évi magyar országgyűlés szentesített törvényei, vendre fordította Kardos János. 1868«. Lásd dolgozatom különlenyomata 25. lapján a 15. számot.

34. *Simonič* 213. lap: »Molitvena knizsicza za evang. Szlovence na Vogrszskem. 1770 körül jelent meg, legvalószínűbb, hogy *Kuzmič* István írta.« (= *Imakönyv a magyarországi evangélikus szlovének részére*).

Mintogy *Simonič* se látott e műből példányt, nagyon is lehet kételkedni e cím helyességében. *Kuzmič*s ilyen címmel (»za evang. Szlovence na Vogrszskem«) nem adott volna ki könyvet.

35. *Simonič* 212. lap: »Kniga molitvena, v sterroj se nahajajo razlocsne ponizne molitvi, z-dvojim pridavekom, na haszek szlovenszkoga naroda na szvetlost dana. Sze najde v Radgoni, pri Weitzinger Aloysi 1813. 12° 320. lap. — Második lenyomat 1838«. E könyvet *Simonič* a 251. lapon újból leírja, s itt azt mondja, hogy »a mű szerzője *Kuzmič*s Miklós, s hogy az első

kiadás sokkal régebben jelent meg. Több lenyomata van e műnek; a XIX. század második felében e művet kiadta, megbővítette *Borovnyák József*.

Simonič írásába több hiba csúszott be; az első kiadás csakugyan régebben jelent meg; művemből megtudhatta volna, hogy az első kiadás 1783-ban jelent meg (Lásd Magyar Könyvszemle X. 433. lapon 6. szám alatt). Az 1813. évi kiadást is pontosabb cízzel megtalálta volna Magyar Könyvszemle X. 436. lapján a 10. szám alatt. Nagyon valószínű, hogy *Kuzmics* Miklós műve (vö. erre Magyar Hirmondó 1780: 277. l., 1782: 156. lap) ez a »*Kniga* molitvena«, melynek következő kiadásai ismereteselek:

a) 1783., 1813. évi lásd fentebb;

b) 1838. évi, lásd Sim. 212. l. és fentebb.

c) Sim. 212. l.: »*Kniga* molitvena, v-steroj sze nahajajo ržalocsne ponizne molitvi, z-dvojim pridavekom. Na haszek Katolicsanskim Kerscsenikom. Sze nájde v Radgoni pri Weitzingeri Janosi. 1846. Grácban Leykam András örökösei nyomtatták 12° 300 lap.«

d) Sim. 212. l.: »*Kniga* molitvena v-steroj sze uahajajo ržalocsne ponizne Molitvi, z-dvojim Pridavekom. Na haszek katolicsánskim kresenikom. Sze nájde v Radgoni, pri Weitzingeri Janosi. 1853. Grácban nyomtatták 12° 288 + 23 lappal.« Vö. e dolgozatban a 14. szám alatt.

e) Sim. 212. l.: »*Kniga* molitvena. V-steroj sze nahajajo ržalocsne ponizne Molitvi, z-dvojim Pridavekom. Na haszek Katolicsánszkim Kerscsenikom *znouvics* vödána . . . V-Körmendini, Na sztroski Udvary-Ferencza. 1853. Stampano v-Sztarom-Gradi. 12° 340 + VIII.«

f) 1868. évi kiadást lásd Magyar Könyvszemle X. 441. lapon 31. szám alatt.

g) 1877. évi kiadást lásd itt a 14. szám alatt.

h) Valószínű, hogy ide tartoznak a 9. és a 41. szám alatt említett imakönyvek is.

36. Sim. 252. lapon azt mondja a »Szlovenszki silabikár«-ról (lásd dolgozatom különlenyomata 25. lapján a 12. számot), hogy 1860 körül újból lenyomtatták (8° 48 lapon). A mű *Simonič* szerint *Kuzmics* Miklós szellemi terméke.

37. Sim. 102. l.: »Szvėti Evangelioni pouleg reda Rimszkoga na vsze Nedele i Szvétesnye dni z obcsinszkoga szvetoga Piszma na szlovenszki jezik obrnyemi po V. P. Goszpoudi *Kuzmics* Miklosi, plebánási i Vice-Esperesti. Z dopüscsenyom Poglavarstva 1780. 8° 160 lap. — 2. lenyomat 1821-ben. — 3. Szveti Evange-

liomi. Ob *tretjem* vö zo stampani v Graczi. Sze najde v Radgoni pri Weiczinger Aloysi knigari. 1841. 160 lap◀.

Sem a cím, sem a kiadások sorrendje nem lehet helyes. Az első kiadás 1780-ban jelent meg (lásd Magyar Hirmondó 1780: 277, 1782; 156), czime azonban nincs pontosan közölve. — A mű második kiadása 1804-ből való, ezt a kiadást pontosan leírtam Magyar Könyvszemle X.: 434. lapján a 9. szám alatt. — Az 1821. és 1841. évi kiadáson kívül idevaló kiadások még az e dolgozatban 6, 15, 20 szám alatt közölt művek.

38. Sim. 199. l.: »Krátka summa velikoga katekizmusza z szpitávanyem, i odgovarjanyem mladoszti na návuk vu czaszarszki, i kraleszki dr'sányaj. Natis V-Sztarom gradi. Najdesze V-Lendavi pri Balogh Andrasi. 1820 körül jelenhetett meg, 8° 122 l. Első kiadása *Kuzmics* Miklóstól 1780 körül. Többször lenyomtatva◀. (= A nagy káté rövid summája).

Lásd dolgozatom különlenyomatát a 25. lapon, 13. szám alatt. Ugyane műnek újabb lenyomata az e dolgozatban 3. szám alatt ismertetett mű, a melyet *Simonich* 199. lapon 1859 előtt megjelentnek mond. Nála a cím hibásan van közölve (*dr'sanyoj dr'sányaj*) helyett.

39. Sim. 199. l.: »Krátka šuma velikoga Katekizmuša spitávanyem, i odgovárjanyem za katoličanske šóle z-nóva vö dána od drižtva sv. Stevana. V Budapešti. Athenaeuma Štamp. 1883 8° 127 lap.◀

E mű egy 1892. évi kiadását, a mely mű lényegében szintén *Kuzmics* Miklós műve lesz, ismertettem a Magyar Könyvszemle X.: 445. lapján az 52. szám alatt. — *Simonich*nál a cím hibás (*šuma šumma* helyett.)

40. Sim. 251. l.: »ABC za Szlovence na Vogerszkem. 1780 körül. Új lenyomat 1821 körül. *Kuzmics Miklós* műve.◀

Simonich ez abéczés könyvből példányt nem látott, a cím önkényesen megállapított cím. — Lásd dolgozatom különlenyomatát a 25. lapon 13. szám alatt.

41. Sim. 252. l.: »Molitvena knizsicza za vszakoga krisztjana, poszebno za Szlovence na Vogerszkem 1821. Első kiadása régebben jelenhetett meg. *Kuzmics* Miklós műve.◀

Simonich e műből példányt nem látott, az adott cím feltétlenül hibás (*Krisztjan* csak az osztrák vendben ismert szó, a hazai vendben *kršččnik* a »kereszttyén◀ neve).

42. Sim. 252. l.: »Knjiga molitvena za bolnike za Katoliške Slovence na Vogrskem. 1780 körül. *Kuzmics* Miklós műve«. (= Imakönyv.)

Simonič e műből példányt nem látott, a cím önkényesen van felvéve; 1780 körül ilyen helyesírással *Kuzmics* nem írt.

43. Sim. 252. l.: »Kniga peszmena i molitvena, 1780 körül. *Kuzmics* Miklós műve«. (= Ének- és imakönyv.)

Igaz, hogy *Kuzmics* Miklós énekeskönyvet is kiadott (lásd dolgozatom különlenyomatát a 25. lapon 13. szám alatt), de *Simonič* ebből példányt nem látott, az adott cím nem hiteles s nem megbízható.

44. Sim. 212. l.: »Molitvena *Kniga* Sztaro-szlovenszka puna odebránih lepih molitev, litanijah, peszem, vu vszakoju dühovnoj potrebesini kath. kerscsenika i krizsni pót. Najdes v Radgoni pri Weitzinger J. knjigari. Leykam A. örökösénél nyomtatták Grácban. A gráci püspök 1846 április 15-én kelt engedélylevelével. 8° 447 lap, arczképpel«. (= Imakönyv.)

Nagyon valószínű, hogy az itt 9. szám alatt ismertett könyvnek egy másik kiadása, s hogy lényegében ez is *Kuzmics* Miklós műve, lásd itt a 32. szám alatt.

45. Sim. 212. l.: »*Kniga* molitvena, posebno za Slovence na Vogrskem. Regedében, Waicingernél, 1827 körül.« (= Imakönyv.)

Simonič példányt nem látott, cím önkényes és nem is lehet helyes.

46. Sim. 212. l.: »Molitvena *Kniga* v' pesmah, ali sto cerkvenih ino drüghih pobožnih pesmi med katolškimi kristjani. V Radgoni. A. Wajcinger 1827 körül.« (= Imakönyv.)

Simonič e műből példányt nem látott, cím önkényes, így nem lehet hazai vend nyelvű nyomtatvány.

47. Sim. 412. l.: »Szvéta krizsna pot ali bridko terplejnye ino szmrt nasega goszpodna Jesusa Krisztusa. V Pesti 1870«. (= Szentkereszt-út).

Példányt *Simonič* se látott, lásd nálam Magyar Könyvszemle X.: 441. lapon a 27. szám alatt egy régebbi kiadását.

48. Sim. 436. lapján az általam Magyar Könyvszemle X.: 428. lapon 3-ik szám alatt ismertett könyvet így írja le: »*Réal* zvelicsánsztva, poleg ednoga znameniivanya toga naipoglaviteisega

recsenya jedro szvetoga pizma, vu kterom se vaere naivéksi artikulusi grantani jeszo, ravno i tak nistere krátke molitve i peszmi itd. Stampano v Halli Saxonskoj v leti 1747. 12° 96 lap«.

A szerzőről lásd még e dolgozatban az 1. szám alatt.

49. Sim. 453. l.: »(*Schlör Alajos*). Jezus moje pozselenje ali r. kr. katholicsanszka molitvena kniga. Javitott lenyomat. Najde sze. V Radgoni pri Weitzinger J. knjigovezari. Leykam nyomása Grácban év nélkül 8°. 428 lap. (Átdolgozta Borovnyák József). Többször kiadva 1860—1890 közt«. — Egy ilyen kiadás említve van Sim.-nál a 624. lapon, a mely 1898-ban jelent meg 12°, 428+IV. lappal.

Vö. Magyar Könyvszemle. X.: 448. l. a 10. szám alatt.

50. Sim. 501. lapon közli *Szalay-Kossics* magyar nyelvtanának a pontos címét, a mely művet én egy csonka példányból ismertettem a Magyar Könyvszemle X.: 438. lapon a 16. szám alatt. A cím ez: »Krátki Návuk Vogrszkoga Jezika za Zacsetnike, vödáni od Goszpona *Szalay* Imrea. Na Vandalszka Vüsztá prenesseni po *Kossics* Jósefi, Gornyo-Szinieskom Plebánosi. Sztroskom Plemenite Šeletznoqa Vármegeyeva obesine vöstampani. V Grádczi. Papír ino Natiszkanye od Leykam Andrása 1833. 8° XX + 185 + II. lap«.

51. Sim. 377. lapon közli Szijártó János »Halottas énekei«-nek a címét, a mely könyvet én a Magyar Könyvszemle X.: 434. lapján a 8. szám alatt irtam le. *Simonič* szerint a mű czime ez: »Mrtveczne peszmi, stere szo sztarih pizsm vküp pobrane, poboug-sane ino na haszek szlovenszkoga národa zdaj oprvics na szvetloszt dane po S. S. P. S. Stampane s Szombateli, pri Sziesz Antoni vu lati 1796. 8° 175 lap«.

Hogy mi az S. S. P. S., azt Sim. se mondja meg. V. ö. Magyar Könyvszemle X. 436. lapon a 12. számot.

52. Sim. 534. lapon *Terplán* Sándor művei közt megkérdőjelezve említi a következőt: »Krščanski abc« to je vodilo krščanskega nanka za otroke«. — Hogy *Simonič* mily önkényesen jár el az általa nem látott könyvek czime közlésében, ez a cím is tanúsítja. A mű pontos címét lásd Magyar Könyvszemle X.: 439. lapon a 22. szám alatt.

Mutató az e cikkben tárgyalt könyvekhez:

Abecedárium 25., 36., 40., 52. szám alatt; vö. Kuzmics Miklós.

Augustich Imre 12., 26., 27.

Bakos Mihály 1., 2.

Bárány Ignác 31.

Barla Mihály 5., 24.

Borovnyák József 28., 29., 30., 35., 49.

Énekeskönyv 2., 24., 43., 51., vö. Kuzmics Miklós.

Evangeliosmos könyv 6., 15., 20., 29., 37., vö. Kuzmics Miklós.

Folyóirat 17., 27.

Gráduvál 2.

Imakönyv 9., 10., 11., 13., 14., 21., 23., 24., 32., 34., 35., 41., 42., 44., 45., 46., 48., vö. Kuzmics Miklós és Schlör Al.

Katé 3., 8., 38., 39., vö. Kuzmics Miklós.

Kis János 5.

Klekl József 17.

Kossics József 7., 50.

Krváva vüs 22.

Kuzmics István 2., 24., 34.

Kuzmics Miklós 4., 24., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 41., 42., 43.

Murkovics János 31.

Naptár 16.

Páduai Szent Antal 19.

Schlör Alajos 49.

Szalay Imre 50.

Szentkeresztút 18., 47.

Szever Mihály 1.

Szijártó János 51.

Szily János 24.

Szvéti angel 28.

Terplán Sándor 52.

Vanecsai Szever Mihály 1.

TÁRCZA.

JELENTÉS

A MAGY. NEMZ. MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1908. ÉV MÁSODIK NEGYEDÉRŐL.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2798 db, ajándék útján 467 db, vétel útján 589 db, áttétel útján 5 db, összesen 3859 db nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czimén beérkezett: alapszabály 241 db, egyházi körlevél 119 db, műsor 493 db, hivatalos irat 128 db, perirat 10 db, gyászjelentés 2030 db, falragasz 1468 db, színlap 1923 db, zárszámadás 1603 db és különféle 9561 db, összesen 20,474 db apró nyomtatvány.

Vételre fordított 5874·83 korona.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Abo városa, Bécsi Tudományos Akadémia (5 db), Bibliothèque Nationale de Rio de Janeiro (5 db), Bibliothèque Royale de Belgique Bruxelles, Budapesti kir. Orvos-egyesület, Budapest székesfőváros, Carnegie-Museum Pittsburgh, Debreczeni Városi Múzeum, Direccion general de estadística del Uruguay Montevideo, Dugonics-Társaság Szeged (7 db), Erdélyi Múzeum-egylet Kolozsvár, Fabricius Endre (11 db), Fazekas nővérek (264 db), Fejérpatak László (5 db), Földtani intézet, Fraknói Vilmos (28 db), Goldzieher Károly, Gulyás Pál, Gyulai Ágost (2 db), Havass Rezső, Hermann Béla, Herman Ottó, Horváth Géza (13 db), Iparművészeti iskola igazgatósága, Karl Lajos Győr, Képviselőházi iroda (14 db), Keresk. és iparkamara Miskolcz, Kongl. Universitet Uppsala (9 db), Kongl. Univ. Bibliotek Uppsala, Krenner József, Kromphardt G. Fred Newyork, Kún Sándor (2 db), Library John Crerar Chicago, Library of Congress

Washington, Magyar egyházi és irodalmi iskola (2 db), Magyar Filozófiai Társaság (4 db), Magyar Katonai Közlöny szerkesztősége, Magyarországi Kárpátgyesület Igló (2 db), Magy. kir. orsz. meteor. és földmérési intézet (5 db), Magyar Tudományos Akadémia (2 db), Mangold Lajos, Melich János (2 db), Milleker Bódog Versecz (2 db), Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége (2 db), Nemzeti Múzeum régiségtára (5 db), Nyárasdy János, Observatoire Roy. de Belgique Bruxelles (4 db), Országos Erdészeti-Egylet, Orsz. Törvénytár szerkesztősége, Osztrák kereskedelmi ministerium (3 db), Páger Imre, Pataki János, Pedag. teológiai intézet Nagyszében (3 db), Pintér Jenő Jászberény, Püspöki iroda Kassa, Rendőrkapitányság, Richter Aladár Kolozsvár (3 db), Rothschild'sche öffentl. Bibliothek Frankfurt a. M., Smithsonian Institution Washington (7 db), Sohár László, Sólyom Jenőné, Somogyi Manó, Statist. Centralkommission Wien (6 db), Stollmann Sándor, Szabó János (4 db), Szabó László, Szalay Imre (3 db), Szendrei János (2 db), id. Toldy László, Towarzystwo przyjaciót nank Poznani, Váci Múzeum-egylet (3 db), Vallás- és közoktatásügyi ministerium, Wlassics Gyula.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Halott temetésekorra való énekek. Kolozsvár 1692 (Ujfalvi Imre énekes könyvének ismeretlen kiadása, 300 korona); 2. Hystoire ancienne cronicque de l'excellent roy Florimont filz du noble Mataquas duc Dalbanie 1528 Paris (vétetett 1160 koronán). 3. Kaiser Maximilians Gebetbuch. Herausgegeben von Karl Giehlow. Wien 1907 (vétetett 600 koronán). 4. Declarationes Nicolai III. et Clementis V., quas . . . Gregorius Malomfalvay demandavit 1657 (ismeretlen nyomtatvány, 60 kor.). 5. Statuta, constitutiones et decreta provinciae S. Mariae Hungariae (ismeretlen kiadás, 80 kor.).

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt évnegyedben 5900 egyén 12,974 kötet nyomtatványt használt, kölcsönzés útján pedig 733 egyén 1212 kötetet.

A lefolyt évnegyedben 1123 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 1574 czédula készült. Kötés alá 352 mű 504 kötetben küldetett.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 649 csomag érkezett; ugyaninnen 923 levél expediatott. 264 esetben reklamáltatott. Az 1897: XLI. t.-cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás indítása 10 esetben kéretett.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 1 db kézirattal és 5 db zeneművel, vétel útján 1 db irodalmi levéllel, 1 középkori kódexszel és 22 db kézirrattal, a levéltárból való áttétel

útján 2 irodalmi levéllel gyarapodott. A gyarapodás darab-száma 32 db.

Ajándékaikkal Fazekas nővérek és egy ismeretlen egyén járultak a kéziratgyarapodásához.

Vételre fordítottatott 1045 korona és 4250 márka.

A vásárolt anyagból első sorban kiemelendő Petancius Felix Zengg városa kancellárjának *Genealogia Turcorum imperatorum* cz. munkájának rendkívüli fénynyel kiállított XV. századi kézírata. Szerzőjének neve mint diplomáciai kiküldötté ismeretes, mint írónak különösen a törökökről és a törökök elleni védekezésekről írt munkái tartották fenn nevét. A múzeum által megszerzett munkájának kézírata azonban eddig ismeretlen volt. A kézirat a II. Ulászló királynak ajánlott eredeti példány, melyet úgy rendkívül díszesen kiállított miniatürjei, valamint külső alakja, mely a rendes könyvalak helyett a rotulus- (tekerces) formájú alak, elsőrangú darabbá avatják. Középkori kézírataink e becses szaporulatát Jacques Rosenthal müncheni antiquártól szereztük 4250 márkaért.

A többi szerzemények közül kiemelendők még a szepesi származású, Amerikában elhalt Molitor (Müller) Ágost irodalmi hagyatéka, melynek jelentősebb darabjai II. Rákóczi Ferenczről szóló művének 2 kötete, azonkívül Petőfi Sándornak és magyar költők egyes műveinek angol és német nyelvű fordításai. Kiemelendők még a szerzemények sorából Kecskeméthy Aurél sajátkezűleg írott naplója, továbbá Kemény János önéletrajzának töredéke, a fejedelem sajátkezű írásában. Az irodalmi levelek és analekták közül pedig megemlítjük Vörösmarty Mihály levelét Csajághy Károlyhoz és jelenkori magyar íróknak nagyrészt sajátkezűleg írt önéletrajzainak és életrajzadatainak gyűjteményét.

Az évnegyed folyamán 3 esetben kikölcsondítottatott 3 kézirat, 48 kutató pedig használt 178 kéziratot és 521 irodalmi levelet.

A kéziratgyarapodás a lefolyt évnegyedben a rendes szaporulat feldolgozása, a régiebbek közül pedig Nagy Iván kézíratainak és levelezésének rendezése eszközöltetett.

III.

A *hírlapkönyvtár* a lefolyt évnegyedben köteles példány útján 869 évfolyam 24,662 számával, ajándék útján 1 évfolyam 126 számával, vásárlás útján 23 évfolyam 718 számával, összesen 893 évfolyam 25,506 számával gyarapodott.

Vásárlás: a »Pressburger Zeitung« melléklete, 2 kötet 6 kor.; a »Sokféle« 2 kötet 10 kor.; Amerikai idejű hírlapok 17 évf. 178:56 korona; »Der katholische Christ« (1857., 1850., 1856.) 3 évf. 15 kor., összesen 209:56 korona.

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 809 olvasó 1127 lap 1536 évfolyamát 1696 kötetben, házon kívül: 20 olvasó 32 lap 44 évfolyamát 55 kötetben, összesen 829 olvasó 1159 lap 1580 évfolyamát 1751 kötetben használt.

Czéduláztatott 869 évfolyam, átnézetett 893 évfolyam 21,603 száma.

A köteles példányok, melyek nyomdai kimutatással (csomagban) érkeztek, a gyarapodási naplóba irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számonként beérkezett hírlapok is összegezve hetenként beirattak, betűrendbe osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomagküldeményben hiányzó hírlapszámok azonnal reklamáltattak és ezek is feljegyeztettek; de időnként, a bekötés alá rendezéskor is történt reklamálás.

IV.

A *levéltár* az elmúlt évnegyedben ajándék útján 111 db. vétel útján 615 db., más osztályból való áttétel útján 1 db. összesen 727 dbbal szaporodott.

Vételre fordított 6868 korona és 570 márka.

A családi levéltárak száma a lefolyt évnegyedben egygyel gyarapodott, az Ujházy család levéltárával, melyet Ujházy Iván orsz. képviselő letéteményezett. Ezzel a könyvtárban letéteményezett családi levéltárak száma 84-re emelkedett.

Ajándékaikkal Szalay Imre múzeumi igazgató, Thallóczy Lajos cs. és kir. osztályfőnök, Fabricius Endre, Todorescu Gyula gyarapították a levéltár anyagát.

A törzsgyűjtemény gyarapodásából a középkori iratok csoportjára esik 9 db, az újabbkori iratokéra 488 db, az 1848/49-es és emigrációs korabeli iratokéra 119 db, a czímereslevelek csoportjára 7 db, a gyászjelentéseikére 106 db, a pecsétlenyomatokéra 2 db.

Az évnegyed szerzeményei közül kiemelendő első sorban az a 74 dbból álló gyűjtemény, mely legnagyobbbrészt a császári haditanácsnak Rabatta grófhhoz intézett rendeleteit és utasításait tartalmazza, a melyek a Rabatta-féle hadiműveletekre vetnek érdekes világot. Kiemelendő továbbá mint elsőrangú fontosságú irat Görgei Arthúrnak 1849 augusztus 21-én Kiss Sándorhoz, Pétervárad parancsnokához intézett levele, melyben a világsi fegyverletétel körülményeiről és az akkori helyzetről leplezetlen őszinteséggel szól. Továbbá Kossuth Lajosnak és fainak Tanárky Gyulához intézett bizalmas természetű levelei, valamint az olasz légió történetére vonatkozó iratok, mely utóbbiak az olasz légióra vonatkozó iratgyűjteményünket igen értékes darabokkal egészítik

ki. Megemlítendő még Kossuth Lajos 1848/49-i viddini levelének történelmi és politikai magyarázata Szodtfriedt Nándor Bélától.

A czimereslevelek és nemesi iratok gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1625. október 30. Sopron. II. Ferdinánd czimereslevele Jakoss Péter részére. 2. 1639. február 6. Segesvár. I. Rákóczy György czimereslevele Kőrösfői Márton deák részére. 3. 1646. márczius 21. Gyulafejevárvár. I. Rákóczy György czimereslevele Mátéffy Balázs részére. 4. 1664. május 20. Gyulafejevárvár. Apaffy Mihály czimereslevele Zoba másképp Pap János és Zoba Opra részére. 5. 1672. június 7. Gyulafejevárvár. Apaffy Mihály czimereslevele Pál Ferencz részére. 6. 1679. április 19. Fogaras. Apaffy Mihály czimereslevele Kobozi Demeter, János, Pál és András részére. 7. 1752. április 10. Horvát-Szlavon-Dalmátországok részére a Segroich család nemességének igazolásáról.

A lefolyt évnegyedben 96 kutató 27,993 db iratot használt. Kikölcsönöztetett 5 térítvényen 47 db.

Az évnegyedi szaporulat feldolgozásán kívül befejezéshez közel áll a Nagy Iván-féle gyűjtemény feldolgozása, melynek a XVII-ik századig terjedő része már véglegesen borítékozva is van, s a mely 24 db XIV., 28 db XV., és 10 db XVI. századi mohácsi vész előtti iratot, 58 db középkori oklevélmásolatot, 71 db XVI. századi mohácsi vész utáni iratot tartalmaz. A XVII. századtól kezdődő rész borítékozása be van fejezve, de az iratok összeszámítása még nincs végrehajtva. A levéltári fiókoknak új czimpajzsokkal való ellátása befejeztetett. Megemlítendőnek tartom, hogy a levéltár az elmúlt évnegyedben a szokottnál is nagyobb mértékben vétetett igénybe kamarássági és nemességi ügyekben, és a rendesen nagyobb számban intéztettek megkeresések a levéltárhoz pecsétrajzok és oklevelek hiteles másolatban való kiadása tárgyában.

A BUDAPESTI MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNY- EGYETEM KÖNYVTÁRA AZ 1906. ÉVBEN.

A budapesti m. kir. tudományegyetem könyvtárának 1906. évi működéséről és állapotáról szóló jelentését *Ferenczi* Zoltán igazgató a következőkben terjesztette a magas vallás- és közoktatásügyi minisztérium elé:

I. Az elmúlt évnek egyik legfontosabb eseménye a könyvtár nyitvatartási idejének módosítása volt. Az egyetemi tanárok és az ifjúság, de a nagyközönség is régóta kifogásolták, hogy az egyetemi könyvtár hétfőn zárva és vasárnap nyitva van. Ezt az intézkedést annak idején egyrésről pár kivételes külföldi példával, másrésről azzal indokolták, hogy a könyvtár vasárnapi nyitvatartásával az egyetemi ifjúságnak, meg a nagyközönség a hét munkanapjain elfoglalt részének alkalmat kell adni a komoly munkásságra s

ezáltal az ifjúságnak a kávéházak helyett egy megfelelőbb hely felkeresésére s művelődésére. Ebben van is némi igazság, azonban az egyetemi ifjúság nem kereste fel nagyobb számban az egyetemi könyvtárt, mint más napokon, mert a terem korlátoltsága miatt nem is kereshette s azonkívül egy csupán 120 olvasót befogadni bíró olvasóterem általában sem alkalmas a mondott célra; nem szólva arról, hogy a teremhez igényt tartó más közönség részben így is kiszorította az ifjúságot, éppen a vasárnapi nap természete miatt. Mivel továbbá a vasárnapi olvasótermi forgalom átlag éppen nem volt nagyobb a köznapi forgalomnál, legalább is indokolt volt az az újabb intézkedés, hogy az egyetemi könyvtár a külföldi hasonló intézetek példájára, hétfő helyett vasárnap mint egyetemes ünnepnapon tartassék zárva, mint ez a törvénnyel is megegyezik. Különböen a vasárnapi nyitvatartás és hétfői zárás inkább múzeumok és képtárak látogatására hasznos szabály.

Az új nyitvatartás Nagyméltóságod jóváhagyása alapján 1906 szeptember 1-én lépett életbe. A közönség nagyobb része tetszéssel fogadta, egy része pedig, mint az előre látható volt, kifogásolta ugyan, de most már általános a megnyugvás.

Az egyetemi könyvtárt azonban nem annyira a nyitvatartási idő miatt, mely elég kedvezően van megállapítva, mint inkább egyéb fogyatkozások és hiányok miatt támadják. A legfőbb baj az olvasóterem kicsinyisége; mert épült kb. 2000—2500 hallgató számára s jelenleg van több mint 6000. Azonban nemcsak az olvasóterem kicsiny (120 olvasó fér el benne), hanem a könyvek számára is kevés már a hely s a mi van, az sem célszerű. De főbb hiány az, hogy a hivatali helyiségek, hol a közönség is tömegesen megfordul, sötétek és szűkek. Egy másik baj a tisztviselői és szolgaszemélyzetnek elégtelensége, mely miatt a közönség pontos és gyors kielégítése szenved csorbát, végül pedig több tekintetben az olvasótermi könyvvállománynak hiányossága és fogyatékosága is a panaszok tárgya.

A mi az olvasótermi kézikönyvtárt illeti, annak 1905-ben megkezdett új berendezését befejeztük s az ott elhelyezett könyvvállományról szakszerű címjegyzék áll a közönség rendelkezésére. A közönség panasza itt csakis arra irányul, hogy a könyvvállomány némi tekintetben, kivált encyclopaedicus és bibliographiai művekben hiányos s egyes művek nem a legújabb vagy legjobb kiadásban kaphatók. Ezen természetesen könnyen lehetne segíteni, mert csak pénzkérdés; azonban a könyvtár rendes évi átalányából ily jelentékeny összegre menő pótlások nem eszközölhetők.

Az olvasótermi könyvvállományról megjelent címjegyzéket megküldtem számos külföldi és egyéb könyvtárnak s több helyről cserepéldányt kaptunk érte. A címjegyzékek kicserélését már régebben gyakoroljuk a külföldi intézetekkel; erre a célra kértem a codexek címjegyzékének újrayomását is, melyet a külföldi intézetek leggyakrabban kérnek s melyből már alig volt példányunk. A kiadványok kicserélésére gyakrabban kapunk ajánlatot, mivel azonban nekünk a csere céljaira csak a codexek és kéziratok jegyzéke, valamint az évi gyarapodások jegyzéke áll rendelkezésünkre, nagyobb és időszaki kiadványokért ellenértéket nem ajánlhatunk. Ezt a Nagyméltóságod 47.145/1906. sz. a. leiratával a párisi Musée Guimet kiadványainak kicseré-

lésére vonatkozólag kért véleményes jelentésem alkalmával is sajnálattal kellett említenem.

A kézirati címjegyzék III. része még nem került ki a sajtó alól, azonban teljesen kész s így nemsokára meg fog jelenhetni. Az egész kézirati katalógushoz különben egy részletes és pontos név- és tárgymutató készül, mely a katalógus értékét még emelni fogja s kézirati állományunkat a kutatók részéről még keresettebbé fogja tenni.

A könyvtárak kulturális értékének, működésük fontosságának kétség-telenül legnyilvánvalóbb mértéke a könyvkölcsönzési forgalom nagysága. Ebben a tekintetben könyvtárunk a hazai intézetek között legelső helyen áll: nemcsak az olvasótermi forgalom, valamint a házon kívüli kölcsönzési forgalma emelkedik évről-évre, hanem a hazai tanintézetek is mind sűrűbben keresnek meg bennünket könyvekért. A tudós kutatók érdekében pedig a külföldi, különösen osztrák és német könyvtárakkal élénk kölcsönzési forgalmat tartok fenn. Ez a forgalom még élénkebbnek ígérkezik az Akadémiák nemzetközi szövetségének az 1901. évi párisi kongresszuson hozott határozata alapján, melylyel a nemzetközi kölcsönviszony szabályoztatik. Eddigél ugyanis a latin államokból (francia, olasz, spanyol) csak diplomáciai úton kaphatunk kölcsön könyveket, mely igen körülményes és lassú eljárás volt, most onnan is közvetlenül kérhetjük a szükséges műveket.

A rendes könyvtári munkálatokon kívül az elmúlt évben folytattuk a Schvarcz Gyula-féle könyvtár felvételét, melyből már csak apróbb füzetek és csonkaságok vannak hátra. A rendes gyarapodás mellett feldolgoztuk özv. Károlyi Sándorné, Pauler Gizella úrnő, nagyobb könyvadományát és a dr. Nékám Lajos egyetemi tanár úrtól ajándéku kapott könyvgyűjteményt.

A kettős példányainkból az aucklandi (Új-Zéland) Free Public Library részére átengedett köteteket útnak indítottam, s a küldemény már rendelkezési helyére érkezett, a mennyiben a könyvtár átvételi elismervényt küldött s köszönetét fejezte ki.

A Szent Imre-Kollégium könyvtárának Nagyméltóságod 100.430/1906. sz. a. rendelete alapján kettős példányainkból 400 kötetet már átadtam, ezek jegyzékét felterjesztettem.

A könyvtár hivatalos, tudományos, kulturális szereplése tekintetében megemlítendő, hogy az igazgató a szatmári ev. ref. főgym. érettségi vizsgálatához mint kormányképviselő, a temesvári és nagybecskereki felső keresk. iskolákhoz mint miniszteri biztos nyert kiküldetést. A kiskúnhalasi, debreczeni és sárospataki ev. ref. főiskolákhoz könyvtárvizsgálatra küldetett ki. Az eperjesi Greguss Ágost ünnepélyen az Akadémia nevében vett részt.

II. Könyvtárunk személyzeti ügyeiben a következő változások történtek:

a) Az igazgató III. korpótléka 35.865/1906. vkm. sz. a. folyósított; az I. fizetési fokozatok betöltése alkalmával az igazgató a VI., *Kudora Károly* könyvtárőr a VIII. és *Dedek Cr. Lajos* cz. ór a IX. fiz. oszt. 1. fokozatába lépett. Dr. *Máté Sándor* első ór VI. korpótléka ügyében a közigazgatási bíróság döntött, s ennek alapján 33.198/1907. vkm. sz. a. 1644 K összeg utalványoztatott. *Dedek Cr. Lajos* részére III. korpótlék 46.863/1906. vkm. sz. a. folyósított. Dr. *Dézsí Lajos* könyvtártiszt kolozsvári egyetemi tanárrá

neveztetett ki. Dézsi 1895 óta volt az egyetemi könyvtárnál alkalmazva. Mint tudományosan képzett és széles látókörű tisztviselőnek, az egyetemi könyvtár méltán sajnálja távozását, másrészt azonban az őt ért kitüntetést örömmel fogadtuk, a mennyiben díszes új állásában irodalmi és tudományos működésének tágabb tér nyílik. A megüresedett könyvtár-tisztí állás dr. *Lukcsics József* fizetéstelen könyvtár-tisztíttal töltetett be, ki már előzőleg 2½ évig díjtalanul működött a könyvtárnál. Dr. *Barbul Jenő* könyvtár-tisztí I. korpótléka 100.777/1906. vkm. sz. alatt utalványoztatott. Dr. *Czeke Marianne* kisasszony 60.625/1906. vkm. sz. alatt fizetéstelen könyvtár-tisztítte neveztetett ki. E kinevezéssel nálunk megtörtént az első lépés a nőknek a könyvtárakban való alkalmazására, mi a külföldön és különösen Amerikában már éppen nem tartozik a ritkaságok közé. A nőknek könyvtárakban való alkalmazása mindenütt bevált s nekem különösen az a véleményem, hogy könyvtárakban igenis helyük van. Dr. *Czeke Marianne* kisasszony igen képzett s nagy nyelvtudással bíró nő, könyvtári működése elé tehát a legszebb reményekkel tekinthetünk. A két rendkívüli díjnak díjazásához szükséges rapiddíjakat Nagyméltóságod 1906-ra is kegyeskedett utalványozni. Ezek egyike, *Ascher Kálmán*, ki önkéntesi évét szolgálta le, októberben újra elfoglalta helyét, melyet ideiglenesen *Czakó Ervin*nel tölöttem volt be; a másik állás rapiddíjait *Hóman Bálint* fizetéstelen kiségitőtisztí kaptá, az előző évi felhatalmazás alapján.

b) Az altisztí és szolgaszemélyzetben a következő változások történtek:

A 84.638. vkm. sz. alatt engedélyezett altisztí állás *Gelecsics Ignác* könyvtárszolgával töltetett be 2209—1906/1907. rectori sz. alatt. *Halász Alajos* 100 korona személyi pótléka 46.764 vkm. sz. alatt folyósítottat. *Beck Ferenc*z ideiglenesen kinevezett szolgál véglegesítettet (4672—1905/1906. rectori sz., megerősítve 57.171/1906. vkm. sz.). A két kiségitő szolgál napszáma folytatólagosan engedélyezettetett s részükre 22.855/1906. vkm. sz. alatt 50—50 korona ruhapénz utalványoztatott.

A szolgaszemélyzet immár halaszthatatlan szaporítására indokolt előterjesztést tettem, mely azonban kielégítő elintézést nem nyert.

III. A könyvtár bevételei tettek 1906-ban: 38.209 korona 55 fillért, melyből 5140 korona 80 fillér a beiktatási díjnak az egyetemi könyvtárra eső része. A zárszámadás 67 korona 75 fillér túlköltéssel zárattott le. A díjnoki és napszámelőleg mérlege 6830 korona bevétellel és ugyanannyi kiadásal zárult.

A lefolyt évben könyvtárunk vétel útján szaporodott 2564 kötet művel;

ajándék útján:

a) özv. *Károlyiné Pauler Gizella* úrnő adományá 336 »

b) egyéb ajándék 2615 »

melyek között volt egyetemi nyomtatvány 101 db, dissertatió 1172 db, iskolai értesítő 59 db. Az évi gyarapodás tehát együttvéve 5515 kötet és füzet.

Nagyobb ajándékok az özv. *Károlyiné* ajándékán kívül: dr. *Nékám Lajos* egyetemi tanár úr ajándéka 132 kötet és *Hóman Bálint* úr ajándéka 140 kötet.

Könyveket ajándékoztak még:

A) Hatóságok, intézetek, egyesületek és szerkesztőségek: *a)* Magyar országgyűlés képviselőháza, M. kir. kormány, Horvátországi orsz. kormány, Somogy vm., Budapest székesfőváros, Nagyszalonta város, Ogulin város, Pozsony város, Sepsiszentgyörgy város, Temesvár város, Varasd város, Vukovár város, Zágráb város; — Cs. és kir. közös kormány, Boszniai tartományi kormány (Bécs), Boszniai helyi kormány (Sarajevo), Belga-kormány, Canadai kormány; — Egyesült-Államok kormánya, Francia kormány, Galicziai helyi kormány, Indiai kormány Calcutta, Olasz kormány, Orosz kormány, Osztrák kormány, Porosz kormány, Genf város; — Esztergomi érsekség, Kalocsai érsekség, Székesfehérvári püspökség, Pannonhalmi főapátság, Örménykatholikus püspökség, Zirczi apátság; — M. k. közigazgatási bíróság, M. k. posta- és táv-iridalgazgatóság, M. k. földtani intézet, M. k. szabadalmi hivatal, M. k. államnyomda, Orsz. meteorológiai és fölmágnességi intézet, Országos vízépítési igazgatóság, Budapesti keresk. és iparkamara; — M. k. központi statisztikai hivatal, Budapest fővárosi statisztikai hivatal, K. u. k. Österr. Statistische Central-Commission, L'institut international de Statistique, Institut de bactériologie. (Lissabon), Kgl. geodätisches Institut (Potsdam), Geological Survey of Canada; — K. u. k. Kriegs-Archiv (Wien), K. u. k. Marine-Technisches-Komitee (Pola), Militär-Geograph. Institut (Wien), Smithsonian Institution (Washington); — Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa, Békés vármegyei köz-kórház, Bellevue Hospital (Nev-York), Hopkins Hospital (Baltimore), Middlesex Hospital, Stefánia-gyermek-kórház, Magyar Tudományos Akadémia, Bécsi cs. Tudományos Akadémia, Académie royale de Belgique, Académie de Paris, Accadémie dei Lincei (Róma), Preussische Akademie der Wissenschaften, Bács-Bodrog vármegyei tört. társ., Budapesti magy. orvosegyesület, Hunyadmegyei tört. és régészeti társulat, Izr. magy. irodalmi társaság, Kereskedelmi múzeum, Magy. fogorvosok egyesülete, Magyar iparművészeti társulat, Magyar jogászegylet, Magyar mérnök- és építészegylet, Műbarátok köre, Orsz. állatvédő egyesület, Székely Nemzeti Múzeum (Sepsiszentgyörgy), Szilágyi István-kör Máramarossziget. Veszprémi gazdasági egyesület, Asiatic society of Bengal, Budapesti központi tejcsernok, Club médical de Constantinople, Luvis et Clark Congress (Portland), Mitteleuropäischer Wirtschafts-Verein; — Pathological Society of London, Wissenschaftlich-Humanitäre Comité (Charlottenburg), Buchhandlung Baer et Co. (Frankfurt a/M.), Buchhandlung Hesse Max (Leipzig), Hinrichs Buchhandlung (Leipzig), Kilian Frigyes könyvkereskedése, Langenscheidt'sche Verlagsbuchhandlung (Berlin), Buchhandlung Vorwärts (Berlin).

b) **Szerkesztőségek:** Bolond Istók, Borsszem Jankó, Budapesti Hirlap, Budapesti Közlöny, Budapesti Szemle, Büntetőjog Tára, Gesetz- u. Verordnungsblatt, Gyógyászat Gyógyszerészeti Hetilap, Gyógyszerészeti Közlöny, Jézus Szentséges Szívének Hírnöke, Jogtudományi Közlöny, Kakas Márton, Központi Értesítő, Magyar Ipar, Magyar Mérnök-Építészeti Egylet Heti Értesítője, Magyar Nyelvőr, Magyar Orvosi Archivum, Magyar Peadagogia, Magyar Pénzügy, Magyar Zsidó-Szemle, Néppárt, Orsz. Középiskolai Tanáregyleti Közlöny, Pénzügyi Közlöny, Pester Lloyd, Pesti Napló, Reichsgesetzblatt für die im Reichsrate vertr. Länder, Religio, Rendeleti Közlöny, Tanítók Szava, Turul, Ústökös, Vasárnapi Ujság és Zenelap.

c) **Könyvtárak:** Brazilia, Bibliotheca di Parà; Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára; Cambridge, Library of Harward University; Chicago, The John Crerar library; Frankfurt a. M., Rothschild'sche Bibliothek; New-York, Public Library; Oxford, Bodleian Library; Prágai egyet. könyvtár; Stockholmi egyetemi könyvtár; Washington, Library of Carnegie Institution; Washington, Library of Congress.

d) **Magyar egyetemek és iskolák közül:** Budapesti kir. m. tud.-egyetem Budapesti tud.-egyetem bölcsészeti kara, Budapesti kir. tudományegyetemi

növénykert, Budapesti tud.-egyetem sebészeti klinikája, Budapesti papnövénydékek magy. egyházirodalmi iskolája, Kolozsvári tud.-egyetem, Kolozsvári egyetem orvosi kara, Budapesti József-műegyetem, Budapesti m. kir. állatorvosi főiskola, Egri joglyceum, Fiumei cs. és kir. tengerészeti akadémia, Kecskeméti jogakadémia, Gyönki ev. ref. gymn., Sepsiszentgyörgyi gymnasium.

e) *Külföldi egyetemek és iskolák*: Baseli egyetem, Bécsi egyetem, Berni egyetem, Bonni egyetem, Boroszlói egyetem, Coimbrai egyetem, Csernovitzi egyetem, Dorpatii egyetem, University of Edinburgh, Göttingai egyetem, Greifswaldi egyetem, Halle-i egyetem, Jassy-i egyetem, Technische Hochschule, (Karlsruhe), Kopenhágai egyetem, Krakói egyetem, Lausannei egyetem, Lipcsei egyetem, Université de Lyon, Marburgi egyetem, Michigan college of Mines, Columbia University (New-York), New-Yorki egyetem, Oxfordi egyetem, Párisi egyetem, Écol pratique des hautes études (Páris), Prágai egyetem, Strassburgi egyetem, Tübingai egyetem, Utrechti egyetem, Düsseldorf Realgymnasium.

B) **Magánosok**: Ahn Friedrich, br. Ambrózy Béla (Budapest), Dr. Angyal Dávid (Budapest), Dr. Asbóth Oszkár (Budapest), Dr. Bajza József (Budapest), Balch Th. W. (Philadelphia), Dr. Barbul Jenő (Budapest), Barth Joh. Ambrosius (Lipcse), Dr. Bárány Gerő (Budapest), Bergfert Árpád (Selmeczbánya), Berjot J. (Páris), Biró Hugó (Budapest), Bodrogh Pál (Budapest), Cretu Gr. (Bukarest), Csoska Ferencz, Danninger József (Pozsony), Darnay Kálmán (Sümege), Dévay József (Budapest), Dr. Dézsi Lajos (Kolozsvár), Diószegi Győző (Budapest), Dombovány Géza (Budapest), Domitrovich Ármin (Budapest), Dowson Walter (London), Drumár János (Debreczen), Dr. Druskovitz Helen (Wittenberg), Erményi Emil (Bécs), Dr. Esterházy Sándor (Kassa), Farretté Antonio (Róma), Felmann Jacob (Helsingfors), Fehér Ipoly (Pannonhalma), Ferenczy Árpád (Sárospatak), Dr. Ferenczi Zoltán (Budapest), Fitos Vilmos (Budapest), Fülöp Sándor, Glaser Edward (München, Glein Karl (Ziegenhain), Goldberger Andor (Budapest), Gonzales Anastazio Alfaro (Costa Rica), Gyöngyösy László, Dr. Győry Tibor (Budapest), Haffkine W. M., Dr. Hantos Elemér (Budapest), Dr. Havas Rezső (Budapest), Dr. Hegedüs István (Budapest) Dr. Hegedüs Lóránt (Budapest), Dr. Herczegh Mihály (Budapest) Herman Ottó (Budapest), Hóman Bálint (Budapest), Horváth János (Budapest), Dr. Janovics Jenő (Kolozsvár), Iványi István, Kalmár J., Kassovitz Tivadar Brunó (Budapest), Kautz Gyula (Budapest), Kemény Ödön, Kérészy Zoltán (Kassa), Klein Arthur (Budapest), Dr. Kövesligethy Radó (Budapest), Dr. Kraus Gusztáv (Frankfurt a/M.), Kirsch Jenő (Budapest), Kudora János, Özv. gróf Kuun Gézáné (Maros-Németi), Kunos Ignác (Budapest), Dr. Kuzskó István (Kolozsvár), Küzdényi Szilárd (Szolnok), Lázár Elemér (Budapest), Lindheim Alfréd (Bécs), Löw Immanuel (Szeged), Dr. Márki Sándor (Kolozsvár), Merck E. (Darmstad), Mészöly Gedeon (Künszentmiklós), Dr. Michelis F. prof. (Frankfurt a/M.), Dr. Mihályfi Ákos (Budapest), Milhoffer Sándor (Kassa), Milleker Bódog (Versecz), Némáti Kálmán (Budapest), Dr. Nékám Lajos (Budapest), Niessen-Wiesbaden (Berlin), Orosz Ernő, Dr. Ortway Tivadar (Pozsony), Palkovics E. (Budapest), Pápay József, Paur Ödön (Budapest), Pekár Károly (Budapest), Perl Mihály (N.-Beckerek), Petrunkevich Alexander, Pintér Jenő (Szeged), Dr. Radnai Rezső (Budapest), Dr. Radó Antal (Budapest), Br. Radvánszky Béla (Budapest), Rakovszky István (Budapest), Reitzer Béla, Ruszt József (Budapest), Salamon Henrik (Budapest), Sarmaságh Géza (Nyitra), Scalise Giuseppe, Schmall Lajos (Budapest), Schwimmer Róza (Budapest), Szabó Ervin, (Budapest), Shedd Cutler E. (Wichita), Dr. Simonyi Zsigmond (Budapest), Szilágyi József (Budapest). Dr. Soós Kálmán, Soliména Camillo, Szemere Miklós (Budapest), Tomka József, Tompa Imre (Brassó), Dr. Tóth István (Budapest), Tuzson János (Budapest), Váli Ernő (Budapest), Vajda Viktor (Budapest), Várady Géza, Venetianer Lajos (Budapest), Walter Gyula (Esztergom), Dr. Weisz Miksa (Budapest), Yolland Arthur (Budapest), Dr. Young James of Kelly (Glasgow), Zemlényi Árpád (Budapest), Gróf Zichy János (Budapest).

A külföldi könyvtárakkal és tudományos intézetekkel való érintkezéseinkről a következő jegyzék szól:

Auclandi (Új-Zéland) Free Public Library, Bécsi udvari könyvtár, Bécsi csász. tud. Akadémia könyvtára, Bécsi egyet. könyvtár, Bécsi K. K. Technische Hochschule könyvtára, Bécsi k. k. Institut f. Oesterr. Geschichtsforschung, Bécsi Stadtbibliothek, Berlini kir. könyvtár, Breslauer Stadtbibliothek, Czernowitzi egyet. könyvtár, Deutsche Bibliographische Gesellschaft, Göttingai egyet. könyvtár, Gráci egyet. könyvtár, Greifswaldi egyet. könyvtár, Krakói egyet. könyvtár, Leideni egyet. könyvtár, Lembergi egyet. könyvtár, Lipcsei egyet. könyvtár, Mexikói Egyesült Államok Consulátusa, Münchener Hof- u. Staatsbibliothek, Münchener egyet. könyvtár, Pólai k. u. k. Marine-Technisches-Komitee, Párisi Bibliothèque Nationale, Prágai egyet. könyvtár, Strassburgi egyet. könyvtár, Wolfenbütteli hercegi könyvtár.

I. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár olvasótermét látogatók foglalkozási ág szerinti kimutatása az 1906. évben.

	Január	Február	Márczius	Április	Május	Június	Szeptember	Október	November	Deczember	Összesen
Jog- és államtud. hallgató	80	72	31	15	13	5	510	346	127	61	1260
Orvostanhallgató	27	26	7	7	6	5	143	114	54	20	409
Bölcsészethallgató	46	42	23	8	8	5	326	211	78	25	772
Gyógyszerészethallgató	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
Hittanhallgató	—	1	1	—	—	—	3	1	—	—	6
Műegyetemi hallgató	18	19	5	5	2	3	47	32	23	14	168
Közép- és szakisk. tanuló	1	1	—	2	1	2	6	5	2	13	33
Állatorvostanhallgató	3	1	1	—	1	—	6	6	—	1	19
Jog- és államtud. szigorló	4	—	4	1	—	2	6	4	1	2	24
Orvostani szigorló	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bölcsészeti szigorló	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ügyvédjelölt és joggya- kornok	13	7	8	4	9	5	38	29	16	4	133
Tanár- és tanítójelölt	5	2	1	—	—	—	12	4	2	1	27
Magánzó	2	2	—	—	2	—	1	1	3	1	12
Hivatalnok	5	7	6	2	4	2	28	16	4	8	82
Hírlapíró és író	1	—	3	—	2	—	2	2	1	—	11
Tanár és tanító	4	3	—	—	—	—	13	8	5	2	35
Ügyvéd	1	—	—	1	2	—	4	4	3	1	16
Orvos	—	—	1	—	—	—	3	1	1	—	6
Lelkész	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Katonatiszt	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1	3
Kereskedő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mézőnök	1	—	1	—	—	—	3	3	1	—	9
Művész	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Vegyész	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	4
Műiparos	1	2	—	—	—	—	—	2	1	—	6
Gazdász	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Közigazg. tanf. hallg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gyógyszerész	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Állatorvos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	212	185	93	45	52	29	1155	791	323	154	3039

A 3039 látogatási jogosultsággal bíró olvasó 52.987 ízben vette igénybe az olvasótermet és itt 57.946 művet használt. Az erre vonatkozó részletes kimutatás a II. táblázatban foglaltatik.

II. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár közolvasótermének forgalma
az 1906. évben.

Hónap	Olvasók összege	A használt művek szakok szerint									A használt művek összege
		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	
		Hittudom.	Jogtudom.	Allamtud.	Orvostud.	Mathem. és term.-tud.	Bölcsész- és nevel.-tud.	Történelmi és földr.-tud.	Nyelvészet és irodalom	Egyet. encycl. és vegyesek	
Január	6567	29	2568	593	1099	615	193	1188	558	289	7132
Február	7330	35	2888	621	1221	750	228	1147	779	367	8036
Márczius	7033	25	2913	585	1082	677	263	1089	719	344	7697
Április	3914	22	1585	424	657	422	150	635	359	181	4435
Május	3880	27	1571	451	623	337	121	659	202	211	4202
Június	1385	6	586	110	221	138	67	258	77	106	1569
Szeptember	2879	16	999	306	349	219	118	670	308	241	3226
Október	7110	19	2698	666	911	718	259	1088	925	420	7704
November	7584	14	3001	681	1064	688	233	1035	999	430	8145
Deczember	5305	6	1933	530	752	597	261	666	664	391	5800
Összesen	52987	199	20742	4967	7979	5161	1893	8435	5590	2980	57946

Az olvasóterem július és augusztus hónapban zárva volt.

III. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár tanári dolgozó- és folyóirati termében a használati forgalom az 1906. évben.

H ó n a p	Az olvasók száma	A használt művek száma
Január	449	640
Február	425	589
Márczius	471	638
Április	311	425
Május	399	544
Június	241	352
Július	—	—
Augusztus	—	—
Szeptember	361	504
Október	464	623
November	432	603
Deczember	343	495
Összesen	3896	5413

Az olvasóterem július és augusztus hónapban zárva volt.

IV. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár könyvkölcsönzési forgalma
az 1906. évben.

H ó n a p	A kölcsönzók száma	A kölcsönvett művek száma
Január	257	592
Február	272	655
Márczius	315	802
Április	234	634
Május	292	774
Június	258	881
Szeptember	191	494
Október	300	890
November	291	715
Deczember	225	518
Összesen	2635	6555

SZAKIRODALOM.

Gyulai, Augustus: *Bibliography of english authors works translated into hungarian language.* (1620—1908.) Budapest. 1908. Armin Fritz. 8-rét. 48 lap. Ára?

E kis füzetke czélját illetőleg szerzője semminemű felvilágosítást sem ad ugyan, mégis kétségtelennek látszik, hogy elkészítése a londoni magyar kiállítással van kapcsolatban. Valószínűleg az a cél lebegett szerzőnk szeme előtt, hogy az Earl's courtban megforduló angol közönséget tájékoztassa arról a hatásról, melyet az angol (és amerikai) irodalom szellemi életünkre tesz; de miként a kellő előkészület nélkül rendezett londoni magyar kiállítás csak igen halvány képet nyújt hazánk kulturájáról és iparáról, úgy a *Gyulai* Ágost úgy látszik szintoly hamarosan összerótt füzetkéje is szerfölött hiányosan számol be az angol-amerikai irodalom magyarra fordított termékeinek valóban hosszú soráról.

Hogy *Gyulai* az angolból fordított magyar művek mily tekintélyes részéről nem bír tudomással, azt műve első három, a szép-irodalom főműfajainak szentelt, csoportjából (az elbeszélő próza-irodalmat a szokásos *Fiction* helyett *Romances* kitételrel jelöli) kimaradt következő adalékok mutatják:

1. *Gray* Tamás, Elégia egy római temetőre. Róma, 1827. —
2. *Hervey*, Sírhalmai. Fordította *Pézteli* József. Pozsony, 1790. —
3. *Longfellow*, Hiavata. Fordította *Bernátsky* F. Budapest, 1883. —
4. *Lowth*, Hercules választása. Bécs, 1791. — 5. *Milton*, Elvesztett paradicsom. 2. kiadás. Kassa, 1817. — 6. *Tennyson*, Király-idillek. Fordította *Csukássy* J. Budapest, 1876. — 7. *Young*, Éjszakái. Fordította *Pézteli* József. 2. kiadás. Pozsony, 1795. —
8. Ugyanaz. 3. kiadás. U. o., 1815. — 9. *Levis*, (sic) Egy óra. Tünneményes varázsjáték. Kassa, 1829. — 10. *Marlow*, Faust. Fordította *Londesz* Elek. Arad, 1894. — 11. *Shakspere*, A szentiván-éji álom. Fordította *Arany* János. Bécs, 1880. — 12. Ugyanaz, János király. Fordította *Arany* János. 5. kiadás. Budapest, 1895. —
13. *Alexander* Mrs., Az ő ellensége. 2 köt. Budapest, 1894. (Pannonia). — 14. *Barcley* North, A gyémántgomb. Budapest, 1890. — 15. *Beecher Stowe*, Tamás bátya gunyhója. Átdolgozta

- Darvay* Mór. 2. kötet. Budapest, 1903. — 16. *Bunyan*, A zarán-
dok útja. Fordította *Szabados* Béla. Új kiadás. Budapest, é. n. —
17. *Collins*, A vérpad. Budapest. 1887. — 18. *Cooper*, Bör-
harisnya, Átdolgozta *Hevesi* Imre. Budapest, é. n. — 19. Mrs.
Craik, Garland lelkész leánya. Fordította *Végh* Arthur. Budapest,
1903. — 20. *Crawford*. Via crucis. Fordította *Sziklai*. Budapest,
1902. — 21. Ugyanaz. Szinész és gróf leány. U. o. — 22. *Dickens*,
Twist Olivér. Vác, 1872. — 23. *Doyle*, A nyomorék. Fordította
Milton Oszkár. Budapest, 1905. — 24. Ugyanaz. A tánczoló
emberkék. Fordította ugyanaz. Budapest, 1905. — 25. Ugyanaz.
A flotta-szerződés. Fordította ugyanaz. Budapest, 1906. —
26. Ugyanaz. Az aranszemüveg. Fordította ugyanaz. Budapest,
1905. — 27. Ugyanaz. Sherlock Holmes mint betörő. Fordította
ugyanaz. Budapest, 1905. — 28. Ugyanaz. Sherlock Holmes meg-
kerül. Fordította ugyanaz. Budapest, 1905. — 29. Ugyanaz. Öt
narancsmag. Fordította *Kemény* Aladár. Budapest, 1905. —
30. Ugyanaz. A sárca arc. Fordította ugyanaz. Budapest, 1906. —
31. Ugyanaz. A négyek jele. Fordította ugyanaz. 2 köt. Buda-
pest, 1906. — 32. Ugyanaz. A beryll-fejdisz története. Fordította
ugyanaz. Budapest, 1905. — 33. Ugyanaz. A vöröshajúak szövet-
sége. Fordította ugyanaz. Budapest, 1905. — 34. Ugyanaz. A mér-
nök hüvelykujja. Fordította ugyanaz. Budapest, 1906. — 35. Ugyanaz.
Furcsa hivatal. Fordította ugyanaz. Budapest, 1906. — 36. Ugyanaz.
Haramia-fogás. Fordította ugyanaz. Budapest, 1906. — 37. Ugyanaz.
A véres boszú. Fordította *Túry* Gyula. Budapest, 1903. —
38. Ugyanaz, A ki legyőzte Sherlock Holmest. Budapest, 1903. —
39. Ugyanaz. Utazás a halál torkába. Fordította *Zigány* Árpád.
Budapest, 1904. — 40. Ugyanaz. Egy veszélyes kirándulás. —
A Koroskó tragédiája. Fordította *Kövér* Ilma. Budapest, 1903. —
41. Ugyanaz. A feltámadt detektív. Fordította *Tábori* Kornél.
Budapest, é. n. — 42. Ugyanaz. A Rings-gylandi rejtély. Buda-
pest, 1903. — 43. Ugyanaz. A vöröshajúak szövetsége. Fordi-
totta *Akantisz* Viktor. Budapest, 1902. — 44. Ugyanaz. Sherlock
Holmes újabb kalandjai. Fordította *Mikes* Lajos. Budapest, 1903. —
45. Ugyanaz. Sherlock Holmes kalandjai. Budapest, 1903. —
46. Ugyanaz. Egy család réme. Budapest, 1905. — 47. *Egan*,
Szívek harcza. 3 kötet. Budapest, 1878. — 48. *Fullerton*, Csodá-
latos, de való. 2 kötet. Temesvár, 1867. — 49. Ugyanaz. A jegyző
leánya. Kalocsa, 1881. — 50. Ugyanaz. Laurenczia. Budapest,
1892. — 51. *Frank Lee* Benedict, St. Simon unokahuga. For-
ditotta *Mudrony* Pál. 2 köt. Budapest, 1879. — 52. *Garland*,
Sötét zsarnokság. Fordította *Schöpflin* Aladár. Budapest, 1907. —
53. *Gordon*, Rezeda kisasszony. Fordította ugyanaz. Budapest,
1907. — 54. *Gray*, Küzdelmes szerelem. Budapest, 1906. —
55. *Gunther* A. Hűségért hűséget. Budapest, é. n. — 56. *James*,

Robin Hood. Fordította *Petőfi* Sándor. 2. kiadás. Pest, 1873. — 57. *Kipling*, Gyermekek mesék. Fordította *Mikes* Lajos. Budapest, 1903. — 58. *Montgomery* A., A Cliffordok. Kalocsa, 1875. — 59. *Morris* W. S., Nem házasodunk. Budapest, é. n. — 60. *Ouida*, A válóperek háza. Budapest, 1890. — 61. *Richmond*, A tejáros leány. Budapest, 1886. — 62. *Ruffiny* J., Parayreenék a párisi világtárlaton. Fordította *Mudrony* Pál. Budapest, 1876. — 63. *Sheenan* P. A., Az én új káplánom. Fordította *Cziklay* Lajos. — 64. Ugyanaz. Delmege Lukács. Budapest, 1905. — 65. *Stoker*, Drakula. Budapest, 1898.¹ — 66. *Stockton*. Vizen és szárazon. Budapest, 1905. — 67. *Swift*, Gulliver utazásai., Pest, 1865. — 68. Ugyanaz. Átdolgozta *Hoffmann* F. Budapest. 1891. — 69. *Thakeray*, A négy György. Fordította *Szász* Béla. 2. kiadás. Budapest, 1893. — 70. *Wallace*, Ben Húr. Fordította *Székrenyi* Lajos. 2 kötet, 2. kiadás. Budapest, 1895. — 71. Ugyanaz. 3. kiadás. Budapest, 1901. — 72. Ugyanaz. Fordította *Török* Jenő. 2. kötet. Budapest, 1904. — 73. *Wilde*, Gray Dorian arczképe. Budapest. (Országos Magyar Irodalmi r.-t.). — 74. Ugyanaz. A boldog herceg. Fordította *Iván* Imre. Budapest, 1904. — 75. Ugyanaz. De profundis. Fordította *Sztankay* Géza. Budapest, 1905. — 76. *Wilson* A. E., Regina. 2. kötet. Budapest, 1878. — 77. *Wiseman*, Fabiola. Fordította *Holló* Mihály. Pest, 1856.

Ime, 77 olyan könyvezím, a melyek létezéséről *Gyulai* mitsem tud, pedig nem egy közülök a magyar irodalomtörténetben is bír jelentőséggel. S megjegyzem, hogy ez adalékok koránt sincsenek jelen sorok írójának valamely régóta felgyűlő adatkészletéből merítve, hanem egyszerűen a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának az angol költészetet tartalmazó szakkatalógusából vannak kijegyezve, alig másfél napi fáradsággal. Valóban elszomorító, hogy ezen kényelmes segédeszköz a szóban forgó bibliográfia összeállítójának elkerülte a figyelmét s hogy *Gyulai* nem tartotta érdemesnek munkája megszerkesztésénél felhasználni annak a közkönyvtárnak az anyagát, melynek legfőbb programmpontját a hungaricák összegyűjtése teszi.

Ily hiányokért csak sovány kárpótlás, hogy *Gyulai* jónak látja *Wilde* Saloméját elhódítani a francziáktól s az angol irodalmat gazdagítani vele.

S miként az anyag teljessége, úgy bibliográfiai feldolgozása is szerfölött hiányos, dilleltáns munka. A könyvek rétnagyságára, lapszámozására, nyomtatójára nem terjed ki, a fordítók nevét sokszor mellőzi s a szerző álnevét illetőleg egyöntetű eljárást nem követ. Így *Dickens* regényeit mindig a szerző neve alatt veszi fel s *Boz*, alól még csak nem is utal; ellenben a *Brontë* nővé-

¹ *Gyulai* csupán az 1906-iki kiadást ismeri, de hogy ez már a második, nem említi.

reknek Angliában még ma is kedvelt s az új kiadásokban kizárólag nevük alatt megjelenő regényeit csakis egykori álnevük, *Currer Bell* alatt találjuk fel s az egész jegyzékben hasztalanul keressük a *Brontë*-k nevét.

Ellenben dicséretes gondolat volt szerzőnktől az egyes könyvczímek mellé zárjel közt kitenni a munka angol czímét is, miután köztudomású, hogy a fordítók épen a czímekkel járnak el a legszabadabban és sokszor annyira kiforgatják eredeti mivoltából, hogy nem egy kellemetlen csalódást okoznak a gyanutlan olvasónak, a ki az új czím alatt már ismert történettel találkozik. Csak az a baj, hogy szerzőnk itt is a könnyebb végét fogta a dolognak s nagyrészt csupán azon czímek eredetijét közölte, melyek legközelebb állnak az eredetihez, míg ott, hol az eredeti czímet csupán az illető munka ismerete alapján lehetne megállapítani, ez a közlés legtöbbször hiányzik. Helytelen az is, hogy egyik-másik novellás kötet magyar czímét egyszerűen lefordítja angolra s ezzel azt a látszatot kelti, mintha ilyen elnevezés alatt jelent volna meg az eredeti, holott a czímet a fordító egészen önkényesen alkotta. Így például *Wilde* Oszkárnak tudunkkal sohasem jelent meg *Three tales* című kötete s *Gyulai* munkájában mégis így szerepel egyik novellagyűjteménye, mely alighanem a *The happy Prince and other stories*, vagy a *The House of Pomegranates* című kötetből került ki.

Sajtóhibát aránylag keveset találtam; azok a legbosszantóbbak, melyek a neveket éktelenítik el. Például *György* Ilona *Györy* Ilona helyett a 28. lapon. Ide szeretném sorolni szerző azon botlását is, mintha *Peveřil lovağ*-nak *Smith* J. G. volna a szerzője. Σ.

Leidinger Georg. *Die Teigdrucke des fünfzehnten Jahrhunderts in der K. Hof- und Staatsbibliothek München.* München é. n. Georg G. W. Callweg. 4-rét, 31 l., 29 műlap. Ára hártya-borítékban 90 márka.

A sokszorosító művészet bölcsőkori termékeinek egy érdekes sorozata, mely szinte kizárólag unikumokból áll, tésztanyomatok (*Teigdrucke*, empreintes en pâte, impressions in paste) elnevezése alatt ismeretes a szakemberek előtt. Miután *Pusztai* Ferencz nyomdászati enciklopédiájában¹ igen szűkszavúan, alig 4 sorban végez evvel a XV. század második felében, s nem mint *Pusztai* állítja, e század elején divott sajtószertű eljárással, talán nem lesz érdektelen röviden összefoglalni azokat a fejtegetéseket, melyekkel *Leidinger* jelen díszes munka bevezetésében a tésztanyomás homályos technikáját megvilágítani törekszik.

¹ 440. lap.

Szerinte a tésztaanyagok elkészítése a következő. A papirfelületet vékony tészta masszával kenték be, melynek kémiai összetételét mindeddig nem ismerjük ugyan, de a mely valószínűleg enyves, gyantás s egyéb ragacsos részeket tartalmazott. A még nedves tészta rétegre azután rányomták a képet ábrázoló metszett rézlapot, melynek nyomási felületét vagy azon üresen hagyták, vagy ezüst-, aranyfüsttel, illetve fekete festékkel kenték be. Máskor viszont nem a rézlapot vonták be festékréteggel, hanem a tészta felületét színezték meg. Mindkét esetben a nyert lenyomat színárnyalatai a rézlap felületének egyenetlenségétől függtek.

A tésztaanyagotú képek magassága 36 és 264 mm., szélessége pedig 27 és 190 mm. közt ingadozik. A legkisebb lap felületének méretei 36×27 mm., a legnagyobbéi pedig 260×190, illetve 264×184 mm. A leginkább kedvelt méretek 10—11 mm. magasság és 7—8 mm. szélesség.

A tésztaanyagotok kéziratok díszítésére szolgálnak, egy részük a kódexek egy-egy üres lapjára, sőt néha a szöveg közé van ragasztva, de a többség a kötéstáblák belső felületére lett fölérősítve.

A tésztaanyagotok tárgyát kizárólag a szentírásból merítették, bár van egy-kettő közöttük, mely díszítő motívumok ábrázolására szorítkozik. Készítésük ideje a XV. század második felére tehető, s úgy látszik főleg Bajorországban s Ausztriának ezzel szomszédos részeiben virágzott ez a technika.

A tésztaanyagotok számát W. S. *Schreiber*, Manuel de l'amateur de la gravure sur bois et sur métal au XVe siècle című művében 98-ra teszi, melyek közül 96 unikum. Ilyen termékekben leggazdagabb a müncheni K. Hof- und Staatsbibliothek, mely 34 darabot őriz. Magyarországról a budapesti tudományegyetem szerepel a jegyzékben két darabbal.

Leidinger bevezetését a müncheni könyvtárban őrzött 34 tésztaanyagot tüzetes leírása követi, ezek közül 29 kézzel színezett másolatban van a műhöz csatolva; a másolatok a lehetőségig hűek, habár az eredetiek sokszor rongált állapotából kifolyólag a legtöbbjéről alig lehetne a szerző leírása nélkül megállapítani, hogy mit is ábrázol tulajdonképen. *Dr. Gulyás Pál.*

Giehlow, Karl: *Kaiser Maximilians I. Gebetbuch mit Zeichnungen von Albrecht Dürer und anderen künstler.* Facsimiledruck der Kunstanstalt Albert Berger in Wien. Wien, 1907. Selbstverlag der Herausgebers. 2-rét. 8, 31, 2, 157. l. Ára 500 M.

I. Miksa császár híres imakönyve *Dürer* és *Kranach* Lukács szelvényeivel egyike a müncheni könyvtár legritkább látványosságainak. Külön e célra metszett szép nagy góth betűkkel van nyomtatva hártypapíron az augsburgi *Schönsperger* által s nyom-

tatása ideje 1513 vagy 1514. év. Egyes betűit virág- és fonatmotívumok díszítik ügyes kéziratmásolók műveit utánozva. A ritka szép töredéket a XVI. század végén szerezte meg a buzgó *Dürer*-gyűjtő Miksa, később bajor választó, még pedig *Granvella* biboros örököseitől, a kié volt az egész könyv.

A biboros gyűjteményét ugyanis halála után, 1586-ban Madridból Besançonba vitték. A szintén szenvedélyes gyűjtő, II. Rudolf császár megvásárolta *Granvella* *Dürer*-metszeteit; de az imakönyv elkallódott megbizottai kezén, elég szerencsétlenül két részre osztották, nagyobb része Münchenbe került, a többi, megfosztva kötésétől, szennyes állapotban Besançonban maradt, a hol utolsó tulajdonosa halála után, 1827-ben a közkönyvtár szerezte meg. Ez is szelrajzokkal van ellátva, de jelentéktelenebb művészek kezétől.

A müncheni töredékre 1808-ban *Stuxner*nek *Dürer* rajzairól készült kőrajzai hívták fel a figyelmet, melyek *Gaethe* lelkesedését is felköltötték, de a könyv története akkor már feledésbe ment, egy ideig azt hitték, hogy valamely bajor herczeg ajtatoságának szolgált forrásául. Csak később derítették ki, hogy az, a kinek számára e rajzok készültek, maga I. Miksa császár volt. Még néhány év előtt az volt a közhit, hogy a császár kora legjelesebb művészeit foglalkoztatta abból a czélból, hogy saját használatára mesteri tollrajzokkal díszíttesse ezen, a maga nemében páratlan pazar kiállítású pergamen imakönyvet. Még akkor is, mikor már a könyv többi példányait is fölfedezték (jelenleg négyről tudnak, és pedig a Vatikánban, a bécsi udvari könyvtárban, a British Museumban és Sir *Thomas Brooke* magánkönyvtárában), sokáig úgy tekintették ezeket, mint véletlenül fennmaradt próbalevonatokat, melyek e fő mestermű kidolgozása közben készültek. Annyi igaz is, hogy mindenik példány különbözik valamiben a többitől, különösen a vörösen nyomott initálék tökéletessége szempontjából. Ebben a tekintetben némelyik egyszerű példány felül is múlja az illusztráltat. A többi négy példány is pergamenre van nyomtatva. Azonkívül Bécsben a könyv kisebb kiadásából is létezik egy példány papíron, csaknem ugyanazzal a tartalommal.

E kisebb kiadás létezéséből, valamint a császár használatára szánt, 1508-ból eredő jegyzőkönyv eme följegyzéséből: »gebeet buechl ain ordinarij, das ander extraordinarij« — meríti *Giehlow* a könyv eredetére vonatkozó föltevéseit.

Szerinte tény, hogy a könyv Miksa császár személyes felügyelete alatt készült s ő a szerzője is több imának, de ő ezt a Szent György lovag-rend használatára készítette. Egy nyomtatott imádságos könyv eszméje a császár fejében már koronázása és a törökök elleni háborúterve idejében fölmerült. Ez időben nagy érdeklődést tanúsított az apja, III. Frigyes császár által alapított

katonai Szent György-rend föltámasztása iránt s különösen a hitetlenek ellen Magyarországon folytatott háborújában akarta őket felhasználni. A határozottan egyházi jellegű rendnek azonban számos világi konfraternitása is volt. A rend és a konfraternitások érdekében rendelte el Miksa császár az imádságos könyv kinyomatását és pedig kétféle kiadásban, melyek közül egyik pergamenre nyomtatott folio-alakú díszkiadásnak volt szánva külön betűkkel, a rend előkelőbb tagjai számára, kik közt uralkodó fejedelmek is voltak, a másik pedig rendes betűkkel papírra nyomott quart-kiadásnak, a confraternitasok kevésbé kiváló tagjai számára. Ez volna az értelme a jegyzőkönyvben előforduló megkülönböztetésnek rendes és rendkívüli »gebeetbuechl« között.

S valóban a szöveg szerkesztésében eszközölt pótlások, összevetve egy korábbi kézirattal, valószínűvé teszik azt, hogy a módosítások egy katonai rend szükségletei szempontjából történtek, a melynek statutumai közt különösen nagy súly volt fektetve a szigorú lelkigyakorlatokra. Erre mutat a Szentkereszt officiumának beiktatása s több más szenthez intézendő imádság, melyek mind vonatkozásban álltak a török ellen megindítandó háborúval. Magának Szent Györgynek, a rend patronusának nevéhez több imádság is fűződik.

A nyomtatás nem haladt előre oly gyorsan, mint kellett volna. Miksa császár még 1513-ban is tiz imakönyvet kér, de augsburgi ügyvivője, Conrad *Peutinger* csak egyet képes küldeni. Sőt, mikor már a könyv teljesen készen állt és címlapját megkapta is, több lap maradt elől üresen, várva az imádságos könyvek egyik lényeges részének, a naptári résznek elkészültét. A naptár volt a késedelmezés tulajdonképeni oka, mert a császárnak a naptári részt Rómába kellett előbb elküldenie, hogy megkapja a pápa beleegyezését ősei közül néhánynak neve beiktatására, a kiket szentekül tiszteltek, mielőtt még a kanonizáció szabályai meg lettek volna állapítva. A pápa meg is adta hozzájárulását, de csak Miksa halála után.

Mint akkori idők szokásai szerint a francia »livres d'heures« s a »Hortulus Animae« számos német kiadása, a Szent György lovagok számára rendeltetett imakönyv is oldalszélein fametszettekkel volt tervezve. 1515-ben, mikor már a szöveg a naptári rész kivételével elkészült, Peutinger szétszította azt az azon időbeli leghíresebb fametszők közt, a legnagyobb rész *Dürer* Albertnek jutott. A szélrajzok barna, sárga, zöld, ibolyakék, bíbor és rózsaszín festésben, a *Dürer* iskolájához tartozó művészek szokásos színeiben kerültek kivitelre. Az ívek egy része Nürnbergbe, más része Wittenbergbe került *Cranach*-hoz. Néhány ív Augsburgban maradt, ezeket a feledésből csak újabban kiragadt *Jörg Brey* diszitette, a kinek eredetileg jelöletlen rajzait, a későbbi

korban M. A. (Mathias von Aschaffenburg) jelzéssel látta el valamely tudakos műismerő. Részt vett a munkában a H. D. jel alatt rejtőző Hans *Dürer* is, Albertnak tizenkilencz évvel ifjabb öcsse, az öreg, Magyarországból kivándorolt ötvösnek tizenhetedik gyermeke, a ki valószínűleg 1530-ban Krakkóban halt meg a lengyel király udvaránál.

Miksa császár imakönyvének legnagyobb nevezetességét természetesen a *Dürer*-metszetek képezik. Nem a legjobbat adják ugyan a nagy mestertől, a ki rendelésre nem szeretett dolgozni, de azért mégis tanúi kifogyhatatlan leleményének és fantáziájának. Kalligrafikus díszeit sokan gáncsolják hidegségökért. De a figurális rajzok a valódi *Dürer* Albertet mutatják, fönsége, pajzán humora, finomsága minden változatában. A mély vallásos inspiráció és a decoratív hatás valóságos remekei a két szembetett oldalt elfoglaló Angyali üdvözlés, a Szentháromság a megfeszített Krisztussal s a purgatóriumbeli lelkeket kiszabadító angyalok. Gyönyörű rajz a Stymphali madarak is, háрпиák képében, míg a város falain kívül játszó német banda, melyre egy madár a fatetőn megvetőleg figyel, továbbá az a rajz, a melyben egy ravasz róka kandikál a megriadt tyúkokra és kakasokra, mesterművei a mulattató humornak.

E rajzok reprodukciói már ismételen közzétettek, külön a *Dürer*éi s külön a *Cranach*éi is. Magát az imakönyvet azonban a maga egészében csak most bocsátja először közre *Giehlow* fénynyomattal kombinált fotolitografiákban. A kiadás alapjául a müncheni-besançonai töredékek szolgáltak, melyeket a bécsi és *Brooke*-féle példány megfelelő lapjai egészítenek ki.

Minket ez az irodalmi esemény különösen érdekel, nemcsak a híres illusztrátor magyar származásánál fogva, de annál a kapcsolatnál fogva is, melylyel az imakönyv keletkezésének körülményei történelmünk egy dicsőségteljes korszakához fűződnek.

—r.

Cockerell Sidney C. *The Gorleston Psalter. A manuscript of the beginning of the fourteenth century in the library of C. W. Dyson Perrins.* London, 1907 Chiswick Press. 2-r. 49 l., XXI. tábla. Ára £ 3. 15/6.

Sidney C. *Cockerell* szerint a festett kéziratoknak négy fontos, sajátosan angol típusát különböztethetjük meg. Ezek a X. és XI. századbeli, nagyrészt Winchesterben készült zsoldáros könyvek, a XII. és XIII. század elejéről való, hihetőleg Yorkra visszavezethető vestiariások, a XIII. századi apokalypsisek, melyek részben Canterburyben vagy St. Albansban készülhettek, s végre a XIV. század első felében készült nagy s gazdagon miniatúrázott zsoldáros könyvek, melyek az artoisi és francia flandriai iskolák erős

hatását tükröző s mégis sajátosan nemzeti keletangol iskola termékei. E keletangol iskola fő jellemvonása a pompázó írás és a pazar dísz alkalmazása, élénk színek s férfias rajz. A széleket egész és fél keretrajzok s dróleriek díszítik. Vörös- meg zöldszínű szőlő-, tölgy vagy magyallevél, közbeszórt százszorszépekkel, körömvirágokkal s pimpinellákkal bőven alkalmaztatnak rajtuk. De legjellegzetesebb motivumuk a hol profilban, hol kiterítve rajzolt fűrészelt szélű levél, melynek kék színe színes, vagy aranyozott háttérről emelkedik ki. E keletangol iskola legrégebb terméke az 1250—70 körül készült pompás zsolttáros könyv, mely a Duke of Rutland gyűjteményének egyik legnagyobb darabja. Ezt követik az 1281—84-ből való Tenison Psalter első lapjain látható miniatürök, melyek sokban megegyeznek a bruxellesi s az oxfordi, kétségkívül Petersburgban 1300 körül miniat, zsolttáros könyvek festményeivel. Több más, részint magántulajdonban, részint az oxfordi, cambridgei, s egyéb nyilvános könyvtárakban őrzött, kéziratos könyv díszítése szintén ez iskolára vall. Az iskola virágkora azonban a XIV. század huszas éveibe tehető. E korszak termékei közül a következő négy mutat szorosabb kapcsolatot: a Douaiban őrzött zsolttároskönyv, a *Yates Thompson* tulajdonában lévő St. Omer-Psalter, az Ormesby-Psalter s a jelen díszes kiadványban leírt Gorleston-Psalter, mely C. W. Dyson *Perrins* tulajdona.

A példány történetét a következőkben ismertetjük. *Cockerell* szerint a szóban forgó zsolttáros könyv alighanem Royer *Le Bigor*, Norfolk ötödik grófja, Anglia marshallja számára készült s az eredeti tulajdonos halála után talán a norwichi prioratusba került, legalább a XIV. század második feléből hozzátoldott speciális litánia erre mutat. A reformáció idejében alighanem ismét világi kézre került s Erzsébet királynő ideje óta teljesen meg van világítva a sorsa. Ez időben u. i. egy bejegyzés szerint Sir Thomas *Cornwallis*-é (1519—1604) volt, a ki Mária királynő idejében Suffolk parlamenti képviselője volt s Erzsébet trónralépte után, mint hithű katolikus, visszavonult a közélet teréről. Utána a zsolttáros könyv fiúról-fiúra szállt, a család férfiágának 1823-ban történt kihaltáig. Ekkor a könyv, az úrlapon található bejegyzés szerint, Richard *Aldworth-Neville*-nek, a legidősebb *Cornwallis*-leány férjének, a későbbi *Braybrooke* bárónak a tulajdonába került, a kinek unokája, a hatodik *Braybrooke* báró 1904-ben eladta a családi ereklyét jelenlegi tulajdonosának. Kötése újabbkori, az 1794. és 1813. évek közé eső időből való.

A $14\frac{3}{4} \times 9\frac{1}{4}$ hüvelyk átmérőjű kézirat 228 levélből áll s 13 nagy miniatúrát tartalmaz. E nagy miniatúrák közt legdíszesebb a nyolczadik levélen látható B betű, mely Krisztus törzsfáját ábrázolja s kacsaringói közt 31 alakot tartalmaz; a betűből kiágazó indák által alkotott lapszélkeret pedig 15 király és proféta

alakját s több bibliai jelenetet tartalmaz. E nagy miniatúrákon kívül a könyvben még 188 kétvonalas kisebb kezdőbetűt találunk, melyek közül 145 kaeskringói közt alakos ábrázolásokat is tartalmaz. Ez ábrázolások nem tanuskodnak fényesebb képzelőtehetségről s rendszeren az illető zsoltár kezdőszavainak szó szerinti megjelenítésére törekszenek.

Szerző, mind e rajzok részletes leírását huszonegy remek kivitelű fénynyomatú reprodukcióval élénkíti. E reprodukciók közül csupán tizennégy vonatkozik magára a *Gorleston-zsoltárkönyvre*, a többi a *St. Omer-Psalter*, a *Douai-Psalter*, az *Ormesby-Psalter* és az *Arundel-Psalter*-ből hoz analógiákat.

G—s.

Dorez, Léon: Les manuscrits à peintures de la bibliothèque de Lord Leicester à Holkham Hall, Norfolk. Paris, 1908. Ernest Leroux. 2-rét. 4, 108 l. 60 tábla. Ára 125 frcs.

A norfolki grófság egyik jelentéktelen falucskájában, Holkhamban, remek park közepében emelkedik a *Leicester* grófok kastélya, a hol ma is őrzik azokat az irodalmi s művészeti kincseket, melyeket Thomas *Coke*, későbbi *Leicester* gróf halmozott fel a XVIII. század második tizedében, európai körútja alatt. E jelentős gyűjteményt ép oly sok izléssel, mint aldozatkészséggel egészítette ki örököse és unokaöccse Thomas William *Coke*, a kinek élete belenyúlik a múlt század közepébe. A jelenlegi tulajdonos, *Leicester* lord nem igen fejleszti a gyűjteményeket, de gondosan örökodik épségükön és készséggel nyitja meg az érdeklődő kutatók előtt. E készségének adta tanújelét azzal is, hogy lehetővé tette jelen fényes kiadvány megjelenését, mely az Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres s a Société des Bibliophiles français támogatásával Ernest *Leroux* párisi kiadónál látott napvilágót.

A munka 60 műlapot tartalmaz, melyek egyszínű fénynyomat-másolatokban csak halvány fogalmat adhatnak a *Leicester* gyűjtemény miniatúráinak szín pompájáról. Az 59. lap magyar vonatkozású, a mennyiben II. Ulászló király czimere díszlik rajta. Bővebb leírását s kisebbített hasonmását jelen füzetünk vezető cikkelyében találja meg az olvasó. A többi műlap minket közelebbről nem érdeklő, igen különböző provenienciájú kodexek miniatúráit mutatja be, melyek az olasz, német, angol, francia s flamand miniatúra-festészet egyes korszakairól adnak képet. A táblák egy része néhány érdekes bekötést ábrázol.

A gazdag anyagból érdekes multjánál fogva kiemeljük azt a négy angol-szász, illetve német XI—XIII. századi evangéliumos és misés könyvet, mely az első 21 táblán van bemutatva. E kéziratok a weingarteni apátságból valók, a honnan 1807-ben

Thiébauld tábornok küldte el őket Párisba, mint a hadizsákmányból öt megillető részt s 1818-ban kerültek vétel útján az angol főúr birtokába. A weingarteni klostrom kézirati gyűjteményének javarésze a párisi Bibliothéque Nationale-t volt hivatva gyarapítani, míg a maradékot *Thiébauld* a fuldai könyvtárba kebelezte be.

Miniatürjeinek változatos elrendezésével tűnik ki a 30—39. táblákon bemutatott biblia, mely Észak-Olaszországban készült a XIV. sz. második felében s a hagyomány VII. Kelemen ellenpápával hozza kapcsolatba. Készítője felől eltérők a vélemények. William Kanny *Ottley* 1813-ban írt már róla s *Giotto*-nak tulajdonította, míg A. *Venturi* ama véleményének ad kifejezést, hogy német hatás alatt álló milanói mesterek munkája. Végleges ítéletet *Dorez* nem kockáztat meg, későbbre igéri ezt, egy a Leicester-bibliával szorosabb rokonságban álló biblia-csoportról kiadandó tanulmányában. Σ

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXIX. *évfolyam* 14. szám (1908. április 4.): A. Wangerin, Franz Neumann und sein Wirken als Forscher und Lehrer (Woldemar Voigt). — R. Ulrich, Programmwesen und Programm-bibliothek der höheren Schulen in Deutschland, Österreich und der Schweiz. — 15. szám (április 11.): K. Schottenloher, Bamberger Privatbibliotheken aus alter und neuer Zeit (Emil Reicke). — A. W. Unger, Wie ein Buch entsteht. — 16. szám (április 18.): R. L. Prager, Der deutsche Buchhandel (Wilhelm Ruprecht). — 17. szám (április 25.): A. Schindler, Gesamtregister zur Deutschen Juristenzeitung (R. Mothes). — 18. szám (május 2.): L. Salomon, Allgemeine Geschichte des Zeitungswesens. (Ernst Consentius). — 19. szám (május 16.): J. A. Farrer, Literarische Fälschungen. Übs. von Fr. J. Kleemeier (Robert F. Arnold). — Alphabetisches Verzeichnis der laufenden Zeitschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin. März 1908. — 21. szám (május 23.): P. Lehmann, Franciscus Modius als Handschriftenforscher (Maximilian Lehnerdt). — 22. szám (május 30.): E. Kundt, Lessing und der Buchhandel. (Ernst Consentius).

La bibliofilia. X. *évfolyam* I. füzet (1908. április): Leo S. Olschki, Un ufficio della Madonna di due Papi. — Arnaldo Bonaventura, Un esemplare eccezionale dei *Flores Musicae*. — Leo S. Olschki, Livres inconnus aux bibliographes. (Folytatólagos közlemény.) — G. Boffito, Saggio di bibliografia Egidiana. (Folytatólagos közlemény.) — A. Boinet, Courrier de France. — Henry R. Plomer, News from England. — 2--3. füzet (május—június): Paolo d' Ancona, Di alcuni codici miniati di scuola fiorentina. — Ugo Nomi-Pesciolini, Niccolò Machiavelli a San Gimignano. — G. Boffito, Saggio di Bibliografia Egidiana. (Folytatólagos közlemény.) — Leo S. Olschki, Livres inconnus aux bibliographes. (Folytatólagos közlemény.) — Leo S. Olschki, Quelques manuscrits fort précieux. — C. Lozzi, Giovanni Guidetti e le sue opere musicali. — *Noterelle* bibliografiche. — A. Boinet, Courrier de France. — Henry R. Plomer, News from England. — **Állandórovatok:** Notizie. Pubblicazioni di carattere bibliografico e intorno alla storia dell' arte tipografica. Vendite pubbliche. Necrologio.

Le bibliographe moderne. XI. *évfolyam* 64—65. szám (1907. július—október): Pierre de Vaissière, Le fonds du Grand Prieuré de France aux Archives nationales. — P. Arnaudet, Inventaire de la librairie du château de Blois en 1518. (Folytatólagos közlemény.) — G. Lepreux, Antoine Estienne, premier imprimeur du roi. — Henri Stein, Une visite à la bibliothèque communale de Ferrare. — Henri Stein, Bibliographie des usages locaux. — Chronique des Archives: Allemagne. Belgique. Cuba. Espagne. France. Italie. Pays-Bas. — Chronique des Bibliothèques: Allemagne. Belgique. Espagne. États-Unies. France. Grande-Bretagne. Italie. — Chronique bibliographique: La »Gesellschaft für Typenkunde des XV. Jahrhunderts«. Bibliographie des légendes hagiographiques. Bibliographie

de Nicaise Ladam. Découverte d'une impression de Gutenberg. Archives du bibliophile breton. Les méfaits du »Journal de la Librairie«. Anciennes bibliothèques. Congrès bibliographiques. Histoire de l'imprimerie. Catalogues de livres rares. — Comptes rendus et livres nouveaux: Charles Schmidt, Les sources de l'histoire de France depuis 1784 aux Archives nationales. (H. S.) M. Livingstone, A guide to the public records of Scotland. (H. S.) Hugo P. Thieme, Guide bibliographique de la littérature française de 1800 à 1906. (H. S.) Kristian Setterwall, Svensk historisk bibliografi 1875—1900. (H. S.) Victor Fris, Bibliographie sur l'histoire de Gand, depuis les origines jusqu' à la fin du XVe siècle. (H. S.) Lodovico Frati, Alessandro Chigi e Albano Sorbelli, Catalogo dei Manoscritti di Ulisse Aldrovandi (L. G. Pélissier). Bibliografisches Repertorium. II. III. Band. (H. S.) Fr. Pazdirek, Manuel universel de la littérature musicale. Tomes X et XI. (H. de C.) W. Podiebrad, J. Bandrière, et L. Galle, Armorial des bibliophiles de Lyonnais, Forez, Beaujolais et Dombes. (M. L. P.) C. M. Briquet, La filigranes; dictionnaire historique des marques du papier. (H. S.)

Mitteilungen des Österr. Vereins für Bibliothekswesen.

XII. évfolyam 1. szám (1908. január—márczius): Franz *Reininger*, Wiegendrucke aus Linzer Bibliotheken. — Robert F. *Arnold*, Die deutschen Bühnen. Ein bibliografischer Versuch. — Gustav *Leiblinger*, Domenico Vallarsi's Hieronymus-Ausgaben. Eine bibliographische Studie. (Folytatólagos közlemény.) — **Rezensionen und Anzeigen:** William Dawson Johnston, History of the Library of Congress. Vol. I. (— w —). Theodor Abeling, Das Niebelungenlied und seine Literatur. (S.) Dokumente frühen deutschen Lebens. (R. W—n.) — **Állandó rovatok:** Aus österreichischen Bibliotheken. Vereinsnachrichten. Personalnachrichten. Vermischte Nachrichten.

Revue des bibliothèques. XVIII. évfolyam 1—3. szám (1908.

január—márczius): *Fosseyeux*, Les bibliothèques des Hôpitaux de Paris. — Mario *Scheff*, Éditions et traductions italiennes des oeuvres de Jean-Jacques Rousseau. (Befejező közlemény.) — Giulio *Bertoni*, Amanuensi in Modena nei primi anni del sec. XV. (I. Il cod. estense di Benvenuto. — II. Giovanni da Reggio.) — Théodor *Legrand*, L'imprimerie à Saragosse au quinzième siècle. — Addai *Scher*, Notice sur les manuscrits syriaques et arabes conservés dans la bibliothèque de l'évêché chaldéen de Mardin. — **Bibliographie:** Emil Jacobs, Francesco Patricio und seine Sammlung griechischer Handschriften in der Bibliothek des Escorial (Léon Dorez). Dott. Giulio Coggirila, Il prestito di manoscritti della Marciana dal 1474 al 1527 con documenti inediti; Sul compilatore della »Serie di edizioni aldine« del 1790; Sulla nuova integrale pubblicazione della »Storia del Mogol« del veneziano Nicolò Manucei (Léon Dorez). Paul Durrien, Les antiquités judaïques et le peintre Jean Fouquet. (A. Boinet.) Chanoine Edmond Albe, Les miracles de Notre Dame de Roc-Amadour au XIIe siècle. (A. Boinet.) Georg Graf Vitzthum, Die Pariser Miniaturmalerei von der Zeit des hl. Ludwig bis zu Philipp von Valois und ihr Verhältnis zur Malerei in Nordwesteuropa (A. Boinet). Henri Chatelain, Recherches sur le vers français au XVe siècle, rimes, mètres et

strophes. (Joseph Nève.) — *Chronique des bibliothèques*: Allemagne. Angleterre. Belgique. États-Unis d'Amérique. France. Italie. — Mel-
léklet: Henri *Dehérain*, Catalogue des manuscrits du fonds Cuvier conservés
à la Bibliothèque de l'Institut de France.

Rivista delle biblioteche e degli archivi XIX. évfolyam
2. szám (1908. február): Paolo *d' Ancona*, L' allegoria di *Sapientia Domini* in
due pulpiti dell' Italia meridionale e in un Codice della Mediceo-Laurenziana. —
G. *Volpi*, Il *Vocabolista* di Luigi Pulci. (Befejező közlemény.) — Guido *Biagi*,
I libri dei soppressi Conventi. — **Állandó rovat**: Notizie.

The library journal. XXXIII. kötet 1. szám (1908. január):
Arthur E. *Boswick*, The value of associations. — George F. *Bowerman*, The
municipal popular libraries of Paris. — Alice B. *Kroeger*, Reference books of
1907. — *Staff meetings*. Northwestern University library. — *What the Cana-
dian Government is doing for Canadian libraries*. — *American library Insti-
tute*. — *Library Association of the United Kingdom*. — *Carnegie library
gifts, 1907*. — *Departement of libraries of the Southern educational Asso-
ciation*. Dec. 26—28, 1907. — *The library post bill*. — *Meeting of the
Bibliographical Society of America*. — *Reviews*: C. M. Briquet, *Les filigranes*
(A. Schinz). George Watson Cole, *Bermuda in periodical literature*. Oscar
Wegelin, *Early american poetry*. — 2. szám (február): Salome Cutler
Fairchild, *American libraries*. — Le Roy *Jeffers*, *Editions suggested for a
circulating library*. — *Public libraries in America as seen by Swedish eyes*. —
The *New-York state education building*, Albany, N. Y. *Atlantic city library
meeting*. — *American Library institutes*. — 3. szám (márczius): Aniel
Poray, *Factory stations*. — Edna M. *Sanderson* and Elisabeth M. *Smith*,
Circulation of single numbers of periodicals. — Elisabeth M. *Smith* and
Lucy E. *Fay*, *The library militant; a drama in blank verse*. — John Russel
Hayes, *Bryn Mawr College* (Poem). — *Contributions to a bibliography of
Persius*. — A. R. *Hasse*, *Report of the superintendent of documents*. —
W. F. *Youst*, *Industrial possibilities of southern libraries*. — *Industrial
possibilities of public libraries*. — *Books for men in shops*. — *Maryland
state librarianship*. — Lawrence J. *Burpee*, *Are reviews reliable?* — 4. szám
(április): G. Stanley *Hall*, *Children's reading; a factor in their education*. —
Fred W. *Atkinson*, *Reading of the young people*. — Caroline *Matthews*, *The
growing tendency to overemphasize the children's side*. — Helen Peters
Dodd, *Undistinguished authors: their use in a children's room*. — Charles F.
Porter and Charles E. *Rush*, *Mr. Jooley on the library school*. — *School work
of New-York public library*. — *Books for children*. — *Bi-state library meeting
at Atlantic City*. — *Ontario Library Association*. — *American association
of law libraries*. — 5. szám (május): Mary L. *Jones*, *Organization of labor
within libraries*. — Joseph F. *Daniels*, *People: a modern emphasis in
library training*. — Mary Denson *Pretlow*, *The opening day and after in a
children's library*. — W. R. *Eastman*, *Summary of library legislation
for 1907*. — *The Library schedules of the bureau of education*. — W. F.
Stevens, *The library and study clubs*. — A. G. J. *Josephson*, *The new Hain*:

incunabula notes. — A *word* against the picture bulletin. — F. *Weitenkampff*, A note on the artistic side of picture bulletins. — J. B. *Martin*, Juniata college library. — *Ontario* library association. — *New England* college librarians. — *Reviews*: Author headings for United States public documents as used in the official catalogue of the superintendent of documents. (J. W.) Richardson, Ernest Cushiny, and Others, Alphabetical subject index and index encyclopaedia to periodical articles on religion, 1890—1899. — 6. *szám* (junius): Arthur E. *Boswick*, The work of some states for library advancement. — Charles H. *Gould*, Regional libraries. — John *Fretwell*, Photographic copying in libraries. — Willard *Auston*, University branch libraries. — Robert H. *Whitten*, Proposed library of municipal affairs and city department libraries. — John *Edmans*: a sketch. — William L. *Post*, author readings for United States public documents: a defense. — J. T. *Sunderland*, Books on India and Indian periodicals. — A *public* library in Persia. — A *copyright* protection does not cover price protection. — *Travelling* libraries in Ontario. — *Cooperative* cataloguing. — Charles G. *Mathews*, A new catalogue card. — *Állandó rovatok*: Editorials. — American library Institute. — American library association. — State library commissions. — State library associations. — Library clubs. — Library schools and training classes. — Library economy and history. — Gifts and bequests. — Practical notes. — Librarian. — Cataloging and classification. — Bibliography. — Anonyms and pseudonyms. — Notes and queries. — Humors and blunders.

Zeitschrift für Bücherfreunde. XII. évfolyam 1908/1909.

1. *füzet* (1908. április): Paul *Hennig*, Alte Fibeln. — Ludwig *Geiger*, Römische Briefe eines deutschen Diplomaten. — Ernst von *Horstkamp-Sydow*, Seltenheiten und Kuriositäten der Kaiserlichen Öffentlichen Bibliothek zu St. Petersburg. I. — Erich *Ebstein*, Schubert und Bürger. Ein neuer Beitrag zu Bürgers Gedichten in der Musik. — Chr. *Ruepprecht*, Bibliographische Genauigkeit. — 2. *füzet* (május): Karl *Seitz*, Ein Bücherfreund vor hundert Jahren. — Ernst von *Horstkamp-Sydow*, Seltenheiten und Kuriositäten der Kaiserlichen Öffentlichen Bibliothek zu St. Petersburg. II. — K. von *Rózycki*, Aus den Erlebnissen eines Bibliothekars. Markus Reverdil, Lektor und Bibliothekar des Königs Stanislaus August. — Georg *Minde-Ponet*, Das Originalbild und der letzte Brief Heinrich von Kleists. Eine Festgabe für die Kleistfeier am 24. Mai in Frankfurt a. d. O. — Hugo *Hayn*, Johann Praetorius und seine Werke. Ein Beitrag zur Kuriositätenliteratur. — 3. *füzet* (június): Walter von *zur Westen*, Zur Kunstgeschichte des Notentitels und der Dekoration musikalischer Druckwerke. I. Die Herrschaft des Holzschnitts und Kupferstichs. — Karl *Seitz*, Ein Bücherfreund vor hundert Jahren. (Befejező közlemény.) — E. *Fischer* von Röslerstamm, Die Autographien-Auktion Donebauer. — *Állandó rovat*: Chronik.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXV. évfolyam 3. füzet (1908. márczius): Konrad *Haebler*, Bericht über die Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke. — Adolf *Schmidt*, Beiträge zur älteren

Druckgeschichte der Schweiz. — Literaturberichte und Anzeigen: S. Witte, 7¹/₈ Prozent-Rabatt-Tabelle. (E. Kuhnert.) Minerva XVII. Jahrgang. (P. S.) — 4. füzet (április): Paul *Lehmann*, Erzbischof Hildebald und die Dombibliothek von Köln. — Emil *Henrici*, Zum Handschriftenkatalog der Braunschweiger Stadtbibliothek. — M. *Hossfeld*, Der »conspendiosus dialogus de arte punctandi« und sein Verfasser, Johannes Heynlin aus Stein. — W. *Morgenroth*, Die Bibliothek der Handelshochschule zu Köln. — Literaturberichte und Anzeigen: Paul *Lehmann*, Franciscus Modicus als Handschriftenforscher. (R. Ehwald.) — 5. füzet (május): Johann *Franke*, Eine ernste Gefahr für unsere Bibliotheken. — Karl *Schottenloher*, Die Druckschriften der Packschen Händel. — Literaturberichte und Anzeigen: Arnold *Feuereisen*, Livlandische Geschichtsliteratur 1904. (M. P.) Isak *Collijn*, Det Rosenbergska Biblioteket och des Exlibris. (P. S.) Chr. *Rupprecht*, Präsenz- und Ausleihbibliothek. — 6. füzet (junius): R. *Galle*, Inkunabelverzeichnisse und literarische Wissenschaft. — Karl *Schottenloher*, Die Druckschriften der Packschen Händel. Nachtrag. — W. M. *Lindsay*, Paleographica Latina. — Literaturberichte und Anzeigen: C. M. *Briquet*, Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier. (Nicolas *Likhatscheff*.) Georg *Leidinger*, Die Teigdrucke des fünfzehnten Jahrhunderts in der k. Hof- und Staatsbibliothek München. (K. *Haebler*.) Przeglad biblioteczny. Tom I. Zeszyt 1. (M. *Perlbach*.) Adolf *Keysser*, Katalog der Stadtbibliothek in Köln, Abteilung Rh. Geschichte und Landeskunde der Rheinprovinz. Bd 2. (M. *Perlbach*.) Berthold *Bretholz*, Das mährische Landesarchiv. (A. *Hortzschansky*.) Otto *Deneke*, Lessing als Büchersammler. (Hy.) C. *Beck*, Jahrbuch der Bücherpreise. II. Jhg. (P. S.). — Állandó rovatok: Kleine Mitteilungen. Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. Antiquariatkataloge. Bücherauktion. Personalmeldungen. Bibliothekarische Versammlungen. Verein deutscher Bibliothekare. Bitte.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1908. ÉV MÁSODIK NEGYEDÉBEN.

Összeállította : HORVÁTH IGNÁCZ.

ALAPSZABÁLYA, A túrkevei felsőrészi 48-as olvasókör módosított —. Mezőtúr, 1908. Török Ignác kny. 8-r. 13 l.

BEREGHY FERENCZ. A margittai olvasóegylet (casino) könyvtárának könyvjegyzéke. Összeállította — könyvtárnok. Margitta, 1908. Pollák Lajos kny. 8-r. 16. l.

BIBLIOGRAPHIA, Társadalomgazdaságtani. III. évfolyam. 1908. Cöthen, 1908. Dünnhaupt Pál kny. 8-r. Április 121—156 l. Május 157—204 l. (Közgazdasági Szemle április és június havi melléklete.)

BIEBER GYULA. Második pótfüzet. A magyar kir. közigazgatási bíróság könyvtárának 1906. évi címjegyzékéhez. Az 1907. évben beszerzett könyvek. Szerkesztette — miniszteri titkár, a könyvtár kezelésével megbízott tanácsjegyző. Budapest, 1908. Magyar királyi állami nyomda. 8-r. 36 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A nyitrai r. k. főgymnasium ifjúsági könyvtárának —. Nyitra, 1908. Huszár István könyvnyomdája. 8-r. 3—33 l. (A Szent László királyról címzett nyitrai r. k. főgymnasium értesítője az 1907/8. tanévről. Közlétesíti Horvát Sándor igazgató.)

CZÍMTÁRA, A szombathelyi államilag segélyezett községi polgári leányiskolai ifjúsági könyvtár műveinek —. 1877—1908. Szombathely, 1908. Egyházmegyei kny. 8-r. 31 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A mezőtúri ipartestület könyveinek —. Mezőtúr, 1908. Kanyó Antal nyomdája. 8-r. 15 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A m. kir. országos meteorológiai és földmágnességi intézet könyvtárába 1907. évben ajándék és vétel útján szerzett könyvek 6-ik —. (Egyszersmind a könyvtár név- és tárgymutatójának folytatása. (6-tes Verzeichniss der für die Bibliothek der königl. ung. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus im Jahre 1907 als Geschenk erhaltenen und durch Ankauf erworbenen Bücher. (Zugleich Fortsetzung des Namen- und Sachregisters der Bibliothek.) Budapest, 1908. Heisler J. 8-r. 50 l.

FERENCZI B. Kölesönkönyvtárának legújabb jegyzéke. A könyvtár a modern szépirodalom időnként megjelenő újdonságaival folyton gyarapíttatik. Miskolcz, 1908. Szelényi és Társa. 8-r. 23 l. Ára 20 fill.

FOLYTATÁSA, A budapesti kir. orvosegyesület könyvtárkatalógusának — 1907-ben. Budapest, 1908. Pesti Lloyd társulat nyomdája. 8-r. 46, 2 l. (A budapesti kir. orvosegyesület 1907-ik évi Évkönyve.)

GALLÓ MIKSA. Az ózdi gyári tisztii kaszinó könyvtárának kiegészítő jegyzéke. Összeállította —. Kiadva 1908 január 1-én. Miskolcz, 1908. Lövy József fia (László Adolf) kny. 8-r. 7 l.

GYENGŐ KORNÉL. A szegedi kir. itélőtábla könyvtárának jegyzéke. A kir. itélőtábla elnökségének hivatalos kiadása. Összeállította Dr. — kir. járásbíró, tanácsjegyző. Szeged, 1908. Endrényi Lajos könyvnyomtató műhelyéből. 8-r. 54 l.

HELLEBRANT ÁRPÁD. A magyar philologiai irodalom 1907-ben. Budapest, 1908. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 1288—1390 l.

JEGYZÉK, Könyvtári, a nagykőrösi református főgymnasium I—V. osztályú tanulói számára az 1908. évtől. Nagykőrös, 1908. Bazsó Lajos nyomdája. 8-r. 36 l.

JEGYZÉKE, A budapesti állami gyermekmenhely könyvtárának —. A muzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1908. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. nyomása. 8-r. 11 l.

JEGYZÉKE, A szombathelyi kir. kath. főgymnasium ifjúsági könyvtárának —. Szombathely, 1908. Egyházmegyei kny. 8-r. 67 l.

JEGYZÉKE, A vasuti munkások orsz. szöv. keleti pályaudvari helyi csoportjának könyvtári —. Budapest, 1908. Világosság könyvnyomda részvénytársaság. 8-r. 12 l.

JEGYZÉKE, A pilisi népkönyvtár —. Múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Monor, 1908. Pestvármegyei könyvnyomda. 8-r. 14 l.

JEGYZÉKE, A nagyobb ifjúsági könyvtár —. Kecskemét, 1908. Első Kecskeméti Hirlapkiadó- és Nyomda-Részvénytársaság könyvnyomdája. 8-r. 7—44 l. (A kegyes-tanítórend kecskeméti főgymnasiumának értesítője az 1907/1908-iki tanévről. Közli Dr. Tóth György igazgató.)

JEGYZÉKE ÉS ALAPSZABÁLYAI, A veszprémi iparoskör könyvtárának —. Veszprém, 1908. Fodor Ferencz nyomdai intézete. Kis 8-r. 48 l. Ára 30 fill.

JELENTÉSE, A budapesti könyvtáregyesület központi választmányának évi — az 1907. évről, és meghívó az 1908. évi június hó 1-én tartandó XVIII-ik rendes évi közgyűlésére. Budapest, 1908. Bagó Márton és Fia könyvnyomdája. 8-r. 24 l.

KATALOG der Bibliothek des militärwissenschaftlichen und Kasino: Vereines in Miskolcz 1903. Miskolcz, 1908. László-nyomda, 8-r. 38 l.

KATALOG der Regimentsbibliothek. 1907. K. u. K. Infanterieregiment Freiherr v. Fejérváry No 46. Szeged, 1908. Engel Lajos ny. 8-r. 57 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A m. kir. gyulai 2. honvéd gyalogezred tisztí könyvtárának —. Gyula, 1908. Dobay János nyomdája. 8-r. 62, 2 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A marosvásárhelyi népkönyvtár II-ik —. A múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Marosvásárhely, 1908. Adi Árpád kny. Kis 8-r. 16 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A belényesi kaszinó könyvtárának —. Belényes, 1908. Süßmann L. 8-r. 16 l. Ára 20 fill.

KUMLIK EMIL, Pozsony szab. kir. város közkönyvtárának címjegyzéke, második (1907. évi) pótfüzet. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta — városi könyvtáros. Pozsony, 1908. Kath. irod. részvénytársaság könyvnyomdája. 8-r. 57 l.

PETRIK GÉZA, Magyar könyvészet 1886—1900. Az 1886—1900. években megjelent magyar könyvek, hirlapok és folyóiratok, atlaszok és térképek összeállítás. Szerkesztette —. A magyar tudományos akadémia támogatásával kiadja a Magyar Könyvkereskedők Egyesülete. Hetedik füzet. Budapest, 1908. Athenaeum részvénytársulat könyvnyomdája. 8-r. 4, 977—1107 l. Ára 5 kor.

(PÓTKÖNYVJEGYZÉK.) 1907-ben a kaszinói könyvtár következő könyvekkel szaporodott. Sopron, 1908. Romwalter Alfréd. 8-r. 227—234 l.

TÓTH REZSŐ, Könyvjegyzék a népkönyvtárak számára. Budapest, 1908. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 17 l.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárában. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi minster úr f. é. július hó 13-án kelt elhatározásával *Havrán* Dániel I. o. segédőrt őrré, dr. *Gulyás* Pál II. o. segédőrt pedig I. o. segédőrré nevezte ki.

A múzeumi hirlaptár állománya. A M. N. Múzeum könyvtári hirlaptárának gazdagságát még mindig csak hozzávetőleg ismerjük. A f. év márczius havában a hirlapok czédulakatalogusát 50 új tokba helyeztük el (mindegyikükben körülbelül 230 czédula fér el) s az elrendezés tervezése idején, mindegyik hirlapra 1 kutalogusczédulát számítva, jutottunk a következő eredményre; van hazai hirlap:

	magyar	német	más nyelvű
A kezdőbetűs	123	39	11
B »	255	66	11
C »	54	19	9
D »	109	15	17
E »	178	18	6
F »	175	20	29
G »	126	26	9
H »	211	28	3
I »	72	18	1
J »	56	11	2
K »	399	29	8
L »	39	38	9
M »	502	11	7
N »	202	25	22
O »	56	23	9
Ö »	14		—
P »	161	68	14
R »	65	18	12
S »	76	62	43
Sz »	247		
T »	174	22	8
U »	92	62	2
Ü »	6		
V »	125	24	10
W »	—	19	2
Z »	48	21	5
Összesen	3546	662	247

azaz együttesen 4455 hazai hirlapunk, úgyszólván mind bekölte; csak kevés az olyan csonka, illetőleg olyan rövid ideig élt lap, hogy rendkívüli vékonyságánál fogva nem köttettük be. — Az évfolyamok számát óriási munka volna megállapítani; majd a hirlaptár revisiójának lesz feladata. (K—y.)

A bibliofil és a bibliomán következő jellemzését olvassuk az *Uránia* cz. folyóirat ez idei januári számában, dr. *Gulyás Pál* tollából: A bibliofil szó, úgymond, nem tartozik a klasszikus görögség nyelvkincséhez, hanem újkori alkotás, habár a gondolatnak, melyet e fogalom kifejez, már az ókori művelt társadalomban is voltak képviselői. Szó szerinti értelme »a könyvek szeretete« s e jelentés egyúttal legtömörebb kifejezője annak a jellemző vonásnak, mely a bibliofil a kutató tudóstól vagy az átlagos olvasótól megkülönbözteti. Míg a tudós többé-kevésbé speciális kérdések megoldásában segítő társát, eszközét látja a könyvekben, s informáló vagy dokumentáló értékük szerint becüli és gyűjti őket, míg az átlagos olvasó a tudományos igazságok s elméletek közvetítőjét, vagy a többé-kevésbé mulattató, szórakoztató barátot látja bennük, addig a bibliofil, nem vesztve szem elől a tartalmi előnyöket, mégis elsősorban magukat a könyveket, mint olyanokat szereti és becüli. Még a világirodalom legszebb gyöngyeit is csak ritka és értékes foglalatban képes igazán szeretni és megbecsülni.

Hogy a foglalatnak mi ad értéket, azt bajos volna egy szóban összefoglalni. Olyan az, mint az ember izlése, a melyről a latin példaszó szerint még csak vitatkozni sem lehet. Az egyik bibliofil csak lehetőleg ép, tiszta első kiadásokat gyűjt; a másik a könyv anyagára fordít kiváló gondot s vagy hártanyomatokat, vagy különleges, nagy alaku papirosra nyomtatott számozott példányokat gyűjt; a harmadik az irodalom remekeit csupán congeniális illusztrációk kíséretében tudja méltányolni; a negyedik viszont összehordott kötetei származására, az előző tulajdonosok törzsfájára fekteti a fősúlyt; van ismét olyan, ki a szerző kezennyomatát szereti a könyvein, dedikált példányokért rajong; míg egy másik a külső megjelenésre fordít gondot s a művészi kötések barátja . . .

Ha áll az a tétel, hogy a fenségest a neveltségestől csupán egy lépés választja el, bizvást elmondhatjuk, hogy a bibliofil sokszor csak egy hajszálnyira van — a bibliomántól.

A bibliománia — mint neve is mutatja — nem más, mint a bibliofilia egyoldalú, kóros túlhajtása: szabatosabban azon szempontok szertelen előtérbe tolása, melyek a könyv kedvelőit a közönséges olvasótól, vagy a hivatásos tudóstól megkülönböztetik.

Azok, az avatatlanok szemében, kicsinyeseknek látszó külsőségek, materiáliák, melyeket a bibliofil a nyomtatványok tartalmi vagy műveltség-történeti jelentőségével egy sorba állít, emezzel egyenlőknek értekel, a bibliománnak — a »könyvek bolondjá«-nak — szemében határozott túlsúlyra vergődnek, sőt az esetek nagy többségében egyedül uralkodókká válnak.

Épen ezért a bibliofil megalkuvó természetű s ha valamely kedves könyvét nem képes abban az ideális állapotban megszerezni, a mely finomkodó érzékét teljesen kielégítené, még nem mond le birhatásáról.

A bibliomán ellenben nem jár a bölcsek ez arany középútján, szenvedélyes elvakultsága nem tűr megalkuvást és sokszor vandalizmusra ragadja.

Egy másik jellemző vonás, mely a bibliománt a bibliofiltól megkülönbözteti: a szűkkeblűség. A bibliomán, akár csak a fősvény aranyait, véka alá rejti könyveit. Pusztá bírásuk tudata teljesen kielégíti lelkét, észszerű felhasználásukra sem maga nem gondol, sem másoknak nem nyújt módot. Az ilyen gondolkodásu embereket nevezték el a mult század negyvenes éveiben bibliotáfoknak — »a könyvek sírásói«-nak — s nem ok nélkül, hiszen könyvtáraik valóban mintegy a gondolat temetői.

Ezzel szemben a szó nemes értelmében vett bibliofil *Nodier*-vel tart, a ki szerint a könyvek gyűjtésének örömet csak a róluk beszélés gyönyörűsége éri föl. Felhasznál minden alkalmat, hogy gyűjteménye ritkaságait szélesebb körökkel is megismertesse s ha a mult tanulságain okulva, nem is teszi magáévá *Grolier* önzetlen jelmondatát, könyvtárát szivesen megnyitja a komoly kutató előtt.

Ez élesebb ellentétek mellett vannak a bibliofileknek és bibliománoknak olyan látszólag közös tulajdonságai is, melyek lényegbe vágó különbségeit csak mélyebb elemzéssel lehet kimutatni. Ilyen közös gyöngéjük — hogy csak a legszembeszökőbbet említsük — az unikumok, ritkaságok túlságos kultusza. Csakhogy míg a bibliofil a kuriózumoktól is megköveteli, hogy ritkaságuk mellett akár tudományos, akár esztétikai jelentőséggel is birjanak s e ritkaságuk mintegy kulturtörténeti alapból sarjadzék, addig a bibliomán szemében a ritkaság az egyedül döntő tényező, bármily sekélyes formában nyilvánuljon is ez meg s előidézésére kész mesterségesen is hatni. Ha aztán valamely sokáig unikumnak vélt könyvből váratlanul előkerül egy második, eddig ismeretlen példány, ez ugyan megsebzí a bibliofil ünérzetét, de korántsem halálosan s néhány keserű óra után napirendre tér fölötte. A bibliomán az ilyen kellemetlenséget nem képes tétlenül elszenvedni s elvakultságában mindent elkövet, még becstelenséget is, csakhogy kiköszörülje a gyűjteményén esett csorbát. Dr. *Gulyás* e tétel igazolására a könyvlopások, csonkítások, sőt a könyvszerzés érdekében elkövetett gyilkosságok egész sorát hozza fel s e kijelentéssel zárja be fejtegetését: Ime a bibliomán nemcsak a tulajdonjog szentségét nem respektálja, hanem még embertársai életére is tör, csakhogy beteges vágyait kielégíthesse. (—)

A berlini királyi könyvtár új épülete. Paul *Schwenke*, a berlini königliche Bibliothek első igazgatója a *Centralblatt für Bibliothekswesen* idei első kettős füzetében behatóan ismerteti a német birodalom e legnagyobb s leghasználtabb könyvtára most épülő új otthonát.

A könyvtár megfelelő elhelyezésének kérdése épen nem mai keletű. Már 1838-ban fölmerült a terv, hogy a könyvtár részére az egyetem mögötti területen 500,000 kötet befogadására számított, szabadon álló épület emeltessék. Az épületet új-görög stílű terveit *Schinkel* el is készítette, de időközben a lelkesedés tüze lelohadt s beérték a régi épület toldozgatásával, részleges belső átépítésével. Az új épület kérdése azonban végkép sohasem került le a napirendről. Különösen a mult század 60-as és 70-es években vetett ismét nagyobb hullá-

mokat a mozgalom s 1875-ben a porosz országgyűlés meg is szavazott egy összeget az »akadémiai negyedben« fekvő kaszárnya megváltására, hogy annak területén új épület emeltessék. E terv elé azonban katonai részről elháríthatatlan akadályok gördültek, úgy hogy a tervet el kellett elejteni s egyelőre úgy segítettek a helyszükén, hogy a régi könyvtári épülettel szomszédos »Németalföldi palotát« 1883/84-ben 3,000.000 márka költséggel megvásárolták s berendezték a könyvtár részére. Az új épület kérdése azért most sem szorult háttérbe. Új táplálékot nyert abban az eseményben, hogy a Garde du Corps elhelyezése az akadémiai negyedből 1890-ben aktuálisá vált. Azonban az ekként felszabaduló területre nemcsak a kir. könyvtár, hanem a tudományegyetem, továbbá a képzőművészeti akadémia is igényt tartott, míg a könyvtárosok egy része a terjeszkedésre alkalmatlan terület helyett, a város nyugati részében kívánta az építkezést megkezdeni. Végre tíz évi huzavona után sikerült az ellentéteket elsimítani az által, hogy a képzőművészeti akadémia másutt nyert elhelyezést, az egyetemi könyvtár az új királyi könyvtárral egy épületben nyer helyet s a régi könyvtári épület az új egyetemi aula céljaira lett lekötvé.

Az országgyűlés e megállapodások után az 1900/1901. állami költségvetésbe fölvette az építkezésre szükséges terület 11,254.000 márkában megállapított vételárát s 1903/1904-ben beállította a tíz és fél millióban előirányzott építkezési költségek első részét. Az épület terveit *Ihne* udvari építész készítette. Az épület külső anyaga homokkő; stílusa barokk s lépcsőháza, olvasótermei a gyűjtemény jelentőségéhez méltóképen fognak kiképezettni.

Az épület céljaira szolgáló, szabadon álló terület hosszukás négyszög, melynek keskenyebb oldala 106, hosszanti része pedig 170 m. A háromemeletesre tervezett épület déli szárnyának középső része és keleti sarka a udományos akadémia számára van fenntartva s ezért *Schwenke* e rész területbeosztásával nem is foglalkozik.

Az épület átlagos magassága 13 könyvemeletre terjed, melyek mindegyike 2-195 m. magas. E könyvemeletek közül az első az alagsorra, 2—3. a földszintre a 4—6. az első emeletre, a 7—9. a második emeletre s a 10—13. a harmadik emeletre s részben a padlásra esik.

Az épületnek a Hársak felé néző keskeny homlokzatáról nyílik az udvari könyvtár bejárata, míg a Dorotheenstrasse felé eső szemközti oldalon van az egyetemi könyvtár bejárata. A két olvasóterem s a fölépcsőház e két főbejáratot összekötő középső épületrészben nyert elhelyezést.

A királyi könyvtárhoz vezető bejáró kapualjából balra nyíló lépcső az alkalmazottaknak van fenntartva, mely az új szerzeményeket kezelő tisztviselők s könyvkötést ellenőrző tisztviselő elsőemeleti helyiségébe vezet; ez utóbbi felvonóval van egybekötve a földszint elhelyezett könyvkötőműhelylyel s az ideiglenes felállításra szánt csarnokkal. A szerzemények feldolgozására szolgáló szobákhoz csatlakozik a czédula-katalogus, a reálkatalogus s a kötetes katalogus befogadására szolgáló három terem. E három terem találkozási pontján fogják a könyvkikölcsönző központot berendezni. A kötetes katalogus terme a fölépcsőről s az olvasóterem át a nagyközönség részére

is hozzáférhető. A katalogusok ily módon egy szinten állanak az olvasóteremmel, míg a porosz egyetemes jegyzék katalogusa az alatta lévő földszinti termék egyikében van elhelyezve. Minthogy a könyvtár belső munkálatainak zöme ezen elsőemeleti helyiségekben játszódna le, közelükben vannak elhelyezve a nyomtatványi osztályok igazgatóinak s az első igazgatónak szobái is. A házonkívüli kikölcsonzés lebonyolítására szolgáló földszinti terem kétoldalt az udvarról van megvilágítva s az első emeleten fekvő olvasóterem előcsarnok alatti részt tölti ki. Az olvasóterem 34 m. magas kupolás épület, melyet 8 kiugró oszlop tagol. Az oszlopok közti fülkébe jön a kézikönyvtár, melynek állványai fölött a teremőrök számára szolgáló karzat fog a falak mentén végigfutni. A világítást a karzatok felett alkalmazott 7 hatalmas ablak s a kupolába vágjt kerek ablaknyílás fogja szolgáltatni. A teremben 360 személy részére sugáralakban elrendezett asztalok s székek fognak állani, melyek közelebbi alkotása még nincs eldöntve. A főolvasóteremmel egy szinten van elhelyezve a 150 ülésre berendezett mellékolvasóterem, melyhez 7, tudós kutatók részére fenntartott dolgozószoba csatlakozik. Ugyanez emeleten van, a főlépcsőházból jobbra nyíló újságolvasóterem, mely 150 helyre lesz berendezve.

A II. emeleten lesznek a külön gyűjtemények. Ilyen a zeneműtár, mely több dolgozószobából, egy 180 m² területű olvasóteremből s egy háromemeletes raktárhelyiségből áll, mely utóbbi szükség szerint bővíthető. A vele szomszédos, de külön lépcsőn megközelíthető térképgyűjtemények szintén lesz 90 m² területű olvasószobája, habár a térképek a raktárakban is használhatók lesznek, külön polczokon. E két gyűjteménnyel szemben, az épület nyugati oldalán van a kéziratár, melynek 220 m² területű, rendkívül világos olvasóterme két oldalán levő termekben s az ezek egyikéből nyíló háromemeletes raktárban lesznek a kodexek felállítva. A kéziratárhoz csatlakozik a déli részen az incunabulumok nem raktárszerű elhelyezésére szolgáló öt helyiség s a kiállítási terem. A sarokrészen pedig a pénztár, tanácsterem s a főigazgatói iroda nyer elhelyezést. Az épület II. emeletének északi homlokzatát, valamint a harmadik emelet javarészt a királyi és egyetemi könyvtárak raktárai foglalják el. A könyvkérő lapok pneumatikus úton jutnak a megfelelő raktárakba s a szolgák a villamoskocsi igénybevételével fogják a könyveket a liftekhez szállítani, melyeken át a kötetek a kikölcsonzést intéző helyiségekbe jutnak.

Az egyetemi könyvtár főbejárata, mint említettük, a Dorotheenstrasse felől nyílik. E bejáró körül csoportosulnak a ruhatár, étkező, a kikölcsonzó helyiség s a katalogus-terem. A kapuval szemben nyíló ajtó a 20 m. magas 40 × 20 m. területű olvasóterembe vezet be, mely oldal- és felső világítással bír, s 300 olvasó, továbbá 50,000 kötet befogadására szolgál.

Az egész épületet a hatodik udvarban elhelyezett fűtőházban előállítandó magasnyomású vízgőzzel fogják fűteni, melynek hőmérséke minden helyiség rendeltetésének megfelelően lesz szabályozható. Szellőztető készülékek csakis a nyilvános használatra szánt helyiségekben nyernek alkalmazást. Az ablakok csak részben lesznek kinyithatók, a megfelelő szellőztetés céljából.

Az udvar felőli ablakok alatt kívülről karzat nyer alkalmazást, hogy a mozdít-hatallan ablakok mindkét oldalról tisztogathatók legyenek.

Az épület 1911-ben fog teljesen elkészülni, minthogy azonban az udvari könyvtár jelenlegi épületét az egyetem jubileumi ünnepségeire való tekintettel 1910-re át akarják aulává alakítani, a könyvtár meg ez év őszén átköltözik az új épület eddig elkészülő északi részébe s ideiglenesen az egyetemi könyvtárnak szánt helyiségeket fogja elfoglalni. Az egyetemi könyvtár átköltözését 1909 tavaszára tervezik, a mikor is, ideiglenes helyiségek gyanánt az épület keleti részében elkészült helyiségeket, köztük a királyi könyvtár pót-olvasótermét s a tudósok részére fenntartott szobákat, továbbá a keleti szeminárium részére szánt lakosztályt fogja elfoglalni. *Observer.*

Könyvtárszervezői állások Északamerikában. Az Egyeszer-amerikai Egyesült-Államok New-York állama két érdekes új állást léptetett életbe a közoktatási kormányzat keretei között. Könyvtárszervezői állások ezek, az egyik 1200, a másik 1500 dollár (hat és nyolczad félezer korona) évi díjazással. A csakis *nők* által betöltendő állásokkal járó kötelességek a következők: a könyvtárszervezőknek az a feladatuk, hogy az államot bejárva, új könyvtárak létesítésére buzdítsanak, már-már elaludt népkönyvtári intézményeket új életre keltetni s megerősíteni segítsenek, a vándorkönyvtárakat hirdessék s elhelyezzék s általában a könyvtárak fejlesztését s az olvasási kedvet ösztönözzék a falvak és tanyák lakói között.

A pályázati feltételek az állampolgárság beigazolása mellett, a következők: 1. Elméleti és gyakorlati könyvtárnoki képzettség. 2. A könyvtári segédesszközök ismerete. 3. Minden fő tudományszakból a kis könyvtárakra nézve legfontosabb könyvek ismerete. 4. A különböző államok könyvtárfejlesztésre vonatkozó intézkedéseinek ismerete. 5. New-York állam könyvtári törvényének s könyvtárai történetének ismerete. 6. Jó megjelenés és beszélőtehetség. 7. A falusi viszonyok ismerete és szeretete. 8. Józan ész, tapintat, személyes műveltség s találékonyság. — u. —

Fővárosi kiadványok ingyenes szétosztása. Budapest székes-főváros tanácsa 6581/1906. VII. sz. végzésével megengedte, hogy a Székes-fővárosi Könyvtárban őrzött fővárosi kiadványok s nagyobb példányszámban megvásárolt munkák a jelentkező könyvtárak, hatóságok, intézetek, esetleg magánosok között a könyvtárigazgató belátása szerint szétosztassanak.

A szétosztásra kerülő könyvek a következők:

1. Budapest közlekedésügyére vonatkozó munkák gyűjteménye. 1—3. k.
2. Chélard: La Hongrie millénaire.
3. Schmall: A pesti régi városház története.
4. Budapest régiségei. 1—9. k.
5. Salamon: Budapest története. 1—3. k.
6. Budapest alapítványi oklevelei. 3—7. k.
7. Budapest közterein álló szobrok. 1—4. k.
8. Budapest községi iskolái.
9. A főv. képzőművészeti bizottság 10 éves működése.
10. Budapest székesfőváros közigazgatása. 1902—1900.

A könyvek adományozása tárgyában a megkeresések közvetlenül a fővárosi könyvtár igazgatóságához (Budapest, IV. Károly-körút 28.) intézendők.

Takáts Ráfael nyomdászati működéséről *Heinlein* István a Magyar Nyelvben a következő érdekes adalékot adja közre: *Takáts* Ráfael szerzetes, a jeles nyelvtudós, egyrészt a Párizz-Pápai-szótárhoz írt »Toldalék«-jával tette nevét kortársai előtt széles körben ismertté, másrészt pedig azzal, hogy egy akkoriban sokkal veszedelmesebb mesterséggel: a könyvnyomtatással is foglalkozott. A »Toldalék«-nak *Szell* Farkas birtokában levő példányán, továbbá *Jankovich* Miklósnak az Akadémia kézirattárában őrzött bibliográfiájában föl van említve, hogy *Takáts* Ráfael ezt a művét saját kézisajtóján nyomtatta ki. A tizenhét század végén, a cenzura mindenhatóságának idején az ilyen hallatlan merénylet nem kerülhette ki a fölöttesek figyelmét, s így történt, hogy *Takáts* Ráfaelnek pört akasztottak a nyakába, mely 1794-től 1800-ig, tehát teljes hat esztendeig tartott. Mivel *Takáts* pöre úgy az egyházi, mint a világi hatóságok előtt a *Martinovics* korában, a gondolat-szabadság szárnybontása idején folyt le, a pör egyszersmind a kor politikai meg egyéb viszonyaira is sok tekintetben élénk fényt vet.

A sok zivatart látott kézisajtót *Takáts* 1787-ben ingyen kapta *Ambró* Ferencz váci nyomdásztól, ki őt a kezelésbe is beavatta. Ugyancsak *Ambró* közbenjárására szerezte meg pénzért 1788—1790-ben a szükséges betükészletet a budai egyetemi nyomdából. A betükészlet gyarapításában egyes könyvkötők is segítségére voltak. Magát a nyomtatást *Takáts* 1790-ben Pádén, egy bánáti helységben kezdte meg, hol a plébános helyettesítette. Mindössze tizenkilencz, a »Toldalék«-on kívül többnyire nagyon apró nyomtatványt készített. A nyomtatványok közül sokat ingyen osztogatott szét Pádén, hol a gyermekek oktatásával is foglalkozott. Némelyeket szerzetestársainak adott, kik — mint ő — vidéki káplánokként működtek. A »Toldalék«-ot azért nyomtatta ki, hogy a magyar nyelv fejlesztésén fáradozó írókkal közölje. Tényleg meg is küldte Baróti *Szabó* Dávidnak, *Dugonics*nak, *Rájn*isnak és *Grossinger*nek. Nyomtatáson kívül könyvek fűzésével s kötésével is foglalkozott, a miben ép úgy kedve telt, mint a nyomtatásban és szögyűjtésben. Csöndes munkásságában azonban megzavarta az 1793 június 25-ikén kiadott helytartótanácsi rendelet, mely a könyvnyomtatás gyakorlását hatósági engedelemhez kötötte.

A helytartótanácsi rendelet megjelenését követő évben, 1794-ben *Splényi* Ferencz báró váci püspök, valamint *Takáts* nyomdász és könyvkötő ismerősei figyelmeztették a tilalomra, s felszólították, hogy a könyvnyomtatást hagyja abba, nyomdászereit pedig semmisítse meg, vagy adjon túl rajtuk. 1795-ben *Pap* Primus ferenczrendi provinciális arról értesült, hogy *Takáts*, ki akkoriban Lőrinczin *Dobrinszky* György plébános mellett káplánként működött, a felszólításnak nem tett eleget. Értesülését közölte *Zerdahelyi* Gábor váci nagyréposttal, ki *Splényi* halála után egyszersmind püspöki vikárius is volt. *Zerdahelyi* utasítására *Eörs* Ferencz hatvani esperes 1795 április 19-én egy a rend részéről kiküldött szerzetes jelenlétében Lőrinczin *Takáts*nál házitatást tartott, de csak néhány ábéczét és imádságokat tartalmazó apró nyomtatványt foglalt le. Mindamellét *Zerdahelyi* őt a provinciálissal egyetértőleg,

áthelyezte Verese gyházára. Három évvel utóbb, 1798-ban újabb följelentés érkezett *Takáts* ellen, ki időközben Csongrádra, innen Hódmezővásárhelyre, majd végül Dorozsmára került *Dianovszky* plébános mellé. A följelentést *Kanyó* András csongrádi esperes tette, ki a miatt panaszkodott, hogy *Takáts* az általa csak ímént nyomtatott »Toldalék« című szótárában a nevét kifigurázta, a mennyiben a *Kanyó* nevet így magyarázta: »kamasz, hórihorgas vagy komondor«. *Zerdahelyi* püspöki vikárius a vizsgálattal *Csiszér* Elek majsai esperest bízta meg. *Takáts* azzal védekezett, hogy a megnevezett értelmezést Baróti *Szabó* Dávid szótárából vette át; különben is a »Toldalék«-ot már régebben nyomtatta, mikor *Kanyó*t még nem is ismerte. Mindamellet *Csiszér*, *Zerdahelyi* utasítására, 1798 április 2-án házkutatást tartott nála; sok nyomtatványon, köztük a »Toldalék« hatvan példányán kívül, nyomtatóasztalt és tekintélyes mennyiségű betűkészletet talált; mindezeket lefoglalta, lepecsételte és *Dianovszky* plébános őrizetére bízta. Magát *Takáts*ot pedig utasította, hogy a kecskeméti kolostorban, melynek gvardiánja édes testvére, *Takáts* Gábor volt, tíz napos penitenciát tartson.

*Takáts*ot Dorozsmán mind a plébános, mind a hívek nagyon szerették, míg a helyébe kinevezett *Lakatos* Istvánt nem kedvelték; fanyelvűnek, hamaricskának s szaporicskának nevezték. *Takáts* a népek ezt a hajlandóságát arra használta föl, hogy a megbetegedett *Dianovszky* távollétében Dorozsmán megjelent, sőt a tilalom ellenére egyházi teendőket is végzett; *Lakatos* ottani tartózkodását tűrhetetlené tette, később meg — midőn Kecskemétről Szabadkára helyezték át — Dorozsmának vette útját, a lepecsételt ládák föltörte, a nyomtatványok és nyomdaszerek legnagyobb részét belőlük kivette, szekérre rakta, s magával vitte Szabadkára. Mikor a szabadságáról visszaérkezett *Dianovszky* ezt észrevette, jelentést tett az esetről *Csiszér* majsai esperesnek, kinek rendeltére *Prosztiovszky* Venczel szabadkai gvardián *Takáts* czellájában kutatást tartott. A kutatás eredménytelen volt, csak két példány »Toldalék«-ot találtak. Időközben azonban *Klempay* Lajos kisteleki plébános jelentette, hogy *Takáts* előtte azzal dicsekedett, hogy nyomdaszereit Szegeden helyezte el. Minthogy a kistelki plébánia, valamint a szabadkai rendház, melyben az idő szerint *Takáts* tartózkodott, a váci püspökség területén kívül esett, *Zerdahelyi* augusztus 20-án az ügyet a helytartótanácshoz tette át. A helytartótanács megdorgálta *Zerdahelyi*t, miért hallgatott az esetről olyan sokáig, egyszersmind a nyomda hollétének földerítése végett a vizsgálatot elrendelte. *Takáts* még szerencsésnek mondhatta magát, hogy az ő esete nem jutott már 1795-ben a helytartótanács tudomására, mert ebben az évben, a *Martinovics*-pör idejében, a vizsgálat és a büntetés szigorúbb lett volna. A helytartótanács rendeltére *Müller* Sebestyén szegedi bíró két ízben hallgatta ki *Rózsa* Györgyöt, azt a kocsiát, ki *Takáts* holmiját Dorozsmáról Szabadkára szállította. Vallomásából az tűnt ki, hogy a nyomdakészletnek Szabadkán kell lennie. Erre *Szkenderovics* Bruno szabadkai bíró *Takáts*nál házkutatást tartott. A nyomdaasztalt megtalálta, de összetörve, használhatatlan állapotban. Egyebet nem talált. Viszont *Klempay* Lajos, kit a csanádi püspök rendeltére *Németi* Pál makói esperes hallgatott ki, fönttartotta azt az állítását, hogy *Takáts* előtte egy szeged

depozitóriumról szólt, hol nyomdászereit tartja. A helytartótanács mindezeket a vallomásokat elküldte *Kollonits* László kalocsai érseknek, kinek egyházmegyéjében *Takáts* tartózkodott, s fölszólította, hogy indítson vizsgálatot, s *Takáts*ot büntesse meg. Az érsek rendeletére *Lovas* Imre jankovácsi esperes *Szkenderovics* szabadkai bíró jelenlétében *Takáts*nál házkutatást tartott, de csak két nyomtatványt talált: az »Ordo Baptismi«-t és a »Tabella Normalis«-t. 1799 ápr. 4-én *Takáts* végre megjelent Kalocsán, hol a konzisztórium előtt azt vallotta, hogy egy *Mezey* Mihály nevű szegedi ismerősének házában tényleg volt depozitóriuma, de ebben csak a könyvkötéshez, nem pedig a könyvnyomtatáshoz tartozó eszközök voltak; a kistelki plébános tehát szavait félreértette. Április 29-én az érsek rendeletére terjedelmes emlékiratot nyújtott be, melyben igazolni kívánta, hogy a mióta a helytartótanácsi rendelet tudomására jutott, nyomtatással nem foglalkozott, sőt ellenkezőleg azon volt, hogy nyomdászkezeit megsemmisítse. Bevallotta, hogy a könyvkötést azután is üzte, de mentségül fölhozta, hogy ezt a nevezett helytartótanácsi rendelet nem tiltotta meg. *Kollonits* érsek szeptember 7-én a vizsgálat eredményét fölterjesztette a helytartótanácsnak, azzal a kijelentéssel, hogy *Takáts*ot nem tartja büntetendőnek. A helytartótanács erre 1800 június 17-én kelt rendeletével a vizsgálatot megszüntette, a büntetést elengedte, de *Takáts*ot utasította, hogy azontúl csak hivatásának éljen. *Takáts* fölhagyott a könyvnyomtatással; az az állítása is beigazolódt, hogy kézisajtóját a sok herceze-hurcza miatt megsemmisítette.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1908. évi május 1-től augusztus 31-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Budapest:

- *Bercsényi nyomda r.-t.
VIII., Reviczky-tér 5.
- *Bírósági Szemle kny. VII.,
Bethlen-u. 43.
- Boldor Dezső. VII., Hársfa-
uteza 23.
- Budapesti lap- és könyv-
kiadóváll. kő. és könyv-
nyomda. VIII., Rökk
Szilárd utca 19.
- Dománek István Pál és
Hauptmann Béla. VI.,
Aradi-utca 31.
- Fabricski Sámuel. VI.,
Eötvös-utca 32.
- Goldfinger Mór. VI., Kirá-
ly-utca 106.
- Goldstein Albert. VI., Eöt-
vös-u. 10.
- Gross Benjamin. VI., Eöt-
vös-u. 19.
- **Gruber Károly. VII.,
Lövölde-u. 1.
- **Guttman Ignác. IV.,
Hajó-u. 5.
- Haan Albert. VI., Csen-
gery-u. 86.
- *Heisler és Kószol. II., Vár-
kert-rakpart 1.
- **Heisler Jaroslav. II., Vár-
kert-rakpart 1.
- **Kalmár Mór. V., Zoltán-
uteza 11.
- Kertész Márton. VII., Do-
hány-u. 102.
- **Kohn Agostonné Funk
Aranka. VI., Uj-u. 38.
- **Krantz Sámuel. V. Zol-
tán-u. 11.
- **Lusztig Tivadar. VI.,
Ó-u. 33.
- **Nagy Sándor. IV. Pap-
növelde-u. 8.
- *Petőfi újság, könyv-
eladó és hirdetési vállal-
lat. Pesti Alfréd. V., Báb-
thory-u. 16.
- *Pollacsek Á. VI. Podma-
niczy-u. 6.

- Reiner Elkán. I., Döbren-
tei-u. 13.
- Sugár Vilmos és Székely
Viktor. VI., Eötvös-utca
26/b.
- Szécsi Ferencz. V., Csáky-
uteza 2/b.
- Székely Artur. VII., Rot-
tenbiller-u. 19.
- **Weisbart Lipót. VI.,
Szív-u. 56.
- **Weisz Ignác. VI.,
Aradi-u. 31.
- Weisz Miksa és Braun
Sámuel. VII., Vörös-
marty-u. 4.

Buziás:

- *Brach József.

Czegléd:

- *Járik Gyuláné.

Csikszereda:

- *Aponyi kny. r.-t.
- **Létz János.

Flime:

- *Corradini Umberto.

Fogaras:

- *Thierfeld Dávid.
- **Thierfeld Lipót.

Győr:

- Blum József.
- Győri Újság kny. és kiadó-
vállalat. Dr. Lunja Ala-
dár.

Hajdunás:

- **Bartha Imre.
- *Horovitz Gyula József.

Jászberény:

- *Vértes Adolf.

Karczag:

- *Nagykunsági kny. betéti t.

Kecskemét:

- *Első nagyalföldi nyomda
és hírlapkiadó vállalat.

Kolozsvár:

- *Szent Bonaventura kny.

Komárom:

- **Pannónia kny.
- *Szent László kny.

Módos:

- *Wohlfarth József.

Mohács:

- **Weiser Miksa m. Pollák
Róbert.

Munkács:

- *Pannónia kny.

Nagyzeben:

- *Haizer M. kny.

Nyitra:

- *Magyarországi Kémény-
seprő Szaklap kny.

Ruttká:

- *Felvidéki Magyarság kny.

Somorja:

- *Goldstein József.

Szarvas:

- *Staffel János.

Szeghalom:

- *Morva Rezső kny.
- *Riegel Zoltán.

Székesfehérvár:

- **Székesfehérvár és vidéke
kny.

Szombathely:

- *Langer K. János.

Temesvár:

- **Lackinger Károlyné
Justh Róza.
- Vértes József.

Ujvidék:

- **Natoševity r.-t.
- **Popovics testvérek.

Vasvár:

- **Singer Mór.
- Singer Zsigmond.

Zólyom:

- *Zólyom és Vidéke kny.
tul. Strausz Vilmos.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvrusai forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő címére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—15. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér. Kiegészíti: *A hazai hírlapirodalom 1907-ben. I. Hírlapok Kereszty Istvántól. II. Folyóiratok Horváth Ignácztól.* Ára 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois
Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XVI. volume. 3-e
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Juillet—Septembre 1908.

SOMMAIRE.

	Page
Dr. Paul Gulyás. Nouvelles études étrangères sur la bibliothèque du roi Mathias. (Avec 1 vignette.)	193
Dr. Eugène Vértesy. La collection des affiches de spectacle de Fánecy dans la bibliothèque du Musée National Hongrois	201
Dr. Paul Gulyás. Un cabinet de lecture scientifique: la »London Library«	213
Dr. Jean Melich. Nouvelles contributions à la bibliographie de notre littérature slovène	231
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois dans le II ^e trimestre de 1908	246
La bibliothèque de l'université royale hongroise de Budapest en 1906	250
Littérature. Augustus Gyulai, Bibliography of english authors. Par Σ. — Georg Leidinger, Teigdrucke des XV. Jahrhunderts. Par le dr. <i>Paul Gulyás.</i> — Karl Giehlow, Kaiser Maximilians I. Gebetbuch. Par —r. — Sidney Cockerell, The Gorleston Psalter. Par G—s. — Léon Dorez, Les manuscrits à peintures de la bibliothèque du Lord Leicester. Par Σ. — Revue des périodiques étrangers	261
Ignace Horváth. La Littérature bibliographique hongroise au II ^e trimestre de 1908	277
Notices. Nominations à la bibliothèque du Musée National Hongrois. L'état du département des journaux du Musée hongrois. (<i>K—y.</i>) Le bibliophile et le bibliomane. (—) Nouvelle édifice de la bibliothèque royale de Berlin. (<i>Observer.</i>) Agents de bibliothèque dans l'Amérique du Nord. (—u—.) Distribution gratuite des oeuvres éditées par la capitale. Raphaël Takáts imprimeur	279
Changements dans l'état des imprimeries Hongroises du 1. mai au 31. août 1908	288
Supplément. La littérature périodique hongroise en 1907. I. Les journaux. Par <i>Étienne Kereszty.</i> II. Les revues. Par <i>Ignace Horváth.</i>	1—21

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.